



خدا آفرین

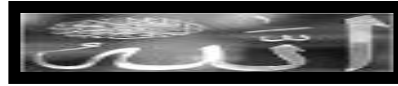
تورکجه - فارسی

فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۷، شمارگان مسلسل ۱۶۲، سال پانزدهم، ماهنامه، قیمت ۵۰۰۰ تومن

ماہنامہ

روزدر مبارک
پ



شماره مسلسل ۱۶۲ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۷ / ۸۸ صفحه

مدیر مسئول ، سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

مدیر داخلی: علی محمد نیا

آدیتور: رکسانا کافی

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسائل اجتماعی؛ تعلیمات عمومی؛ طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ تحلیلی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران/پ ۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم

واحد ۵ تلفن: ۶۶۴۹۳۰۸۴ - 09192281916

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت world به ایمیل یا

آدرس ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی

جهت معرفی آثار دو جلد همراه با توضیح

مناسب ارسال نمایید.

اشتراک ماهنامه: یک سال ۶۰۰۰۰ و شش ماه

۴۰۰۰۰ هزار تومان به شماره کارت بانک تجارت

۶۲۷۳۵۳۳۰۱۰۳۸۸۷۰۷ به نام حسین

شرقی دره جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and social monthly magazin

managing Director concessioner and chief

Editor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

ŞİRAJ 1000

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor:

Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

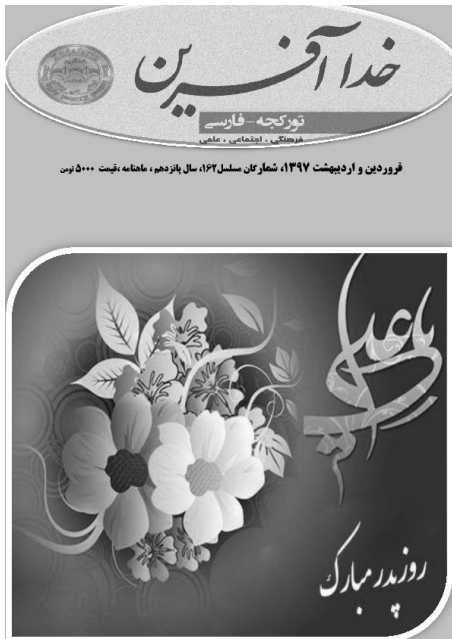
say 162-il-2018. Tehran.15-Cİ İL

[https:// telegram.me/xudaferin](https://telegram.me/xudaferin)

soyturk1345@gmail.com

WWW.KHUDAFARIN.IR

تیراژ 1000 ، قیمت 5000 تومن



خداآفرین ۱۶۲

ایچینه کیلر:

۲----- یثنی ایلده سیزه اوغورلار دیله ییریک

۳----- آذربایجاندا فارس دیلی ادبیاتین تحقیقی و ترجمه سی تاریخیندن

۹----- "یادا دوشدو" ، "خدافرین" مدنیت کورپوسو

۹----- سیرانوشون زیتون شیرکتی

۱۳----- حسین جاوید آذربایجان ادبی دوشونجه سینده

۲۰----- نزاکت منمداوانین یورد دئدییم بو توپراق شعر توپلوسوندان

۳۰----- عذابلی عمومور

۳۸----- اویکو لر(خطر)

۴۳----- گوی وانت

۴۶----- تاریخین کوسوفلری

۵۹----- بیر رسامین کیملیی

۶۲----- آکادمیک تیمور بنیاداو خلق شناس

۶۴----- میر جلالین بدیعی اثرلرینده آفوریزملرین اوسلوبی خصوصیتلر

۶۹----- سوسیال شبکه لردن درلمه لر

۷۴----- شعریمیز

یئنی ایلده سیزه اوغورلار دیله بیریک

Yeni ildə sizə uğurlar diləyirik

*SORUMLU MÜDİR: Dr. HÜSEYN
ŞƏRƏDƏRƏCƏK SOVSÜRK*

مدیر مسول دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)



چونکو سؤگی حیاتی جانلاندیریر و اونو معنا
جالارلاریلا زنگینلشدیریر. اومود ائدیرم یئنی ایل هر
بیر اینسانیمیز اوچون باشاری و اوغور ایللی اولماقلا
یاناشی جان و گونولو دوستلارینین چوخالماسیلا دا
مصادف اولسون. همیشه آختاریشدا اولاسیز. جانینیز
ساغ، اوره یینیز سؤگی دولو اولسون. البته اوز میللی
وارلیغینیزی دا هر زامان اون پلان دا توتون کی،
سیزی ساییب و سچسینلر. اولزیندن بی خبرلر
باشقالارینین سایقیسینس قازانا بیلملر.

خدا فرینین آوازینی دونیانین هاراسیندان دوین
وارسا اونلارا سلام اولسون. جان وطن دن هم ده تام
آتشین اورتاسیندان هامینیزی سایقی و سؤگیله
سالاملاییرام. رجا ائدیرم گئنه بیر ایلده زیروه یه
دوغرو قول - قولا و اوموز - اوموز اولالییم. سیزین
سؤگینیز ییزی بو یولدا اوسانماغا ، بیکماغا
قویما یا جاق. اینانیریق، یاشاین کی، یاشاسینلار...
پوزوتیو دوشونجه لرله دولو اولون کی، حیاتین
دادینی چیخارا بیلر سیز. بوتون اولوسوموز اوغور
، سؤیوج و ظفرلر دیله ییله یولا داوام. قادر الله ین
کمکیله انشالله.



تازنین بیزه آیردیگی عمر پاییندان بیر ایل داها
گئچدی. آجی - دادلی ، اوغورلو - اوغورسوز
هر حالدا بیر ایل ده یاشلاندیق. البته عمر دئدین
سؤیملی تازی پای هئج ده اوزون و یا گودکلیله
اولچولمور. اونا گوره کی هر آخشام اویارکن و هر
صباح دورارکن تازینیا بیر تشکور بورجوموز اولور .
اونا گوره کی هر بیر اینسان حیاتی، اونون یئنی گونه
آیلدیگی آندان باشلار. خیالاری و آرزولاری
دیر چلمه یه باشلار.

یئنی ایستک و یئنی ایناملا یولو داوام ائتدیرنلر مطلق
قازانجیلی چیخارلار. قازانج تکجه مادی الدهه ائدینیم
لر دئیل دیر. یئنی ایل ده یئنی دوستلار ، یئنی
فکر داشلار الدهه ائتمک هم قازانیم ، هم ده یاشام
چاشینسی دیر. سؤنلرینیزین ساینی آرتیرا
بیلیمیشینیزسه نه موتلو سیزه. ان بویوک یاتیریم و
قازانج سؤنلرینیزین ساینین گونو - گونودن
چوخالاماسی دیر.

آذربایجاندا فارس دیلی ادبیاتین تحقیقی و ترجمه سی تاریخیندن

دکتر مسیح آغا محمدی



دۆنمینده باشلانمیشدیر. آیری-آیری فاکتارلار نظره آلینمازسا، بو ایش اساسا ایکی مرکزده جعملمشیشدیر: باکی دؤولت اونیوئرسیتیتی نین شرقشوناسلیق فاکولته سینده و داها سونرا آذربایجان میللی علملر آکادئمییاسی نین شرقشوناسلیق اینستیتوتوندا.

قئید ائدک کی، بو تدقیقلر و ترجمه لر فارس دیلی ادبیات تاریخین نین دئمک اولار کی، بوتون دؤورلرینی احاطه ائتمیش، عئینی زاماندا آراشدیرمالاردا ادبی تهلیلین چئشیدلی فورمالاریندان (آیری-آیری صنعتکارلارین حیات و یارادیجیلیغی نین، ادبی اینکیشافین نظری مثله لری نین، ادبی علاقه و تاثیرین اؤیره نیلمه سی و س.) ایستیفاده اولونموشدور.

شرقشوناسلیق فاکولته سینده فارس ادبیاتینا دایر آراشدیرمالار، طبیعی کی، ایلک نؤویه ده تدریسین احتیاجلاریندان دوغوموش و بو وظیفه یه تابع ائدیلمیشدیر، لاکین تدریجن همین ایش داها جیدی علمی اساسلار اوزرینده قورولموشدور. بو ایشده اوزون ایللر فاکولته نین یاخین و اورتا شرق خالقلاری ادبیاتی کافئدراسینا رهبرلیک ائتمیش فیلولوگیا علملری دوکتورو، پروفیسور، امکدار علم خادیمی موباریز ععلیزاده نین موستثنا خیدمتلری اولموشدور. علمی یارادیجیلیغا بیر نظامیشوناس کیمی باشلامیش م. ععلیزاده سونرالار کلاسسیک و معاصر فارس ادبیاتی نین ان موختلیف مسله لرینه دایر تدقیقاتلار آپارمیش، عئینی زاماندا گوجلوشاعیرلیک ایستعدادی سایه سینده فارس دیلی پوئزییا نومونه لری نین آذربایجان دیلینه ماهیر ترجمه چیسسی کیمی شؤهرت قازانمیشدیر. عالیمین «۱۹-۲۰ عصرلر فارس ادبیاتیندا دئموکراتیک ایدئیلارین اینکیشاف یوللاری» آدلی دوکتورلوق دیسسرئتاسیاسی معاصر فارس ادبیاتیندا هم مضمون، هم ده فورما باخیمیندان یئنیلشمه نین موختلیف جهتلرینی اینجله یین فوندامنتال بیر اثر دیر. بوندان علاوه ، اونون رودکی ، فردوسی، جامی، میرزاده عشقی، ملیک الشعرا باهار،

آذربایجاندا فارس دیلی و ادبیاتینا مارق همیشه بؤیوک اولموشدور. بو دا طبعیدیر، چونکی عصرلر بویو فارس دیلی آذربایجاندا ادبی دیل استاتوسونا مالیک اولموش، آذربایجانین ان گؤرکملی ادیب و عالیملری اؤز اؤلمز اثرلرینی بو دیلده یازیب-پاراتمیشلار. اصلینده آذربایجاندا فارس دیلی ادبیاتین تدقیقی ده اورتا عصرلردن باشلانمیشدیر: اورتا عصر تذکیره چیلری بو ادبیاتین ان موختلیف نوماینده لری نین حیات و یارادیجیلیغیندان بحث ائتمیش، اونلارین ادبی ایرئینه قییمت وئرمه یه جهد گؤستمیشلر. لاکین فارس دیلی ادبیاتا «کناردان باخیشین» ایلک نومونه لری یئنی دؤوره – آذربایجانین روسیا ایمپئریاسینا بیرلشدیریلمه سیندن سونراکی مرحله یه تصادوف ائدیر. میثال اولاراق، داهی ادیبیمیز میرزه فته لی آخوندوون فارس دیلی ادبیاتین فیردوسی، نظامی، سعدی، مؤلولی، حافظ کیمی کوریفئیلری باره ده مولا حیظه لرینی یادا سالماق کیفایت دیر. بونولا بئله فارس دیلی ادبیاتین سؤزون تام معناسیندا اوبیئکتیو علمی مئیارلار، معاصر مئتودولوگیا و مئتودیکا عصاسیندا تدقیقی، ائلجه ده دیلیمیزین چاغداش سوییه سی و ایمکانلاری باخیمیندان ترجمه سی ۲۰ عصرده، خصوصن سووئت

نظام الملکون «سیاستنامه» سینی، «قابوسنامه» نی، «کلیله و دمنه» نی، نصرالدین توسی نین «اخلاقی ناصری» آدلی اثرینی و دیگر فارسدیللی آبیده لری آذربایجان دیلینه ترجمه ائتمیش و بو ترجمه لر کوتلوی تیراژلا نشر اولوناراق اوخوجولار آراسیندا پوپولیاریلیق قازانمیشدیر. یئری گلمیشکن، کلاسیک فارس ادبیاتی نومونه لری نین آذربایجان دیلینه ترجمه سینده مرحوم شاعیریمیز میرمهدی سیدزاده نین ده رولو قئید اولونمالیدیر. سعدی نین «بوستان» ی نین، عمر خیامین رباعیلری نین آذربایجان دیلینه ترجمه سی اونون قلمینه مخصوصدور. حافظ دیوانیندان سئچمه لر ایسه مرحوم ح. حسینی طرفیندن آذربایجان دیلینه چئوریلیمیشدیر. کلاسیک فارسدیللی اثرلرین دیلیمیزه چئوریلیمه سینده ممدآغا سولطانوو دا دیرلی خیدمتلر گؤستمیشدیر.

حال-حاضریدا بدو-نون (باکی دولت اونیوئرسیتی) شرقشوناسلیق فاکولته سینده فارس ادبیاتی نین تدقیقی و تدریسی ایله اساسا پروفیسور مهدی کاظموو و دوستنت نوشابه عزیزاده مشغول اولورلار. لاکین اونلارین بو ساحه ده کی آراشدیرمالاری نین اساس حیصه سی باشقا بیر علم مرکزی ایله - آ م ع (آذربایجان میلی علمی آکادمیاسی) شرقشوناسلیق اینستیتوتو ایله باغلی اولموشدور.

۱۹۵۸-جی ایله یارادیلیمیش شرقشوناسلیق اینستیتوتوندا بو علمین دیگر ساحه لری ایله یاناشی ایرانشوناسلیق دا اؤزونمخصوص یئر توتوموشدور. اینستیتوتون فعالیتی نین ایلک دؤورونده فارسدیللی آبیده لرین علمی-تنقیدی متلری نین حاضیرلانماسی و نشرینه خصوصی دیقت یئتیریلیمیشدیر. بو دا ایلک نؤوبه ده آکادئمیک عبدالکریم عزیزاده نین یاراتدیغی متشوناسلیق مکتبی نین فعالیتی نین نتیجه سی اولموشدور. محض اونون رهبرلیگی ایله نظامی «خمسه» سینه داخل اولان اکثر پوئمالارین علمی-تنقیدی متلری حاضیرلاناراق نشر ائدیلیمیشدیر. گؤسترلین مکتبین نوماینده لریندن ایکسی نین

سیمین بهبهانی، پروین اعتصامی، محمد علی جمالزاده و س. فارس شاعیر و یازیچیلاری حاقیندا آراشدیرمالاری واردیر.

پروفیسور م. عزیزاده نین فارسدیللی ادبیاتین ترجمه سی ساحه سینده گؤردویو ان مهم ایش، هئج شوبهه سیز، «شاهنامه» نین بوتونلوکله آذربایجان دیلینه چئوریلیمه سیدیر. تأسوف کی، بو ترجمه نین یالیز بیر جیلدی ایشیق اوزو گؤرموشدور. بونولا بئله همین ترجمه اوخوجولارین بؤیوک ماراغینا سبب اولموشدور. بوندان علاوه م. عزیزاده جامی نین «یوسف و زولیکا» پوئماسینی، م. عشقی نین سئچیلیمیش شعرلرینی، م. ح. شهریارین «گنجه نین افسانه سی» آدلی اثرینی، ائله ده آیری-آیری فارس شاعیر و یازیچیلاری نین یارادیجیلیغیندان چوخسایلی نومونه لری دیلیمیزه چئوریب نشر ائتدیریمیشدیر. م. عزیزاده نین فارسدیللی آذربایجان شاعیرلری نین (نظامی، خاقانی، مجیر الدین بیلقانی، فضولی، نسیمی و س.) اثرلری نین آنا دیلیمیزده سسلنمسینده ده عوضسیر خیدمتلری اولموشدور. نهایت، عؤمرونون ایختیار چاغلاریندا او، ایران ایسلام اینقیلابی نین رهبری آیت الله خمینی نین شعرلرینی آذربایجان دیلینه ترجمه ائتمیش و بو ترجمه «عشق قیبله سی» آدی ایله کیتاب حالیندا چاپ اولونموشدور.

شرقشوناسلیق فاکولته سینده فارس ادبیاتی نین اؤیره نیلمه سی و تدریسی ساحه سینده مرحوم دوستنت آغاداش داداشوو دا موعین فعالیت گؤستمیشدیر. او، ۱۹۶۵-جی ایله ۲۰ عصر فارس شاعیری میرزاده عشقی نین حیات و یارادیجیلیغینا حصر اولونموش نامیزدلیک دیسئترتاسیاسی (PHD پایانامه) مودافیعه ائتمیش، عینی زاماندا اوزون ایلر بویو فاکولته نین فارس فیلولوگییاسی شؤعه سینده ایران فولکلورونو تدریس ائتمیشدیر. قئید ائتمک لازیمدیر کی، فارسدیللی ادبیاتین ترجمه سی و تبلیغی ساحه سینده ایختیصاصجا دیلچی اولان مرحوم پروف. رحیم سولطانوو دا مهم ایشلر گؤرموشدور. او، سعدی شیرازی نین «گولستان» ینی (م. سولطانوو و ای. شمس ایله بیرلیکده)،

نیظامی اروزی سمرقندی نین «چهار مقاله» سینی آذربایجان دیلینه ترجمه ائتمیش، اما تأسوف کی، ایندییه قدر بو قییمتلی اثر ایشیق اوزو گۆرمه میشدیر.

کلاسیک فارس دیلی پوئزیانین تدقیقی و ترجمه سی ایله اوللر اینستیتوتدا چالیشمیش، ایندی ایسه آم ع نیظامی گنجوی آدینا آذربایجان ادبیاتی موزه ی نین دیرکتورو، میلی مجلسین عضوو، پروفیسور رافائل حسینوو دا مشغول اولموشدور. بابا طاهر عریان یارادیجیلیغینی تدقیق ائدن عالیم سونرالار اونون دویتیلرینی آذربایجان دیلینه چئویره رک نشر ائتدیرمیشدیر. عینی زاماندا او، مهستی گنجوی نین روباعیلرینی فارس دیلینه چاپ ائتدیرمیش، شاعیره نین شخصیتی و یارادیجیلیغی اطرافیندا آراشدیرمالارا بیر نؤو یئکون ووران «مهستی - نجه وارسا» آدلی مونوقرافیایا یازمیشدیر. نصر الدین توسییه منسوب ائدیلن شعرلرین فارس دیلیندن آذربایجانجا یا ترجمه سی ده ر.حسینوو مخصوصدور.

شرقشوناسلیق اینستیتوتونون کادر پوئتسیالی آرتدیقدان سونرا بورادا آیریجا ایران فیلولوگیاسی شؤعبه سی یارادیلیمیشدیر. شؤعبه یه اولجه اع آ- نین(آذربایجان علملر آکادمیاسی) موخیر عضوو بؤیوک آغا حسینوو، سونرالار ایسه دونیا شؤهرتلی شرقشوناس روستم علیوو رهبرلیک ائتمیشدیر. بو ایکی عالیمین علمی مارات دایره لری ده بیر نؤو بیر-بیرینی تاماملاییر. بئله کی، ب.حسینوو موعاصیر فارس ادبیاتی اوزره، ر.علیئو ایسه کلاسیک فارس دیلی ادبیات اوزره موخصیص ایدی. دوغرو دور، گئیش دیاپازونا مالیک اولان ر.علیئوین موعاصیر فارس شعر ی نین آکئوال پروبلئمترینه دایر ده آراشدیرمالاری اولموشدور، لاکین هر حالدا او، ایلك نؤوبه ده متنشوناس و کلاسیک ایرئین بیلجیسی کیمی تانینیردی.

ایلك دؤورلرده شؤعبه ده آپاریلان آراشدیرمالارین مرکزینده اساسا یئنی و ان یئنی دؤور فارس ادبیاتی دایانیردی. بو دا ۲۰ عسره فارس ادبیاتیندا باش وئرن یئنیلشمه نین ماهیتینی، اونون ایجتیماعی-سیاسی پروسئسلرله علاقه سینی آیدینلاشدیرماق ضرورتیندن

فیلولوگییا علملری دوکتورو طاهر محرموو و فیلولوگییا علملری نامزدی، مرحوم ابوافضل رحیمووون فعالیتی آیریجا قئید اولونمالیدیر. بونلاردا بیرینجیسی فارس دیلی هیند شاعیری امیر خسرو دهلوی نین یارادیجیلیغینی گئیش شکیده آراشدیراراق، اونون باره سینده نامیزدلیک و دوکتورلوق دیسسترتاسیالاری یازمیشدیر. عینی زاماندا ت.محرموو ا.خ.دهلوی نین «معتل الانوار» و «مجنون و لیلی» آدلی پوئمالارینی علمی-تنقیدی متلرینی حاضیرلایب نشر ائتدیرمیشدیر. سونرالار ت.محرموو نظامی نین فارس دیلی داوامچیلاریندان اولان اشرف ماراغایی نین «خمسه» سی اوزرینده ایشله میش و بو توپلویا داخیل اولان بئش مثنوی نین علمی-تنقیدی متلرینی حاضیرلامیشدیر. ۲۰۰۰-جی ایله ایسه عالیمین «شرف ماراغایی: حیاتی و یارادیجیلیغی» آدلی مونوقرافیایا ایشیق اوزو گۆرموشدور. ت.محرموو بوندان علاوه ناصر خسروون «سفرنامه» سینی آذربایجان دیلینه چئویره رک نشر ائتدیرمیشدیر.

مرحوم ح.رحیموو ایسه اوزون ایللر یارادیجیلیغی آز اؤیره نیلمیش عبدی بی شیرازی نین بدیعی ایرئینی تدقیق ائتمکله مشغول اولموش، اونون یئددی پوئماسی نین علمی-تنقیدی متینی حاضیرلایاراق موسکودا نشر ائتدیرمیشدیر. او، هم ده عبدی بی شیرازی نین حیات و یارادیجیلیغی حاقیندا مونوقرافیایا یازمیشدیر. عالیمین مهم ایشلریندن بیری ده ۱۰-جو عصر فارس دیلی آذربایجان شاعیری بدر شیروانی نین موکمل دیوانی نین نشریدیر. ح.رحیموو همچنین بیر سیرا فارس دیلی تاریخی منبعلری («تکمیل اتولاخبار»، «شاه تهماسبین تذکره سی» و س.) آذربایجان دیلینه ترجمه ائتمیشدیر. فیلولوگییا علملری دوکتورو علی عابباسو «نیظامی نین «ایسگندرنام» پوئماسی» آدلی نامیزدلیک، «آذربایجان- افغان ادبی علاقه لری» موضوعوندا دوکتورلوق دیسسترتاسیالاری مودافیعه ائتمیش و هر ایکی ایشینی کیتاب حالیندا چاپ ائتدیرمیشدیر. بو کیتابلاردا فارس دیلی ادبیاتین موختلیف نوماینده لری نین یارادیجیلیغی تحلیله جلب اولونور. بوندان علاوه عالیم

دوکتورلوق دیسئترتاسیاسیدیر. ۱۹۷۵-جی ایلده «علم» نشریاتی طرفیندن مونوقرافییا شکلینده نشر ائدیلن بو سامباللی تدقیقاتدا ایراندا «شعری نو» («یئنی شعر») آدلانان ادبی حرکاتین فورما و مضمون باخیمیندان فارس پوئزیاسینا گتیردیگی یئنیلیکلر اطرافلی صورتده آراشدیریلیمیشدیر.

اینستیتوتدا آپاریلان نظری تدقیقاتلار سیراسیندا فیلولوگیا علملری دوکتورو اکرم جعفرین «عروضون نظری اساسلاری و آذربایجان عروضو» آدلی فوندامنتال اثرینی ده گؤستمک لازیمدیر. بو مونوقرافیادا فارس عروضونا دا موئین یئر آیریلیمیشدیر. اکرم جعفرین داوامچیسى اولان فیلولوگیا علملری دوکتورو ترلان قولیئوین «عروض و قافییشوناسلیق تاریخی» آدلی کیتابیندا ایسه فارس عروض و قافییشوناسلیغینا خصوصی فصیل حصر ائدیلیمیشدیر. قئید ائدک کی، مرحوم ا. جعفر هم ده عمر خیامین روباعیلرینی اؤز وزننده آذربایجان دیلینه چئویره رک نشر ائتدیریمیشدیر.

کلاسیک فارس دیللی ادبیاتین تدقیقی ساحه سینده فیلولوگیا علملری دوکتورو، پروفیسور، امکدار علم خادیمی روستم علییوین فعالیتی اؤز میقیاسینا گؤره حیرت آمیزدیر. سعدی نین «بوستان» و «گولستان»ی نین، فردوسی نین «شاهنامه»سی نین، نظامی نین «سیرلر خزینه سی» نین علمی-تنقیدی متلری نین، ائلجه ده عمر خیامین روباعیلری نین، نسیمی و نیمى نین فارس دیوانی نین آکادئمیک نشرلری نین مؤلفی اولان گؤرکملى عالیم عئینی زاماندا فارس دیللی ادبیاتین چوخسایلی نومونه لرینی ترجمه ائتمیش، اونلارین خصوصن روس دیللی اوخوجولار آراسیندا تانیماسیندا عوضسز خیدمتلر گؤستمیشدیر. علمی یارادیجیلیغی نین سون دؤورونده اساسا نیظامیشوناس کیمی فعالیت گؤسترر. علییوین ان مهم ایشلریندن بیرى ده نیظامی نین موعاصیری اولان ابوبکر ایبن خسروو ال استادین «مونیسنامه» آدلی ایری حجملى اثرینی فارس دیلیندن روس دیلینه چئویره رک نشر ائتدیرمه سیدیر.

ایره لی گلیردی. همین یئنیلشمه نین کؤکلی ایسه اولکی عصرین ساتیریک و معاریفچی ادبیاتیندا آختاریلیردی. فیلولوگیا علملری دوکتورو حمید محمدزاده نین «م.ف. آخوندو و شرق» آدلی دوکتورلوق، جعفر رمزی ایسماعیلزاده نین «یغما جندقی نین پوئزیاسی» آدلی نامیزدلیک دیسئترتاسیالاری محض بو وظیفه یه تابع ائدیلیمیش علمی آراشدیرمالار ایدی. بونولا بئله اساس دوقت ۲۰ عصر فارس ادبیاتینا، خصوصن اونون آیری-آیری گؤرکملى نوماینده لری نین بدیعی ایرثی نین هرطرفلی تدقیقینه یؤنلیمیشدی. علیبالا حاجیزاده نین فرخی یزدییه، آدیشیرین آغازاده نین نیما یوشیجه، نوشابه علیزاده نین بزرگ علویه، عمخانیم داداشووانین احمد شاملویا، سئویل نوروزووانین پروین اعتصامیه، ناتئلا علیووانین نادیر نادیرپورا حصر اولونموش نامیزدلیک دیسئترتاسیالاری بو ایشین نئجه گئیش بیر میقیاسدا آپاریلدیغینی نوماییش ائتدیریر. بیر سیرا آراشدیرمالاردا موئین عومومیلشدیرمه جهدلری ده موشاهیده اولونوردو. میثال اوچون، خاور قولیئووانین «۱۹۵۰-جی ایللر فارس پوئزیاسی نین بعضی سعجییوی خصوصیتلری» آدلی نامیزدلیک ایشینی گؤستمک اولار. بو، آرتیق آپاریلان تدقیقاتلاری نظری موسئویه کئچیرمک مئیلیندن خبر وئیردی. تصادوفی دئیل کی، سونرالار فیلولوگیا علملری نامیزه دی علیبالا حاجیزاده ایران رومانی نین، فیلولوگیا علملری نامزدی نوشابه علیزاده ایسه ایران حکایه سی نین تیپولوگیاسینا دایر تدقیقاتلار آپارمیشلار. حال-حاضیردا ح. حاجیزاده دؤولت شاه سمرقندی نین «تذکره الشعرا» اثرینی آذربایجان دیلینه ترجمه ائدیر، ن. علیزاده ایسه ۱۹-۲۰ عصرلرده آذربایجان-ایران ادبی علاقه لری نین تدقیقی ایله مشغول اولور.

موعاصیر فارس ادبیاتی نین نظری پروبلئلری نین اؤیره نیلمه سی ساحه سینده ایرانشوناسلیغیمیزین ان جیدی اوغورو، شوبهه سیز، بؤیوک آغا حسینوون «۲۰ عصر فارس شعرینده عنعنه و نوواتورلوق» آدلی

بو سطرلرین مؤلفی «صایب تبریزی و فارسدیللی پوئزیدادا هیند اوسلوبو» آدلی مونوقرافییا و فارس شعری نین ایکی کوریفئیینه حصر اولونموش «سعدی و حافظ» آدلی کیتاب یازمیش، عئینی زاماندا بیر سیرا فارسدیللی آبیده لری («قیزیلباشلار تاریخی» آدلی آنونیم منبعی، یوسف قاراباغی نین «یئددی باغ» اثرینی، امام غزلی نین «کیمیایی-سعادت» اثریندن موئین پارچالاری و س.) آذربایجان دیلینه (تورکجه سینه) چئویره رک نشر ائتمیشدیر.

قئید ائدک کی، کلاسیک فارسدیللی ادبیاتا دایر آراشدیرمالار سون ایللرده داها گئیش ووسعت آلمیشدیر. میثال اوچون، بدو(بای دولت اونوئورسیتی) شرقشوناسلیق فاکولته سی ایران فیلولوگییاسی کافئدراسی نین امکدشی بیلغئیس قولیئو بؤیوک فارس شاعیری خواجه کیرمانی نین یارادیجیلیغینا حصر اولونموش نامیزدلیک دیسئرتاسیاسی مودافیعه ائتمیشدیر.

گنج تدقیقاتچی آیگون عزیزاده فریدالدین عطارین «تذکره اؤولیا» اثری نین تدقیقی و ترجمه سی ایله مشغولدور و آرتیق همین اثردن بعضی پارچالاری دیلیمیزه چئویره رک چاپ ائتمیشدیر. عطار یارادیجیلیغی نین آذربایجان ادبیاتی ایله علاقه لری ایسه نزاکت ممدلی نین آراشدیرما اوبیئکتیدیر و بو موضو اطرافیندا اونون بیر نئچه مقاله سی موختلیف مجموعه لرده درج اولونموشدور. نسیمی پوئزیاسی نین تدقیقی ایله آردیجیل صورتده مشغول اولان فیلولوگییا علملری نامیزه دی سعادت شیخیئو شاعیرین ادبی اثری نین، خصوصن فارس دیوانی نین، سعدی، حافظ، سالمان ساوجی کیمی کلاسیکلرین یارادیجیلیغی ایله ایدئیا-بدیعی باغلیقلارینا دایر سیلسیله مقاله لرله چیخیش ائتمیشدیر.

حال-حاضریدا آم آ شرقشوناسلیق اینستیتوتونون ایران فیلولوگییاسی شؤعه سینده فارسدیللی ادبیاتین تدقیقی اوزره ایشلر چئشیدلی ایستیقاملرده داوام ائتدیریلیر. مثلن، فیلولوگییا علملری نامیزه دی شفق علیبیلی محمد فوضولی نین فارس دیوانی نین

اورتا عصرلر فارسدیللی ادبیاتا دایر تدقیقاتلار سیراسیندا عباسعلی قولیئوین «عبدالرحمان جامی نین حیات و یارادیجیلیغی»، «عبدالرحمان جامی نین «یوسف و زولیکا پوئماسی» آدلی مونوقرافیالارینی، ائلجه ده بالاغا قولیئوین «ظهیر فاریابی نین حیات و یارادیجیلیغی» آدلی نامیزدلیک دیسئرتاسیاسینی قئید ائتمک لازیمدیر.

ع.قولیئو (ساروولو) همچنین کلاسیک فارسدیللی شعرین بیر چوخ نومونه لری نین (مثلن، امیر خسرو دهلوی نین «شیرین و خسرو» پوئماسینین) آذربایجان دیلینه پوئتیک ترجمه سی نین مؤلیفیدیر. بو باخیمدان اونون حاضیرلادیغی و فارسدیللی شعرین مین ایللیک اینکیشاف یولونو عکس ائتدیرن «اینجی خزینه سی» آدلی توپلونو آیرجا قئید ائتمک لازیمدیر.

کلاسیک فارسدیللی پوئزیانین نظری مسله لری نین، اونون اینکیشافی نین اؤزومخصوص قانونا اویغونلوقلاری نین آراشدیریلماسی ساحه سینده فیلولوگییا علملری دوکتورو، پروفور مهدی کاظموون تدقیقاتلاری مهم آدیملار کیمی قییمتلندیریله بیلر. اونون «نظامی نین «هفت پیکری» و ۱۴-۱۵ عصرلرده فارسدیللی ادبیاتدا نذیره عنعنه سی»، «نظامی نین داوامچیلاری»، «جمالی تبریزی نین پوئتیک ایرثی» آدلی مونوقرافیالاری اورتا عصرلر فارسدیللی ادبیاتی نین اساسلاندیغی ائستتیک پرنسپلری و بدیعی نورمالاری آنلاماق باخیمیندان اولدوقجا اهمیتلیدیر. م.کاظمو هم ده بیر سیرا فارسدیللی تاریخی منبعلرین و ادبی آبیده لرین روس دیلینه ترجمه چیسیدیر. بو باخیمدان اونون «صوفی فیکری تایخیندن» آدلی کیتابی خصوصیه اهمیتلیدیر. کیتابا صوفی ادبیاتی نین گؤرکملی نوماینده لری عبدالله انصاری نین، نجم الدین راضی نین و فخرالدین عراقی نین یارادیجیلیغیندان نومونه لر داخل ائدیلیمیشدیر.

حال-حاضریدا ایسه پروف. م.کاظمو ایسلام اینقیلابیندان سونراکی ایران پوئزیاسینی تدقیق ائتمکله مشغولدور.

کریملی نین، خلیل یوسفووون، چینگیز ساسانی نین، قاسیم جاهانی نین، خلیل حسینووون، روقیه قنبرقیزی نین، لاله علیزاده نین، زهرا آلاهوئردییوانین و باشقالاری نین آدلارینی چکمک اولار.

آپاریلان تدقیقاتلار فارسدیللی ادبیاتین داها گئنیش کونتئکستده نظردن کئچیریلمه سینی مومکون ائتمیشدیر و آرتیق بو ایستیقامتده موعین آددیملار آتیلیمیشدیر. مثلن، فیلولوگیا علملری دوکتورو گووهر باخشعلیوانین «ابولفرج ایصفاهانی نین «نغمه لر کیتابی» و کلاسیک آذربایجان ادبیاتی» آدلی مونوقرافیاسیندا نظامی، اشرف ماراغایی، عبدی بی شیرازی کیمی فارسدیللی شاعیرلرین بدیعی ایرثی عرب ادبیاتی ایله ژنتیک علاقه لر زمیننده نظردن کئچیریلیمیشدیر.

فارسدیللی ادبیاتین ان موختلیف پروبلملری آم ع آ شرقشوناسلیق اینستیتوتو طرفیندن نشر ائدیلیمیش «ایران فیلولوگیاسی مثلری» (ایکی بوراخیلیش) و «شرق فیلولوگیاسی مسله لر» (دؤرد بوراخیلیش) آدلی مجموعه لرده ده آراشدیرما اوبیئکتینه چئوریلیمیشدیر. بوندان علاوه آم ع آ شرقشوناسلیق اینستیتوتو باکیداکی ایران مدنیت مرکزی ایله بیرلیکده داھی ایران شاعیرلری حافظ و سعدی نین یارادیجیلیغینا حصر اولونموش بین الخالق علمی-ادبی کونفرانسلار کئچیریمیش و بو کونفرانسلارین ماتریاللاری کیتاب حالیندا نشر ائدیلیمیشدیر.

بوتون بونلار گؤستریر کی، آذربایجاندا فارسدیللی ادبیاتین تدقیقی و ترجمه سی ساحه سینده اهمیتلی ایشلر گؤرولموشدور و بو ایشلر آراشدیرمالارین داها دا گئنیشلندیریلمه سی اوچون الوئریشلی زمین رولونو اوینایا بیلر.



لینقووپوئتیک تحلیلینه دایر تدقیقاتینی باشا چاتدیریمیشدیر. آفت روستمواو ایسه فارس فولکلورونون «سمکی -عیار» آدلی نهنگ آبیده سینی آذربایجان دیلینه ترجمه ائتمیشدیر. سعادت شیخیئوا فارس و تورک دیوان ادبیاتلاری نین موقاییسه لی تدقیقی ایله، شؤعبه نین بؤیوک علمی ایشچیسی، خالق شاعیری سؤهراب طاهر ایران نثرینده آنتی شاه موتیولرینی اویرنمکله، فیلولوگیا علملری نامیزه دی زومرود رحیمووا فارسدیللی کورد شاعیره سی ماهشرف مستوره نین بدیعی ایرثینی آراشدیرماقلا مشغولدور. فیلولوگیا علملری نامزدی سنان ایبراهیمووا اسدی توسی، فخرالدین گورگانی، اثیرالدین اخسیکتی حاقیندا کیتابلار و مقاله لر نشر ائتدیریمیشدیر و حاضیردا فارسدیللی پوئزیادا «آذربایجان اولوبو» نو اؤیره نیر. بو سطرلرین مؤلیفی ایسه شمس تبریزی نین نثری و اونون جلال الدین رومی یارادیجیلیغی ایله علاقه لر موضوعوندا دوکتورلوق دیسسرتراسیاسی اوزرینده ایشله ییر. آم آ محمد فوضولی آدینا الیازمالار اینستیتوتوندا دا فارسدیللی ادبیاتین تدقیقی و ترجمه سی ساحه سینده خیلی ایش گؤرولموشدور. بو ایشین، نئجه دئیرلر، بئشیگی باشیندا یوخاریدا آدی چکیلن مرحوم ممدادا سولطانوو دورموش، سونرالار او، محسون ناغیسویلو، نصیب گویشوو، اکرم باغیروو و س. کیمی موتخصیصلر طرفیندن داوام ائتدیریلیمیشدیر. اینستیتوت امکداشلاری نین نصرالدین توسی نین فارسدیللی ایرثی نین دیلیمیزه ترجمه سی ساحه سینده سون ایللرده گؤستریدیگی فعالیت آیریجا قید اولونمالیدیر.

نظامی آدینا ادبیات اینستیتوتوندا فارسدیللی ادبیاتلا باغلی تدقیقاتلار، طبیعی اولاراق، داها چوخ اورتا عصرلرده یارانمیش فارسدیللی آذربایجان ادبیاتی اوزرینده جعملمیش و بونولا علاقه دار ضرورت اولدوقجا فارس ادبیاتی نین نوماینده لرینه ده موراجیعت ائدیلیمیشدیر. بو جور تدقیقاتلارین مؤلیفلری سیراسیندان آزاده روستموانین، قافار کندلی نین، نوشابه آراسلی نین، قولامحسین بیگدیلی نین، تیمور

"یادا دوشدو"، "خدافرین" مدنیت کورپوسو

YADADÜŞDÜ, XUDAFƏRİN, MƏDƏNİYƏT KÖRPÜSÜ



اولموش حکایه

باکینین وورووسکی قصبه سی نین شیمال اتگینده سالینمیش زیتونلوق یاشیل مئشه زولاغینا اوخشیایردی. بو منظره لی مکان یابین قیزمار чаغلاری قصبه ساکینلری نین ایستیراحت پارکینا چئوریلیمیشدی. بؤیوکلو-کیچیکلی هامی آخшام سریننده گئنیش خیابانلاردا گزیشر، آхар چای و سو حوضلاری اطرافیندا اسکامیالاردا(німکت) دینجه لردیلر. هایکانوش یاхин رفیقه لری ایله بورکولو هاوالاردا بو صفالی یئرله گزینتییه تئز-تئز چیخاردی. خیابانلاردا یان-یانا سیرالانمیش آғаларда گۆزونه ساتашан یئتکین زیتون گилه لرینی چانتاسینا ییغیب ائوینده ائمال ائدر، کونسئرولشدیرردی. ایروان شهری نین نوراقاویت قصبه سینده یاشایان عمیسی قیزی سیرانوشا دا حاضیرلادیغی زیتون توتماسیندان گۆندرردی. سووئت حکومتی تورکیه (عثمانلی) دن مینرله ائرمنی عایيله سی نین ائرمنیستانا کۆچورولوب گتیریلمه سینى تشکیل ائتمیشدی. یئنئ نوراقاویت قصبه سی او زامان یارانمیشدی. بورادا یاشایان



سیرانوشون زیتون شیرکتی

SIRANUŞUN ZEYTUN ŞİRKƏTİ

TEYMUR ƏKBƏR OĞLU

تیمور اکبر اوغلو

ال-آیاق چكىلنده زيتونلۇغا درين سوكونت چۇكوردو. ھاوا تدریجىن قارالیردی. بئله حاللاردا ندنسه تینتین حسن برک دارىخیردی. اۆزو ده سووق-طبیعی قلیانا تنبکی دولدوروب آلیشدرار، بیر-ایکی قوللاب سومورردی، توستو گۆزلىرىنى آجیشدیراندا دئیینه-دئیینه قلیانین قاپاغینی اؤرتدی. ائله بو دم قویروغونو بولایا-بولایا اونا یاخینلاشان آلاباشین خالتاسینی بوغازینا کئچیریب "بودکا" سینا چکیلردی.

تینتین حسن امک وئترانی(قهرمانی) ایدی - اوزون مودت اکینچیلیکله مشغول اولموشدو. اللى-اللى بئش یاشیندا سوپای ایدی، ائولنمه میشدی. آذربایجانین اوجقار داغ کندیندن وورووسکی قصبه سینه کۆچوب کیرایه ده یاشاییردی. تنهالیق، حیاتین چتینلیکلى، معنوی-سیخینتی اونی ائله بیل کی، شیرین دویغولاردان محروم ائتمیشدی. قارادینمز ایدی. هردن قارشىسپیندا شۇنگویوب اونا باخان آلاباشا نه ایسه دانیشار، اؤیود-نصیحت وئردی.

گۆزتچی تعین اولونماسی اوندا خوش اووقات یاراتمیشدی. آهیل چاغیندا اونون دویغو-دوشونجه لرینده نه ایسه آنلاشیلماز بیر ترپه نیش باش وئیردی. ھایکانوشو گۆزندن ائله بیل کی، حیاتیندا بیر خوشبختلیک باش وئرمیشدی. فهله لرله اوزلشنده اونلاری خوش دیلله قارشىلائییردی. اونلارین آراسیندا زيتونلۇغا ساری گئدن ھایکانوشون آرخاسینجا حسرتله باخاردی. اونی دوشوندورن، اوندا خوش، غیری-عادى حیسسلر اویادان اوتوز بئش یاشلى ائرمی قیزی ھایکانوش ایدی. آلاگۆزلو ھایکانوشون اندامی، شوخ یئریشی، شاقراق سسی اونون قلبینی تیتره دیردی. ائرمی

کۆچکون ائرمیلره وئرگی آلینمادان بیزنئسله مشغول اولماق حوقوقو وئرلمیشدی. ھایکانوشون عمیسی قیزینا گۆندردیگی زيتون سووقاتی اوندا بو محصولون قدیر-قییمتینی بیلن ائرمیلرین ایستحلاکی اوچون زيتون شیرکتی یاراتماق فیکری اویاتمیشدی. او، عمیسی قیزیندان چوخلو زيتون گۆندرمگی طلب ائدیردی. آنجاق گۆزله نیلمه دن باش وئرن حادثه اونون آرزوسونون حیاتا کئچیریلمه سینا ایمکان وئرمه دی.

وورووسکی قصبه سووئتی زيتونلۇغا ھاسار چکدیرمیشدی. گیریش داروازاسی دا قویولموشدو. حتى گۆزتچییه موناسیب کیچیک بیر داخما دا تیکدیرمیشدی. کیمسه ایچری بوراخیلمیردی.

محصول ییغیمینا ایکی آی قالمیشدی. باغلار ایداره سی زيتون مؤوصومو مودتینده ایشله مک اوچون ایشچی قووه سی توپلائییردی: اعلان وئرمیشدی. بو اعلان ھایکانوشون نظریندن قاچمامیشدی. او، رفیقه سی سونیکى و قاپییر قونشوسو روبابه نی قصبه سووئتی صدری نین موعاونینی مانوک مورادیانین یانینا آپاردی، اونون رسمی مکتوبو ایله باغلار ایداره سی نین مؤوصومی فهله بریقاداسینا قبول اولوندولار. محصول ییغیمی عرفه سینده زيتونلوقدا قیزغین ایش باشلامیشدی. هر گون سحردن آخشاما کیمی آقرونوم(کشاورزی)، باغبان و فهله لر زيتونلۇغو ساھمانا سالیر، خیابانلاری، آغاجلارین یان-یؤره سینی کول-کوسدان، داش-کسکدن تمیزله ییردیله. گۆزتچی تینتین حسن گونش قوروبا دوغرو چکیلنه قدر داروازانین هندورینده گزیب دولاشار، هردن یانینی کرئسلویا وئریب قلیانینی توستوله دردی. او، فهله لری یولا سالاندان سونرا داروازانى باغلایار، آلاباشی زنجیردن آچیب بوراخاردی.

او، فیکیرلی-فیکیرلی قلیانینا اود ووروب، توستوله دیر، آرام تاپا بیلمیردی.

زیتونلوقدان قاریشیق سسلر ائشی دنده تینتین حسنین اورگی سئوینجله دؤیوندو. فهله لر ایکی-بیر، اوچ-بیر داروازدان کئچیب گئتدیلر، هایکانوش گؤرونمه دی. تینتین حسنین احوالی پوزولدو، اؤز-اؤزونه تعجوبله دوشوندو: " نه واخت کئچیب، گؤرمه دیم " . او، ایستر-ایسته مز داروازان باغلامالی اولدو. گئری دؤننده خیاباندان اونا ساری گلن هایکانوشو گؤروب یئریندجه قورویوب قالدی. عؤمرونده دویمادیغی بختورلیک حیسسی اونو چولغادی: سئوینجدن گؤزلری یاشاردی. تینتین حسن قارشیسیندا دایانان هایکانوشو غیری-ایختیاری قوجاقلایب باغرینا باسدی، خیلی دایاندی. سونرا اونون الیندن توتوب دینمزجه " بودکایا " آپاردی. گول دسته سینی ستولون اوستوندن گؤتوروب هایکانوشا وئردی:

- جانیک، خوش گلیبس! - دئدی.

هایکانوش الوان چیچکلی گولدسته نی ایله دی، ائله بیل کی، وجده گلدی، اونو بیر طرفه قویوب، قدحله کونیاک سوزن سئوگیلیسینی احتیاصلا قوجاقلادی، کروواتا ساری چکدی. اونون عطری، حرارتلی نفسی، اندامی، تینتین حسنین عاغلینی باشدان چیخاردی، او، غیری-ایختیاری قیزمیش شیره دؤندو.

آخشام قارانلیغی چؤکنده تینتین حسن هایکانوشو یاشادیغی بینایا دک اؤتوردو. صندله-صندله یه " بودکا " سینا قاییدی، پالتارینی سویونمادان یاتاغا اوزاندی، دان یئری سؤکولنه دک گؤزونه یوخو گئتمه دی. تینتین حسن حیاتیندا آغلاسیغماز خوشبختلییه توش گلمیشدی، بختور ایدی. سیخ یاشیل یارپاقلی آغاجلارین بوداقلاریندان زیتون سالخیملاری سالانیردی. محصول ییغیمی

قیزی نین آچیق-ساجیق گئییمی ده اونا خوش گلیردی.

هردنیر هایکانوشون تینتین حسنه سالام وئرمه سی، هردنیر گوله-گوله دیندیرمه سی تینتین حسنی مست ائدیردی. بو حالت داخیلن اونو جسارتلندیریر، هم ده اوندا یازیقلیق، اطالت، تنهالیق حیسسینی یوخ ائدیردی.

بیر گون هایکانوش اونا هیندیستان چایی، کونفئت باغلاماسی گتیریب مولاییم سسله دئدی: " جانیک، چای سووقاتی گتیرمیشم ". تینتین حسن راضیلیق ائتدی، اما غیری-ایختیاری تترک سسله، " جانیم، سن دمله مه سن ایچمرم ". هایکانوش گوله-گوله پیچیلتی ایله جاواب وئردی: " ایشدن سونرا " .



تینتین حسن هیجاندان اؤزونه گله بیلمه دی، هاندان-هانا توختاییب حاضیرلیق ایشلری گؤردو: " مارکت " دن میوه، شوکولاد، کونیاک، عاغلینا گلن نه وارسا آلدی. الوان چیچکلی گول دسته سی باغلادتدی. " بودکا " دا نعمت دولو سوفره آچدی.

سونرا " بودکا " نین قارشیسیندا سکیده آیلشیب قلیانینا تنبکی دولدوردو. او، ناراحتچیلیق ایچینده ایدی. " گؤره سن ایشدن سونرا گله جکمی؟ " تینتین حسنه ائله گلیردی کی، گونش گؤیده ایلیشیب قالیب، یئریندن ترپنمیر، واخت اوزاندیقجا-اوزانیر، ایشین آخیری دا سونا چاتمیر کی، چاتمیر.

سی گون سیرانوشون شیرکتینده اعمال اولونوردو. هایکانوشون اری میرون هر آخسام ایری سبد دولو زیتون محصولونو باکی-ایروان سرنیشین قاطاری نین بلدچیسى وازگئنین کوپئسینه چاتدیریردی.

سیرانوشون "زیتون شیرکتی" شؤهرت تاپمیشدی. اونون زیتون توتماسی دادلی، فایدالی نعمت کیمی نوراقاویت قصبه سی اراضیسیندن کناردا دا رغبتله قارشیلانیردی. طلبات اولدوقجا چوخ ایدی. گلیر گؤزلنیلدیگیندن آرتیق ایدی.

سیرانوش زیتونو کیمیوی اوصوللا اعمال ائتمک تئخنولوگیاسینا بییلنمیشدی. اونون شیرکتی دادلی، کئیفیتلی زیتون حاضیرلاییب، کونسرولشدیریب ساتیشینی تشکیل ائتمیشدی. مؤوصومون آخیرینا دک هر هفته قازانجیندان اوچ مین بئش یوز مانات عمیسی قیزینا گؤندیریردی.

هایکانوش تینتین حسنین "صداقتلی لیلیسی" ایدی. او، احتیراض اسیری اولان اؤز شیکارینی نؤوبتی زیتون مؤوصومونه دک ایتیرمه مک اوچون ایل بویو اونون آرزو-ایستیینه اویغون مین بیر اویوندان چیخیردی.



باشلانمیشدی. فهله لر سحردن آخشاما سککیز ساعات یورولمادان نردیوانلا آغاجلارین محصولدار بوداقلاریندان زیتون دریب اتکلرینده کی چانتایا ییغیردیلار.

یوک ماشینلاری زیتون دولو یئشیکلری قصبه دکى مؤحتشم کونسرو زاوودونا (کارخاناسی) داشیییردی. هایکانوشون بریقاداسی ایشلرینی باشا چاتدیراندان سونرا چمنلیکده چای دستگاهی دوزلتمگی عادت حالینا سالمیشدی: فهله قادینلار سونیکین تئرموسدا گتیردیگی، دملنمیش لنکران چاییندان ایچیب صؤحت ائدیر، دینجه لیردیله. چای دستگاهی باشا چاتاندا زیتونلوقدا سس-سمیر کسيلمیش اولوردو. هایکانوش اؤز رفیقه سی سونیکله سئچمه زیتونلا دولو دیگیرجکلی سفر چانتالارینی چکیب آپایردیلار. هئچ کس اولنلارین "زیتون عملیاتی" ندان دویوق دوشموردو. گؤزتچی تینتین حسندن ساری آرخاین ایدیلر. او، هایکانوشون خاطیرینه زیتون محصولونون آچیق-آشکار اوغورلانماسینا گؤز یوموردو. تا کی، هایکانوشون خاطری خوش اولسون، هفته ده بیر "بودکا" دا اونون قوناغی اولسون.

تینتین حسن اونسوز یاشایا بيلمیر، اونونلا نفس آلیردی. هایکانوش ایستیراحت گونلری ده فورصتی الدن وئرمیردی. او، سونیکله بیرلیکده باکی بولولاری اطرافینداکی زیتون آغاجلارینی تالاییردی: ایری گيله لی زیتون سالخیمینی آغاجدان قوپاریب سلیقه ایله سبته ییغیردیلار.

بولواردا آچیق-آچیغینا زیتون آغاجلاری نین قصدینه دورانلاری دیندیریب-دانیشدیران اولموردو. چونکی اولنلاری باکی باغلاری ایداره سی نین فهله لری کیمی تانیییردیلار.

زیتون ییغیم کامپانییاسی باشلایان ایلک گوندن هایکانوشون ائوینه گتیردیگی زیتون محصولو اثرته

حسین جاوید آذربایجان ادبی دوشونجه سینده

HÜSEYN CAVID AZƏRBAYCAN ƏDƏBİ DÜŞÜNCƏSİNDƏ

PROF. MƏRİFƏ HACİYEVA

پروف. معارفه حاجی اوا

بدیعی نومونه لر یازمیش و ادبیات تاریخینده اؤز سسی، اؤز دستی-خطی ایله مشهورلاشمیشدی. حسین جاویدین هر بیر اثری موباحیسه و موزاکیره لره سبب اولموش، اثرلری باره ده متبواتدا بیر-بیرینه ضید فیکرلر سؤیلمیشدیر. اونون یازیب-یاراندیغی دؤورون تنقیدی فیکری موختلیف سببلر اوزوندن جاوید صنعتی نین سیرلرینی یئترینجه شرح ائده بیلمه میشدیر.

اصلینده جاوید یارادیجیلیغی شرقین فلسفی و بدیعی فیکیر دونیاسینی درک ائتمگین منبعلریندن بیری ایدی. هر بیر بدیعی اثری موسقتیل بیر حادیشه اولان جاوید یارادیجیلیغیندا ادبیاتین مؤوزو دوشونجه سی چوخ گئیش اولموشدور.

حسین جاوید یارادیجیلیغینی دریندن بیلیمک اوچون شرقین ایجتیمای-فلسفی، ادبی-بدیعی فیکرینی دریندن اؤیرنمک لازیمدیر. چونکی حسین جاوید یارادیجیلیغیندا یالنیز میللی حادیشه لر دئییل، شرقین و قریب سینتئزینی اکس ائتدیرن بشری حادیشه لر عکسینی تاپمیشدیر.

۱۹ عصرین اورتالاریندا باشلا یاراق آذربایجان ادیلری اثرلرینده شرقین ابدی-بدیعی فیکرینی، فلسفه سینی، ائتیک و ائستتیک دوشونجه لرینی، عادت-عننه لرینی ادبیاتا گتیرمکله برابر قرب مدنیتینه ده مارقا گؤستریش، اوندان فایدالانماغا چالیشمیشلار. بو ماراغی دؤورون هم رومانئیک، هم ده رئالیست یازیچیلاری نین اثرلرینده گؤرمک مومکوندور.

خخ اسرین اوللرینده آذربایجان ادبیاتیندا دیقته چکن بیر جهت ده بو ایدی کی، بو دؤورده رومانئیزم ادبی جریاننی گوجلنه نیردی. بو دؤور آذربایجان ادبیاتیندا آباس سههت، عبدالله شایق، مهممد هادی، حسین جاوید کیمی رومانئیک ادبیاتلا باغلی شاعیرلر یئتیشمه



«حسین جاویدی حبس ائتدیلر و اونون بوتون اثرلرینی قاداغان ائتدیلر. حسین جاوید حبس اولوناندان، حتّی دونیاسینی دییشندن سونرا اونو میللتچی، پانتورکیست، آنتیسوؤت آدام آدلاندیریردیلار. آما حسین جاویدین اثرلری یاشادی».

حیدر علیو

کسسسه هر کس دونیادان قان ایزینی،

قورتاران داهی اودور یئر اوزونو

— دئین بؤیوک موتفککیر، فیلسوف-شاعیر، سون درجه مورککب بیر حیات و یارادیجیلیق یولو کئچن حسین جاوید (۱۸۸۲-۱۹۴۱) نه یازمیشدیسای و یجدانی نین سسی ایله یازمیش، اؤزو اعتراف ائتمیشدیر کی، «سیری اولدوغوم بیر شئی وارسا، او دا حاقیقت و یئنه حاقیقتدیر».

حسین جاوید معنالی یارادیجیلیق یولو کئچمیش، حاقیقت، عدالت، مردلیک، گؤزلیک، وطنپرورلیک و اینسانپرورلیک کیمی بشری کئیفیتلری ترنوم ائدن

۲۰ عصرین قودرتلی رومانتيك قلم اوستاسی اولان حسین جاوید شعر یارادیجیلیغینا دا لیریک-رومانتيك اثرلرله باشلامیش، عاشیقانه شعرلرینده دونیا یا و اینسانلارا گۆزلیک معیاری ایله باخاراق: گۆزل سئویملیدیر، جلالد اولسا دا، سئوگی خوشدور، سونو فریاد اولسا دا. اوغروندا منلیگیم بریاد اولسا دا، سون دیلداریم گۆزلیکیدیر، سئوگیدیر دئییه گۆزلیگی و سئوگینی رومانتيك بیر شکیلده اولولیشدیرمیشدیر.

حسین جاوید ادبی یارادیجیلیغا بئله لیریک عاشیقانه شعرلرله باشلاسا دا، ۱۹۱۰-جو ایلدن ایسه دراماتورگییا ژانرینا موراجیعت ائده رک بیر پرده لی «آنا» پیئسینی

یه باشلاییر. خخ اسر آذربایجان ادبیاتیندا رومانتيك ادبی جریانین تانیلمیش تمثیلچیسی ایسه حسین جاوید ایدی. بونو جاویدین:

من فقط حسنی-خدا شاعیریم،

یثره ائتمم ده، سما شاعیریم

میصرعلا ریندان دا گۆرمک مومکوندور.

حسین جاوید هم لیریک، هم ده درام اثرلرینده اینسان حیاتینین تنظیمینی، عاغلین و اخلاقین رولونو رومانتيك-فلسفی باخیمدان حلل ائتمه یه چالیشیردی.

حسین جاوید «پمبه چارشاف» شعرینده:

بو تستتور ناسیل دا جاذبه دار،

بوندا پک اینجه بیر لطافت وار

دئییه رک قادى نین اؤرتولو گزمه سینه رومانتيك بیر



یازمیشدیر. او، ۱۹۱۰-جو ایلدن باشلایاراق ۱۹۳۷-جی ایله قدر ۲۰-دن آرتیق درام اثری یازمیشدیر کی، «آنا»، «مارال»، «شیخ صنان»، «شیدا»، «اوچوروم»، «ایلیس»، «آفت»، «پیغمبر»، «توپال تیمور»، «ده لی کنیاز»، «سیاوش»، «خیام»، «ایلیسین اینتیقامی»، «تغلی ساز»، «شهلا» اثرلری بونلاردان بیر نچه سیدیر.

آنلام وئیردی. اونون رومانتیزمینی ایضاح ائتمک باخیمیندان «شیخ صنان» اثری ایسه قییمتلی بیر اؤرنکدیر. آذربایجان ادبیاتیندا ایلک تاریخی منظوم درام اولان «شیخ صنان» اثری مؤوزو اعتباریله ادبیاتدا یئنی بیر حادیثه اولماقلا برابر، هم ده ح.جاویدین فولکلوردان یارارلاناراق مئیدانا گتیردیگی بیر اثر ایدی.

اونون اثرلری نین قهرمانلاری او زامان دبدە اولان ادبی محکمه لرده موحاکیمه ائدیلهردی. سووئت حاکمیتی نین دیکته ائتدیگی تنقید گئت-گنده حسین جاویده قارشى داها سرت مؤوقعه دایانیر، بو مؤوقع ۱۹۳۰-جو ایللرده داها مورتجع خاراكتئر آلیردی.

بو دؤور تنقیدی ح.جاویدین یئنی جمعیتی، پرولتار اینقیلابینی آنلاماقدا، اثرلری نین اوسلوبوندا آذربایجان وارلیغینی ایفاده ائده بیله جک عنصرورون اولماماسیندا تقصیرلندییردی. ۱۹۳۰-جو ایللرده م.ک. علی اکبرلی و س.شامیلوو کیمی تنقیدچیلر حسین جاویدی آذربایجان حیاتی ایله آز ماراقلانان و آذربایجان امکچیلری نین مباریزه سینه یاد اولان اثرلر یازماقدا تنقید ائدیردیلر (بو باره ده باخ: مهدی ممدوو «آجی فریادلار، شیرین



آرزولار». باکی، ۱۹۸۳).

دؤورون پرولتار-مارکسیست تنقیدچیلری ان چوخ مشغول اولدوقلاری سوسیالیزم-رئالیزم مسله سینی حسین جاوید یارادیجیلیغیندا گؤره بیلمه دیکلری اوچون مؤوقعلرینی گونو-گوندن سرتلشدیریرلر.

ح.جاوید یارادیجیلیغینی دوزگون قییمتلندیرن موستطافا قولیئو، حنفی زئیناللی، عبدالله شایق کیمی تنقیدچیلر ده تاپیلیردی. عبدالله شایقین (۱۸۸۱-۱۹۵۹) «جاویدین «ایبلیس» نام هایله سی حاقیندا دوغولاریم» (۱۹۲۵)، حنفی زئیناللی نین (۱۸۹۶-۱۹۳۸) «حسین جاویدین یازدیغی «پیغمبر» حاقیندا مولاخیزه لریم» (۱۹۲۶)، «شیخ صنان حاقیندا

جاویدشوناسلارین یازدیغینا گؤره حسین جاویدین اثرلری نین ایلك تاماشالاری ۱۹۲۰-۱۹۲۳-جو ایللرده اولموش، ۱۹۲۴-۱۹۲۶-جی ایللرده ایسه اثرلری یئنی قورولوشدا صحنهیه قویولموشدور. بو ایللرده آذربایجان تنقیری نین پرده لری چوخ واخت «شیخ صنان»، «ایبلیس»ه آچیلیمیشدی. لاکین او دؤورون ادبی تنقیدی جاویدین اثرلرینده موعین ایدئیا قوصورلاری گؤروردولر. خصوصن:

ایبلیس ندیر؟

- جومله خیانتلره باعث،

یا هر کسه خاین اولان اینسان ندیر

- ایبلیس

- دئییه رک اثرده کی بوتون حادیثه لرین گئدیشینه ایشتیراک ائدن ایبلیسی ایتتیهم ائدیلر.

آوروپادا ایشیق دا وا، ظولمت ده،

اوردا صفالت ده وار، فضلت ده.

او بیر انگین دنیزدیر کی، قورخونجودور،

اینسان گاه اینجی بولور، گاه دا بوغولور

دوشونجه سی ایله آوروپاداکی تضادلاری بیلن شاعیری رئالیزمدن او حاقلاشماقدا تقصیرلندیرنلر تاپیلیردی. اودور کی، «ایبلیس» و «اوچوروم» اثرلری او دؤورده اوزون موباحیثه و مذاکیره لره سبب اولموش، خصوصن «ایبلیس» اثری نین مفکوره جهندن ساغلام اولمادیغی ایدیعاً ائدیلهردی. بئله ایدیعالار ائله آذربایجاندا سووئت دؤنه می نین ایلك ایللریندن باشلائییردی. آذربایجاندا بولشئویک حاکیمیتی نین برقرار اولماسیندان سونرا حسین جاوید موختلیف قزئت و درگیلرده یاواش-یاواش تنقید هدفینه چئوریلیردی. ۱۹۳۰-جو ایللرده ایسه بو تنقیدین میقیاسی گئنیشله نیردی. بو هدفی دیکته ائدن ایسه موسکوا ایدی. چونکی جاوید سوسیالیست اینقیلابیندان، سووئت رژیمنیندن، اینقیلاب تاریخیندن دئییل، اؤز روماننیک تفککورونون ایفاده ائتدیگی مؤوضولاردان، تورک روحو و تورک دوشونجه طرزیندن، ایسلامی دیرلردن، کلاسیک مسله لر اوزرینده کؤکلنن آذربایجان مفکوره سیندن یازدیغی اوچون بولشئویک تنقیدچیلرین غضب و کینی ایله قارشیشمالی اولوردو.

چوخونون قورشونلارا فدا اولدوغونو گؤروردوک. خولاصه، آتمیش نفردن یالنیز ایکی نفر قالدیق. بیزی گتیریب مایلوو تئاترینا بوراخیدیلار. آرابیق ساکیتلشنه قدر اورادا قالدیق. بو حادثه دن اولدوقجا موتاثر اولدوم. بورا چوخ تهلوکه لیدیر. سنه ده بورادا قالماماغی مصلحت گؤرورم».

حسین جاوید ایله جاوید ایکی گون سونرا انزه لیگه گئتدیلر. جاوید اورادان تبریزه، تبریزدن ایسه ناخچیوانا گتمیشدی حسین جاوید آذربایجان صحنه سی نین شاه اثرلریندن اولان «ایلیس» فاجیهه سینی بو آجی تاثیرلر آلتیندا یازمیش، ایلیسلرین عونوانینی گؤستره بیلیمشیدیر» (باخ: عبدالله شایق. «خاطیره لریم». باکی، ۱۹۷۳، ص. ۲۹۴-۲۹۵).

۱۹۳۷-جی ایلین رئئرسسیا قوربانلاریندان اولان تنقیدچی-ادبیاتشوناس حنفی زئیناللی نین (۱۸۹۶-۱۹۳۸) حسین جاویدین یازدیغی «پیغمبر حاقیندا مولا حیطه لریم» آدلی مقاله سی نین بیر حیصه سی ۱۹۲۶-جی ایله «دبی پارچالار» مجموعه سینده، او بیر حیصه سی ایه «ماریف و مدنیت» درگیسینده (۱۹۲۶، № ۹، ۱۰، ۱۱) چاپ اولونموشدور. مقاله ده بیر سیرا تنقیدی مولا حیطه لرله برابر جاویدین بیر عوئمانلی ادبیاتی دستپورده سی، بیر آذربایجانلی بالاسی اولدوغو گؤستریلیر، اونون مؤحتشم و بؤیوک مؤوضولار اوزرینده دوشوندویو وورغولانیر. جاویدین «پیغمبر» پیئسینی یاراتماسی ایله حاضیرکی عصرین حاقیقی بیر اوغلو اولدوغونو ایثبات ائتدیگینی ایفاده ائدیردی.

اثر حاقیندا تنقیدی موحاضریله لرینی ده سؤیله یین حنفی زئیناللی «ایلیس»، «شیخ صنان» کیمی خالیص رومانئیک، «جانلی و مهارتلی» بیر اثر یازان شاعیرین «پیغمبر»ی نین ضعیف طرفلرینی تنقید ائتسه ده، «جاویدین یاراتدیغی دیل و اوسلوبون «آذربایجانداکی شاعیر و ادیبلریمیز اوچون ده ان موستثنا، ان ظریف و نارین دیل» اولدوغونو، بو دیلین تاثیریه یاراناجاق آذربایجان تورک ادبیاتی نین امثالسیز اثرلر مؤیدانا

مولا حیطه لریم» (۱۹۲۶) آدلی مقاله لرینده جاویدین یارادیجیلیغی، اثرلری نین مزیتلری، شاعیرین صنعتکارلیق خصوصیتلری حاقیندا موثبت فیکیرلر سؤیله نیلمیشدیر.

عبدالله شایق «خاطیره لریم» (۱۹۷۳) کیتابینا داخیل ائتدیگی «حسین جاوید» آدلی مقاله سینده یازیردی کی، «جاویدین شاه اثرلری، شبهه سیز، «شیخ صنان» ایله «ایلیس» فاجیهه لریدیر. جاویدین بوتون اثرلری ایچریسینده «ایلیس» قدر حیاتی و رئالیست بیر اثر یوخدور ظن ائدیرم».

عبدالله شایق «فنا یقلا رین سیموولو» اولان «ایلیس» اثری نین یازیلما سببینی ایسه «حسین جاوید» آدلی مقاله سینده بئله ایضاح ائدیردی: «جاویدین «ایلیس» فاجیهه سینی ایدئولوژی جهندن تنقید ائدنلره اونون نه کیمی تاثیر آلتیندا یازیلدیغینی خاطیرلاتماق اوچون شاعیرین کئچیردیگی مودهیش بیر فلاکتی یازماق مجبوریتیندیم. جاوید باکیده کؤهنه نیکولایئوسکی (ایندیکی ایستیقلا لیت - م.ج.) کوچه ده یئرلشن «تبریز» اوتئلینده یاشاییردی. ۱۹۱۸-جی ایلین مارت حادثه سیندن سونرا یازیچی و مونقید حسین صادق ایله برابر بیزه گلمیشدی. جاویدین بت-بنیزی آغارمیشدی. او، سون درجه نشه سیز و موتاثر گؤرونوردو. احوال سوردوم. حسین صادق جاویدین اسیر دوشدویونو و اولومدن قورتولدوغونو سؤیله دی. سونرا شاعیر اؤزو باشینا گلن قضانی موفصل شکیده بئله دانیشدی:

«مارت حادثه سی نین ایکینجی گونو بیر دسته داشناک ائرنی اوتئلین قاپیسینی قیریب ایچری گیردیلر و آتمیش نفردن زیاده موسافیری اسیر آلدیلار. من وضعیتین نه یئرده اولدوغونو حس ائده رک گتتمک ایستمیردیم. «نه ائده جکسینیز بورادا ائدین!» - دئدیم. لاکین هامیمیزی مجبورن چیخاریب آپاردیلار. یولدا هر تینباشی اوزریمیزه یابلیم آتشی آچیلدیقجا، هامیمیز قورخودان یئری سربلیر، بیر-بیریمیزه قیسیلیردیق. سونرا «قالخین!» امری وئریلنجه یولداشلاریمیزدان بیر

سولطانلی حسین جاویدین اثرلری حاقیندا قییمتلی فیکیرلر سؤیله میشلر (باخ: «آذربایجان» ژورنالی، باکی، ۱۹۶۲، ص. ۷، م. عاریف «آذربایجان ادبیاتی نین یوکسه لیش دؤورو». باکی، ۱۹۵۷، ص. ۲۲، «معاریف یولو» مجموعه سی. ماهاچقلا، ۱۹۲۸، № ۱۲ (۴۵)، «ادبیات و اینجه صنعت» قزنتی، ۲۶ اکتیابر ۱۹۵۷-جی ایل).

۱۹۵۳-جو ایللردن باشلایاراق ه. جاوید حاقیندا داها چوخ یازیلماغا باشلانمیش، علمی اینجلمه لر وئرلمیشدی. نئچه-نئچه آذربایجان ضیالیسینی «وطن خانی»، «پان اسلامیت»، «پانتورکیست» آدی ایله اؤلومه محکوم ائتدیرن استالینین اؤلوموندن سونرا (۱۹۵۳) بیر چوخ ضیالیلار کیمی «برات آلان» ح. جاویدین اثرلری یاواش-یاواش نشر ائدیلمه یه، حاقیندا اوبیئکتیو فیکیرلر سؤیله نیلمه یه باشلاندی.

ح. جاوید اثرلری نین یوکسک صنعتکارلیق مزیتلری ادیبین حاقیندا بو ایللرده یازیلیمیش مونوقرافیا و مقاله لرده اونون آذربایجان ادبیاتیندا توتدوغو مؤوع شرح اولونور، بو بؤیوک صنعتکارین طالعی، اونون صنعتی، اثرلری نین ماهیتی بوتون آرقومنتلرده تحلیل اولونوردو. گؤرکملی صنعتشوناس عالیم جعفر جعفروو، آکادئمیک ممدجعفر جعفروو، خالق یازچیسی میرزه ایبراهیموو، پروفئسسورلار علی سولطانلی، عابباس زامانوو، اکبر آغائوو، اوروجعلی حسنوو، معسود علی اوغلو و باشقالاری نین یازدیغی اثرلر بونلاردان بیر نئچه سیدیر (باخ: جعفر جعفروو، آذربایجان درام تئاتری. باکی، ۱۹۵۹، الی سولطانلی. حسین جاویدین فاجیعه لری. «جاویدی خاطیرلایارکن». باکی، گنجلیک، ۱۹۸۲، ص. ۸۵. ممدجعفر جعفروو. «حسین جاویدین صنعتی حاقیندا قئیدلر». «آذربایجان» ژورنالی، ۱۹۶۰، № ۱۲. میرزه ایبراهیموو. «جاویدی یاد ائدرکن». «ادبیات و اینجه صنعت»، ۱۹۸۲، ۱۶ آپریل. اکبر آغائوو. «صنعتکارلیق مسئله لری». باکی، ۱۹۶۲. اوروجعلی حسنوو. «اونودولماز صنعتکار». «علم و حیات» ژورنالی. باکی، ۱۹۶۳، № ۳.

حسین جاویدین واختیله درس دئدیگی طلبه سی حکیم دیلشاد مئهدییووا موعلیمینیه واختیله ائدیلم

گتیریله جگینی، بونون دا جاویدین آذربایجان ادبیاتینا ان بؤیوک خیدمتلریندن بیر سیایلجاغینی یازمیشدی (باخ: «جاویدی دوشونورکن». باکی، ۱۹۸۲، ص. ۱۴-۵۰).

یوخاریدا قئید ائدیلمیگی کیمی، ۱۹۲۰-۱۹۳۰-جو ایللر آراسیندا آذربایجان درام تئاتریندا حسین جاویدین «شیخ صنان» درامی دفعه لرله تاماشایا قویولموشدو. تاماشا حاقیندا دؤورون مطبوعاتیندا بیر سیرا یازیلار یاییلانمیشدیر. بو ایللرده تنقیدچی ممد کاظم علی اکبر لی، موصطافا قولییئو و باشقالاری مقاله لرینده حسین جاوید یارادیجیلیغیندان، اونون صنعتکارلیق خصوصیتلریندن بحث ائدیردیلر (باخ: «اپریل ادبیاتی»، «اینقیلاب و مدنیت» مجموعه سی، ۱۹۳۵، № ۱۰-۱۲. М. Кулиев «К т я б р ь и т ю р к с к» «А т у р л я л и т е р (روس دیلینده. باکی، ۱۹۳۰، ص. ۳۳).

ممد کاظم علی اکبر لی مقاله سینده آذربایجان ادبیاتی نین اینکیشاف یوللاریندان بحث ائدرکن حسین جاویدین ده یارادیجیلیغینا توخونوب، اونون «شیخ صنان» اثری نین قییمتلی بیر اثر اولدوغونو قئید ائدیردی. موصتافا قولییئو ایسه جاویدین فلسفی گؤروشلرینه تنقیدی یاناشسا دا جاویدین صنعتکارلیق خصوصیتلرینی یوکسک قییمتلندیره رک، بو بؤیوک سؤز اوستاسی نین شعرلری نین موسیقیلیگی و گؤزلیگی اعتباریله پوشکین شعرینی خاطیرلاتدیغینی دا یازیردی.

ح. جاویدین یارادیجیلیغی ۱۹۳۰-جو ایللرده مئهدی حسینین (۱۹۰۹-۱۹۶۵)، میرزه ایبراهیمووون (۱۹۱۱-۱۹۹۳) ادبی-بدیعی مقاله لرینده تهلیل ائدیلمیش و قییمتلندیریلیمیشدیر (باخ: «Рев» و «Л ь ю ц и я ии культур» مجموعه سی، ۱۹۳۱، № ۱، ص. ۲۶، «دبیات و اینجه صنعت» قزنتی، ۵ دئکابر ۱۹۵۸-جی ایل، «کومونیست» قزنتی، ۲۳ آپریل ۱۹۳۳-جو ایل).

سونراکی ایللرده گؤرکملی ادبیاتشوناس عالیملریندن ممد عاریف، عاریف داداشزاده، ممد جعفر جعفروو، میر جلال پاشائیو، جعفر خندان حاجییئو. علی

«جاويدى خاطرلاركن». باكى، گنجليك، ۱۹۸۲، ص. ۸۶.

آكادېمىك مەممەد جەففەر جەففەرۋو ۱۹۶۰-جى يىلدە «آذربايجان» درگىسىندە نەشر ئاتىدىدىكى حەسەن جاويدىن ئەسەرىنى «جاويدىن» قىلىپ ئاڭلىغان. ماقالە سىندە ح. جاويدىن يارادىجىلىقىنى گەنىش تەلەپپۇز قىلىپ، ئونون ئۆزۈمگە خاس شەئەر دىلى، ئوسلوب خۇسۇسىيەتلىرىدىن سۆھبەت ئاچىپ: «جاويد شەئەرىدە چۇخ زامان خىيال، سۆيۈنچ، كەدر، ئۈمىد كىمى پەسىخولۇزى ھاللار، ھاق، عدالت، ھاقىقەت، زامان، مەكان كىمى مۇجەررە ئانلىشىلار دا جانلاندىرىلىپ شەخسەندىرىلىپ».

گۇرۇندۇيۇ كىمى، جاويد دۇشۇنەن و دۇشۇندۇرۇن بىر شەئەر ايدى. او، ھەم رىئال ھاياتدا گۇرۇدۇكلەرنى، ھەم دە ايدىئال سايىپ گۇرۇمەك ايسە دىكلەرنى قەلمە ئالاندا ھۇمانىزم، عۇسەيانكار بىر رۇھ، مەلت، ھەرىت مەسلە سەينە مۇناسىيەت، تارىخى شەخسەتلىرىن تالەلى كىمى مۇۋەزۇلار ئۆزۈنە خاس مۇناسىيەت بىلدۈرىدۇ. بۇتۇن بۇنلار ۱۹۳۰-جى يىللەردە مۇرتەجە مۇۋەقەدە دايانان كۇمۇنىست تەنقىدچىلەرنى دىيەرمانىنا سۇ تۇكۇر. ئۇنلار ح. جاويدىن آدەنى رەسمى دايەرە لردە دە ھاللاندەيىرىدىلار. اودۇر كى، ح. جاويد ۱۹۳۷-جى يىللەردە آذربايجان بىر چۇخ ضىيالىسى كىمى ستالەن رېپرېسەسياسىنا تۇش گەلدى. ۱۹۳۷-جى يىلدە او، اولجە آذربايجان يازىچىلار ايتتىفاقى نەن عۇسۇلۇگۇندەن چىخارىلدى. سۇنرا ايسە ھەسەن ئادەلىپ سەيپەرە سۇرگۇن ئادەلدى، تالەل و اۋلۇم تارىخى سۇنرالار بىللى اولدۇ.

۱۹۸۲-جى يىلدە ھەلە سۇۋەت رېژىمى ھۇكۇم سۇرسە دە ھەيدەر ئەلىيۇۋىن تەشەببۇسۇ ايلە ئونون نەشى سەيپەردەن آذربايجان گەتەيلىدى و دۇنيايا گەلدىگى ناخچىواندا تۇرپاغا وئەيلىدى.

آذربايجان مۇستەقىللىگى نەن ۱۹۹۵-جى يىلدە عۇمۇمىيەتلىك لىدەر ھەيدەر ئەلىيۇۋىن ح. جاويدىن مەقبەرە سى نەن و ئۇ مۇزە ئى نەن يارادىلماسىنا ھەسەن ئادەلىمەش مەزاكىرە لردە كى گەيرەش سۇزۇندە: «بەيلىرىنىز كى، ھەسەن جاويدىن ھاياتى، يارادىجىلىقى آذربايجان اۇچۇن

غەزەلى مۇناسىيەت ھاقتىدا يازىر كى، «شەئەرە ھۇجۇمدا فەئاللىق گۇستەرنلەرنى كەثرەتلىك اصيلەندە اصيل مەيلى مەنىتەدەن، مەيلى ادەبەتدان تامامەلە اوزاق، دئەيىم كى، عەقىدە سى دە شۇبەھلە ئادەملەر ايدى» (باخ: «جاويدى خاطرلاركن». باكى، گنجليك، ۱۹۸۲، ص. ۳۷۱).

ھەسەن جاويد يارادىجىلىقىنى دىقتەلە ئاراشدەيران پروفەسۇر مەسۇد ئەلىوغلۇ بۇيۇك اوستاد و قەلم ساهەبى نەن قۇدەرتلى سەنەتكار، ايسەتەدەلى دەرمانتۇرۇق اولدۇغۇنۇ وورۇغلاراق، ئەلە قەنەتە گەلەردى كى، «اگر ئەلە بىر سۇال وئەيلىسە كى، ھەسەن جاويد يارادىجىلىقى نەن باشلىجا پۇتتىك مەناسى و جاويد سەنەتلى نەن فەلسەفە-ئەستەتىك مەمۇنە نەن عەيەرتەيەر؟. ھەمەن سۇالا داھا دىققەت و دۇغۇرۇ جاۋاب بۇ اولايىلەر: ايسەنلەر بىرلەشەن و دۇغما ئادەن مەنۇى عامەللەرنى تەصدىقى و اۇنلار بىر-بەيەندەن آيەران، يادلاشەيران قۇرخۇنچ اھتەيەسەلەرنى ائەنكارى» (باخ: «جاويدى خاطرلاركن». باكى، گنجليك، ۱۹۸۲، ص. ۱۸۹).

مەسۇد ئەلىوغلۇ «ھەسەن جاويدىن رۇمانتەيزمى» آدەلى ئەرەندە ايسە ح. جاويد رۇمانتەيزمى نەن اساس قاە سەينى دە آچىقلايلاق يازىر كى، «ھەسەن جاويدىن نەزەرىندە ھەمەشە ائەكى نۇۋە ائەسان دايانمەشەيدەر. بىرى وارلاندىقجا مەسكەنلەش، خەردالانان و نەجەب ائەسانى ھەسلەرنى ايتەرن «يۇخسۇل زەنگەنلەيدەر». دىگرى ايسە ائەمتەيەزەدان، وار-دۇۋەلت اسەرلەينەن و آلتۇن ھەرىسەلەينەن آزاد اولمۇش، قەلەن زەنگەن يۇخسۇللارەيدەر» (باخ: مەسۇد ئەلىوغلۇ. «مەھبەت و قەھرىمانلىق». باكى، يازىچى، ۱۹۷۹، ص. ۱۹۲).

پروفەسۇر ئەلى سۇلطانلى (۱۹۰۶-۱۹۶۰) «ح. جاويدىن فاجىيە لرى» آدەلى ماقالە سەينە يازەردى كى، «ھەسەن جاويد اورىژىئەل تەبەئەتە مەلىك بىر شەئەر ايدى. ئونون بىر مەيەراسەينى سەلمەك، باشقا بىر مەيەراسە ايلە عۇسە ئەتەمەك مۇمكۇن دئەيلىدى، ھەتتە دىلى نەن ائەمەلەسەينى دىيەشەيدەرمەك ئەلە بۇيۇك ھەسەرت تەلەپ ائەيدەردى. بۇتۇن بۇنلار ھەسەن جاويدىن سەنەتكار ايلە يارادىجىلىق ھاقتىدا اولان گۇرۇشەرنەن ايرە لى گەلەردى» (باخ:

ایسلامی دیرلری احتیوا ائدن اثرلری سووئت رژیمی نین قاداغان ائتدیگی مؤوزولار ایدی.

چارلیق روسیاسی نین آذربایجاندا حؤکمرانلیق ائتدیگی ۱۸۱۳-جو ایلدن ۱۹۹۱-جی ایلده قدر آذربایجان دیدی-پارچالایان رژیمی و ۱۹۱۸-جی ایلده قورولان آذربایجان دئموکراتیک جومهوریتی نین ۱۹۲۰-جی ایلده سقووط ائتدیرن بولشویک

ایستیلاسینی نظرده توتوراق «جاویدی محسبه آپاران یول» (باکی، ۲۰۰۷) آدلی اثرین مؤلیفی پروفیسور جلال قاسیمووی یازیر: «آذربایجاندا سیاسی رئپرئسسیالار سووئتلشمه دن اول باشلامیشدی. بو سیاسی رئپرئسسیانین ایلک قوربانلی آیری-آیری فردلر دئییل، بوتؤو بیر رئسپوبلیکا یعنی آذربایجان دئموکراتیک جومهوریتی اولموشدور. همین جومهوریتین و میلتن تاریخ طالعینده رول اوینایان شخصلر اوزون مودت خالقین یادداشیندا قاباغا چکیلیمه میس، درین بیر لایین، قاتین آلتیندا «دفن ائدیلمیشدیلر» ص. ۴. بؤیوک

نه قدر دیرلی، اهمیتلی اولوب. اونون قویدوغو ادبی-معنوی ایرث بیزیم اوچون نه قدر اهمیتلی و گرکلیدیر. عئینی زاماندا اونون حیاتی فاجیعه لی اولوبدور. آنجاق بو فاجیعه لی دؤورلر اونون یارادیجیلیغینی آذربایجان خالق نین قلبیندن چیخارا بیلیمه ییب، یاشادیبدیر (باخ: حیدر علیئو. «نجیب، معنوی ایدئاللارین ترننومو». باکی: اوزان، ۲۰۰۰، ص. ۱۴۷).

بوتون جاهانی خیلاص ائده جک یالنیز ایکی بؤیوک قوووت وار «و دا گؤزلیک و محبتدن عیبارتدیر» فیکرینی بوتون یارادیجیلیغی بویو تبلیغ ائدن حسین جاوید کیمی ضیالیلاری محسبه، ایشکنجه یه آپاران یولون دیکته ائدنی موسکوا اولدوغونو سؤیله میشدیک. اونلاری «خالق دوشمنی»، «وطن خاینی» آدلاندیراراق «میللتچی»، «تورکچو»، «تورانچی» آدی آلتیندا، سووئت حیات طرزینه آید اثر یازماماقدا، یئنی حیاتی، جمعیتی مارکسیست-لنینچی پلاتفورمادان عکس ائتدیرمه مکده تقصیرلندیرمک اوچون اثرلرینه بعضی



حسین جاوید ده ایستیلانچی چار روسیاسی نین و سووئت رژیمی نین رئپرئسسیا قوربانلی ایدی.

تنقیدچیلر طرفیندن دامغا ووردورولوردو. تورکیه ده تحصیل آلیب تورکچولوک مفکوره سینه ییلنن حسین جاویدین میلیلی زمینده تورک دوشونجه طرزی و

نزاکت مەندەوانین یورد دئدییم بو توپراق شعر توپلوسوندان (۱)

NƏZAKƏT MƏNMƏDOVANIN YURD DEDİYİM BU TOPRAQ ŞEİR TOPLUSUNDAN

روحون پوئیک یادداشی

آغری سوییه سینده درک اولونموش وحدتدن و بوتۆلولوگدن باشقا بیر شئی دئییلدیر. یالنیز یادداش اولان یئرده سابیتلیک و تاملیق وار، نسیللر و اسرلر، ایلاهی و بشری دیرلر، ثروتلر آراسیندا علاقه و ائستائفت وار. اصلینده نینکی طبیعت و اینسان، ائکولوگیا و پوئیزیا دا یادداشدیر، حاقیقی بۆیوک پوئیزیا - عومومبشری یادداشدیر.

وطنین یادداشی - واری-یوخو، اولوب-قالانی، بوتۆلولوگده آغری-آجیسی ایله بیرلیکده طالعی پوئیزیا کۆچه بیلیرسه، او خالقین میلی روح یادداشینا زوال اولمایاجاق. پوئیزیا هم ده تانری تۆهفه سیدیر، تانری وئرگیسیدیر، هر خالقا، هر میلته عئینی سخاوتله وئریله بیلمز. بو سخاوت پایی تانری روحیلا بیرلشه رک میلی یادداشین یئنی پوئیک سالنامه سینی یازماغا حۆکم وئیر. روحون آغری یادداشی بو گون قاراباغ موضوعونو یاراتدی. باش وئرن حادثه لر روحون درینلیکلرینده ائله بیر ساغالمز یارایا چئوریلدی کی، چوخ واخت سۆز ده بو آغرینی کیریتمکده چتینلیک چکیر.

بو یوردون سرحدی، هر قاریش تورپاغی نین ایتکیسی، یاندیریلان، یاغمالانان اوغوز ائللری، کۆچکون، دیدرگین سویداشلاریمیزین طالعی پوئیزیا سینی یادداشینا کۆچه رک هر بیریمیزین آغری یادداشیمیز اولاراق ایچیمیزی گۆینده جک. قاراباغ موضوعو ۹۰-جی ایللرین اوللریندن پوئیزیا دا طالع یوکلر موضوعیا چئوریلدی. یورد ایتکیسی، سویداش ایتکیسی شخصی آغری-آجیلار قاریشاراق ایچیمیزین یانغیلارینی کۆز-کۆز واراق اوسته سپله دی...

روحون ایظهاری اولان پوئیزیا دا قادین و یا کیشی مؤلیفلیگی مسله سی ده مؤوضوعیا موناسیبتین حللی



پوئیزیا میلی یادداشدیر. خالقین میلیون ایللر اول یاشادیغی کدرین، سئوینجین، محبتین سۆزه چئوریلن روح یادداشیدیر. روح هئچ زامان اۆلمور. او، ایلاهی تملدن، یارانیشیندان تکمیلشه-تکمیلشه ابدییاشارلیغا یول گندیر. بو یولون ان اوغورلوسو پوئیزیا دیر. پوئیزیا روحو قوروماغا ایلاهییدن گۆرولیدیر. اکس تقدیرده روحو میلی اولمایان پوئیزیا دوغولدوغو ماسادان آیق آچیب اوزاقلار یول باشلاسا دا یا ایزینی ایتیریپ یولونو آزیر، یا دا سۆز توفانیندا آینی یوخا، الی یالین اولدوغو اوچون اۆزونو قورویا بیلیمه رک محو اولور، تاریخ مئیدانینی ترک ائدیر. بۆیوک ادبیاتشوناس عالیم یاشار قارائوین میلی روح، میلی یادداش حاقیندا سۆیله دیگی دیرلی فیکری خاطیرلاماق یئرینه دوشردی: «یادداشی اولمایان ادبیات - یالنیز یادداشی اولمایان خالقین نصیبیدیر، سیماسی اولمایان، تاریخی طالعی، زاتی و نسلی، اصلی و نسلی اولمایان آلین یازیسیدیر. اوفوق، سما، گۆی، داش ساخلامادیغی کیمی معنوی و اخلاقی بوشلوق دا یادداش ساخلامیر. میت گئنئتیک سویه-یه ده، یادداش -

اۋزو چالماق ایسته ییر. تورپاغین آغریسینی جانیندا،
قانیندا حیسس ائدیر:

بویلانیر یادداشین بینه لریندن،
بیر اوووج بایاتی، بیر یارپاق آغی،
وطن آغریسینی دویمایان عۆمرو،
هئچ وعدہ ایسیتمز وطن تورپاغی.

دونیانین چوخ یئرلرینده ساواشلار گئدیر. آما بو
قدر عدالتسیزی اولوبمو؟ اوجاغیندا یئر وئریب،
سوفره باشیندا قوناق دئییب اوتورتدوغون بیر منفور
توپلوم سونرالار قنیمینه چئوریلہ... هاوادلاری نین
کۆمگینه آرخالانیب اونا اولمازین یاخشیلیغینی ائدنه
بئله نانکورلوق ائده... بعضن لاپ آلاهدان دا
کوسمگیمیز گلیر.

تانریم، بیزیم سنین «یاخشیلیق ائدین!» - امرینه
تابع اولوب چکدیگیمیز بو موصیبتلرین سونوندا قلبه
اولاجاقسا، قیصاص قیيامته قالماياجاقسا، یئنه ده
دؤزریک... سن اۋزون داها بیزه صبر وئرم...

صبرین یوخوسوندان کئچیردی میلّت،
اومیدین اوز-گۆزو مامیر-مامیردی.

مامیرلار آفاق دیمه یهن، تر-تمیز یئرلرده حیات
منبعی کیمی، اوزونؤمورلولوک منبعی کیمی بیتر...
م.اراز " وطن منه اوغول دئسه نه دردییم، مامیر
اولوب، قیاسیندا بیتردیم " فیکری نزاکت خانیمین
اومیدلری نین مامیر کیمی گۆیرمه سینہ قدر ائله بیر
یاشیل، مامیر رنگلی ایشیقلا یول گلدی کی، شعرین
تانری دوعاسی کیمی مستجب اولاجاغینا اینانماق
اولمور.

هم ده اومید مامیرسا - قارشیدا " قاپیلار گونشه،
ایشیغا دوغرو آچیلماق، سرحدلر بایراق کۆلگه
سییله موکافاتلاناچاق " ، - دئمک ایسته ییر مؤلیف:

چیچک-چیچک شهید قانی،
اوزونده خالیدی، وطن؟

دئیل. سادجه روح وار و بو روحون درده، آغریا
موناسیبتی، رئاکسییاسی وار... و یازارین مؤضویا
یانغیلا، وطنداش، سویداش غئیرتیله یاناشماسی
واجیب پلانا کئچمه لیدیر.

نزاکت ممدووانین «شهید زیروه سی " نی (پوئما
خوجالی فاجیعه سی نین ۲۵ ایلیگینه ایتحاف
اولونور) اوخودوقدان سونرا بیر داها گلدیگیم قناعتہ
امین اولدوم. یارادیجی شخصیتین بدیعی تفککورو،
شخصی اینسانی کئیفیتی و روح یادداشی نین میلی
آغری-آجییا موناسیبتی حقیقتن گۆز
قارشیسیندادیر. وق.بئلینسکی نین واختیله یازدیغی
بیر سۆزو خاطیرلادییم: «شایرین یارادیجیلیق فالیتی
نین منبعی اونون شخصیتینده ایفاده اولونان
پوئتیک روحوندادیر. بونا گۆره ده اونون اثرلری نین
روحونون و خاراكتیری نین ایضاحینی بیرینجی
نؤوبه ده عدالتله تحلیل ائدیب اؤیرنمیش و شاعیری
دوزگون باشا دوشموشسونوزسه، او حالدا سیز
کولگین گوجونه اۋز شیلتاقتاننازیبانیزین گۆیلرینده
هارایا گلدی باش آلیب گئتمیسینیز، یئرده
آیاقلارینیز اوزرینده مؤحکم دایانیرسینیز...»

نزاکت خانیمین میصراعرلری یول اولوب شوشادان،
خانکندیدن، خوجالیدان، داشالتیدان کئچیب، یول
آلیب کلجبر، لاچین، قوبادلی، زنگیلان، آغدام
دؤیوش مئیدانلاریندان کئچیر، ایچیمیزین آغریسینا
بلنه رک اومید-اومید چیچکله مه یه تله سیر...

روحو قان آغلایر موللا پناهین،
شوشانین آغریسی قبریندن کئچیر.
پوزولوب دونیانین حاق ترزیسی،
اومید قارا داشین صبریندن کئچیر.
- دئیر نزاکت خانیم...

صبرین چات وئردیگی یئر یامان آغریلی اولورموش،
ایلاهی! اوزاندىقجا اوزانان صبره اعتیراض ائده رک،
قیصاص قیلینجینی نزاکت خانیم بورلا خاتون کیمی

نزاكت خانىم شىرىمىزىن اۆلچولرىنى قلىپ كىمى
مىسۇويا ئىلە گۆزل، ئىلە اوستالىقلا بىچىپ كى، گۆزە
آرتىق ھىچ نە دىمىر.

بىضا «اونىبىرلىكلر» اۆز يىرىنى «سكىزىلى» ئىلە
وئىر كى، بو سۆز سۇوداسى نىن، درد سۇوداسى نىن
بىلە محرم اىظھار اولاجاغىنا بىر داھا امىن
اولورسان...

يورد دىدىگىمىز نىمىش، اىلاھى! بىز اونو نىجە
سئودىك؟ ھاقىنى نىجە اۆددىك؟ يورد دردىيلە،
يورد آغرىسىيلا جزالاندىغىمىز ھانسى گوناھلارىمىز
گۆرىمىش، تانىم؟ بىز بو يوردا اۆلادلىق بورجونون
اۆدنىلمە سىندە نە لره عمل ائتمە دىك؟ سواللار
چوخ، درد اىچىمىزى گۆيوم-گۆيوم گۆيىندە جك،
ھاقىن، عدالتىن برپاسى يارالارا ملھم اولونجا، او
گۆيىرتى داعوام ائدە جك:

يورد دىدىگىم بو تورپاق

وارىم، بركىتىمىر.

تانرى نىن بىش ائىدىگى،

ھاقىم، ھىقىتىمىر.

— دىبىر مۇلىف.

ھىقىت دىبىر مۇلىف...

ھىقىت، ھاق وئىدىر!

ھىقىت ھم دە آلاھىن اۆزودور. بىز ھىقىتى —
آلاھى قوروىا بىلمە مىشىك دىئە سن...

يورد دىدىگىم بو تورپاق

عونوانىمدى، آدىمدى.

باباما، اۆلادىما،

اولو ھىساباتىمدى.

بابالار دوعاسىنى، وصىتىنى و امانتىنى يوردا
قالانا، اوتو-رانا قويوب آرخاين كۆچ ائدر بو
دونىادان... قىامت گونو رولار گۆروشنە ھىساب
سورولار امانت وئىلىندى. ھم امانت ھىسابى

— دىبىر سوروشونجا تىك بو گونون شىھىدلىرى
دىبىل، مىن ايللىرىن يورد، تورپاق داعواسىندا اۆلن
اىگىدلىرىن جاوابى ائشىدىلمەك اىستە يىر:

چىرپ اوستوندن قىم توزونو،

واراقلا آلىن يازىنى،

گىندىلرىن قىصاصىنى

گلنلر آلدىمى، وطن؟

قىصاصا گىندىن يولون اول-آخىر يادداشدا
كئچىدىگىنە بىر داھا امىن اولدوغوموزدان اومىدىن
چىچىك-چىچىك بايراق آچىپ سرحد بويو ياغىيا گۆز
داغى وئره جگىنە اينامىمىزىن ھم دە تانىردان گلن
ايمانلا قووشدوغونا امىن اولدوم.

آما ھلە دونىا ھاق سىسنىە قولاقلىرىنى ئىلە
تىخايبى، عدالت سۆزونو كۆنلۈنە ياخىن بوراخمايىر
كى، دونىانين خرىستىيان مركزلىرىنە خوش گىتمىز.
عدالتى، ھاقى نامردلر، قولوزورلۇلار گۆجە
اودوزدورماقدان ھىظ آلىرلار. يىنە دونىا گۆرمە
مىلىكىدن گلىر:

ھاقىن پردە سىيىلە آچىلمىر نىيە،

گۆزلردن آسىلمىش رىيا پردە سى.

دونىانين قولاغى كار اولوب نىيە،

نىيە چاتمىر اونا يوردون نالە سى...

دۆيوشون بىر ايشتىراكچىسى كىمى سىنگر-سىنگر،
يورد-يورد، اويماق-اويماق دولاشان روھويلا اودلانا-
اودلانا وطن دردىلىرىنە آغى دىن مۇلىف يىنە ھالقى
قىصاصا چاغىرراق:

ائىل گوجو سىل گوجو اولور

ماجالىن دار اولان واختى.

يورد ھاقىنى قايتارماغا

قىلىنجا سارىلان واختى.

يورد قارىش-قارىش، سنگر-سنگر قوروندوقجا
موقدس اولور!

عسگردن باشلانير وطن دويغوسو،
هاردا عسگر وارسا اوردا وطن وار،
عسگر آدديمينى لايلاتك دويور،
تورباغين آلتيندا شهيد ياتانلار.

مؤليف سنگردن حيات يولو كئچميش كيمي
سنگرى موقدسلشديرير. هر شئي سنگردن
باشلايلاق، هر شئي قلم، ظفر اورادان بوي وئره
جك، - دئيه بيزي اوميدله اينانديرير:

حاقين درگاهيندا اولو ميزاندى،
حاق ايله ناحاقين آراسى - سنگر.
وطن، يورد اوغروندا دويوشنلري،
كؤكسونده آتديغى ياراسى - سنگر.
آنا ناموسودور، باجى عيصمتى،
ارن بابالارين پاپاغى - سنگر.
ساواشدا گؤزونو يومان شهيدى،
سونونجو منزىلى، اوتاغى - سنگر.

نزاكت خانيم بير قلم، ظفر داستانى يازماغا
چاليشيب. دويوشون سببى، باشلانماسى، فلاكتلرين
مئيدانيندان كئچه رك وطنسئورليك درسيني
هاميميزا سئوديره رك، سنگر حاقيندا، شهيد
حاقيندا بؤيوك محبتله، اؤزو ده بير آنا محبتى،
اؤولاد سئوگيسيله دويوش، هونر مئيدانيندا، حاق-
عدالت ساواشيندا ايگيدلرين قلمه موژده سى گتيره
جگينه سونسوز اوميدلر بسله بير:

سندن سؤز آچديقجا يورولمور اورك،
اوميدلر آچيلير هئي چيچك-چيچك.
عزمينله يوردوما ظفر گله جك،
ظفر اونوانيسان وطن عسگرى.

پرولوقلا باشلايان اوميد، ظفر، قلم داستانينى
مؤليف ائپيلوقلا يئكونلاشديرير. بئلجه سوندا
شهيدليك موحاربه ده يورد عسگرى نين ان ايله

سورغولار، هم ده تانرى... جواب قارشيسيندا بوينو
بوكونك دوراجاق حاليميزا يازيق... ايلهيدن هم ده
اؤولادلاريميزا قويوب گنده جگيميز بو آغير
اينتيقامين سوچو دا بيزي گور ائوينده راحت
بوراخماز. اونا گؤره ده مؤليفين باريت قوخويان،
اينتيقاما سسله ين ميصراعلاري نين ايشيغيلا قلمه
حساباتى وئرمگين واختى موعينلشديريلير:

يورد دئديگيم بو تورپاق
دويوش قرارگاهيمدير.
هر چينقىلى، هر داشى،
اولو سجدگاهيمدير.

وطن، يورد موقدسدير، سجدگاهدير. اوغروندا اؤلوم
فرمانديرسا او فرمانى هر اوغول اؤزو ايمضالاماليدير.

چيراغا بنزه بير وطن تورپاغى،
هر عسگر اورگى پروانه سيدير.
و يا:

عسگر باخيشلاري سئوگيله اؤيور،
وطن تورپاغينى تبرروك كيمي.
يوردو بدنظردن قوروسون دئيه،
دولانير باشينا اوزرريك كيمي.
- دئير مؤليف.

چوخ ماراقللى و جلبئديجى گؤرونن بير مقاما
توخونماق ايسترديم. نزاكت خانيم يورد
سويداشلاريني بو پوئمادا گاه دويوشه روحلانديرير،
الينده قيلينج، آياغى اوزنگيده تومريسسه دؤنور، گاه
ائويندن دويوشه يولا سالدغي اوجاق صاحيبينه،
كؤنول صاحيبينه اؤولاد بؤيوده رك بئشيك باشيندا
لايلا دئين خانيم-خاتين، ظريف بير گليني
خاطيرلادير. هر ايكي سى نين روحو ساديق،
اعتبارلى، صداقتلى، ائوينه، اوجاغينا، سئودىگينه،
دوغمالارينا دير وئرن آذربايجان خانيميدير. عشق
اولسون يوردون يئتيشدريدگى الى قيلينج توتان،
لايلا دئمگى يادير-غامايان ائل قيزلاريميزا...

اونغروندا اۆلمه يه حاضيرام، وطن،
هر ميصراعم دۇيوشن بير عسگر يولو.

روحو قان آغلايير موللا پناھين،
شوشانين آغريسى قيريندن كئچير.
پوزولوب دونيانين حاق تىزيسى،
اوميد قارا داشين صبريندن كئچير.

دىللىردە اوشويور "قاراباغ" سۆزو،
بۇيوك پناه خانين روحو گۆينه يير.
قبرينه سۆيكە نيب قوجا ويدادى،
آغلايا-آغلايا باياتى دئيير.

كسردن دوشوبدو غئيرت قيلينجى،
سونونجو اوميدىن سولور نغه سى.
"سنسىز" بوز باغلايىب دوداقلاريندا،
حسرتدن اوشويور بولبولون سسى.

دردينه قيسىليپ چكىر ايچينى
بو يالچين قايلار، ماميرلى داشلار.
تورباغين، آغاجين، اوتون ايچيندن
هميشه بير حسرت جيغيرى باشلار.

شوشانين، لاچى نين آجى نيسگىلى
مىلتين كوكسونده خنجردى، خنجر.
حسرت داغلارينا ديرسكلنه رك
قريب طالعينه باخير كلبجر.

مقاما قووشماسى كىمى ديرلنديريلير. قلبه يه
گئدن يوللار شهيد وئريلمه دن آچيلماز. ايلك
ميصراعسيندان باشلايلاق سون ائپيلوقا قدر مۇليفين
يورد سئوگىسى، يورد آرزولارى، آغرى نين
يادداشيندان سوزوله رك هر بيريمىزى دۇيوشه،
ظفر، قلبه گونونه دك راحت اولماغا سسله يير.
"شاعيرين بسيرت گۆزو هميشه آچىقدىر"، -
فيكرينه سۆيكنه رك، نزاكت خانيم بيزه بو پونما ايله
قلبه گونونون اوزاقدا اولمادىغىنى موزدله يير. بو
اينامين ايشيغى ايله آريستوتئلين پونزيا حاقيندا
سۆيله ديگى: "پونزيا يالنيظ ظاهيرى علامتلىن،
حاديثه لرين تصويرى دئييل. او تاريخن داها
جيدى و فلسفيدير. چونكى تاريخ اولان شئيلرى
گۆستىرسه، پونزيا اولاييله جك شئيلرى ده
گۆستىرير"، - فيكريندن سونرا بير داها قلبه يه
امين اولماغا چاليشديم. بلى، مۇليف اولاجاقلارى،
مطلق اولاجاقلارى يازماقلا آرزولاريمىزى،
اوميدلریمیزی عكس ائتديريپ.

پونزيا مىللى يادداش، روح يادداشى اولماقلا هم
ده ايلاهى وهى اولدوغو اوچون پونمانين بوتون
آذربايجان خالقينا قلبه موزده سى گتيره جگينه
اينانيرام. قلبه اولاجاق، مطلق اولاجاق!

سونا ولييئوا

شهيد زيروسى

(پونما)

خوجالى فاجيعه سى نين ۲۵ ايلليگينه ايتحاف ائديليز

پرولولوق

ائله بيل سنكرتك قازيليپ سينم،

قلبيمده دويغولار باريت قوخولو.

بويلانير يادداشين بينه لريندن،
 بير اوووج باياتى، بير يارپاق آغى.
 وطن آغريسىنى دويمايان عۇمرو
 ھىچ وعدە ايسيتمز وطن تورپاغى.

فلک قانا باتميش اللرى ايله،
 ميلتتين عۇمرونو داشا باسیردى.
 وطن تورپاغيندا دوشمنين سسى
 ناموسا، غنىرته قبيير قازیردى.

ديدرگين ناله سى يورد يئرلرينده
 ماتم بايراغيتک دالغالانیردى.
 دده قورقود ائلى، بابک دييارى،
 هر گون اوبا-اوبا ياغمالانیردى.

دۇيوشلر گئديردى، آغیر دۇيوشلر،
 يوردون داشلارينا قان چيله نیردى.
 دوشن مرميلرين قلیه لريندن
 عۇمورلر شوشتك چیلیکله نیردى.

وطن چيرپينیردى آغرى ايچينده،
 قيورıla-قيورıla قالمیشدى يوللار.
 غنىرت قیلينجينى چکيب گئديردى
 وطنى آنا تک سئون اوغوللار.

ائلرين باغرىنى کدر سؤكوردو،
 سئل کیمی آخیردى گؤزلرين ياشى.
 دردلى اورکلردن آسيلميش ایدی
 آغرىنين، عذابین قارالان داشى.

"قراد" لار ياغیردى ياغیشلار کیمی،
 تورپاغى بوغوردو باريت توستوسو.
 بوغولا-بوغولا قالمیشدى سانکی
 ائلرين آغزیندا "قاراباغ" سؤزو.

ديدرگين دوشموشدو ائلر، اوبالار،
 بلگی قانلییدی کؤرپه لرین ده.
 بير قارا آغرییدی اوجاق داشلاری،
 بايقوش اولايیردی يورد يئرلرينده.

آغى سؤيله يیردی سانکی بولاقلار،
 وطن باشدان-باشا درد اؤلکه سییدی.
 "قاراباغ" کلمه سى اودلار يوردونون
 آغریلى هارایى، يانیق سسییدی.

دوشمن کسدیرمیشدى بندى، بره نى،
 تسلیم اولونموشدو شوشا قالاسى.
 کدر قوخویوردو، قم قوخویوردو
 اودلار دييارى نین آبى-هاواسى.

قانا بلنمیشدى شیرین آرزولار،
 اومید چکيلمیشدى دارا ساچیندان.
 آغریلى خبرلر گلیردى، آلاھ،
 قارتالار يوواسى دوغما لاچیندان.

مرمیلر ياغیردى گؤزون قیرپمادان،
 باريت قوخویوردو وطن تورپاغى.
 قهقهه چکیردى داغلار باشیندا
 يوردو قاریش-قاریش تاپدايان ياغى.

فقط بولود-بولود قالخیردی گۆیه

دیدرگین ائللرین آهی، ناله سی.

بو مودهیش آغریدان چیلیکله نیردی

وطنین هارایی، وطنین سسی.

یاغیردی " آلازان "، یاغیردی " قراد "،

تورپاق آلوولارلا سورمله نیردی.

ارنلر اوپلاغی اولو داغلارا

گۆیدن بولود-بولود درد النیردی.

میلترین طالعیی دوشموشدو چنه،

عۇمر و اوزانیردی قارانیقلارین.

قیسمتی ائله بیل گلمیشدی قارا،

وطنین عۇمرونندن کئچن یوللارین.

مرمی یاغیشیندا، گولته سئلینده،

فقط کور اولموشدو یوردون اوجاغی.

میلترین طالعیی، قیسمتی اوسته،

سانکی قورولموشدو قم آلاچیغی.

داها اوز توتاسی یۇن قالمامیشدی،

دۇردنالا چاپیردی کدر آتینی.

اوغوللار یازیردی اورک قانییلا

میلترین تاریخه حساباتینی.

درویش نغمه سییدی آلین یازیزی

بوردا هر قایانین، بوردا هر داشین.

آغریسی نئچه مین قلبدن کئچیردی،

خوجالی عۇمرونندن کئچن ساواشین.

هۇنگوره-هۇنگوره آخیردی سولار،

یوللارین اوزوندن کدر دامیردی.

صبرین یوخوسوندان کئچیردی میلته.

اومیدین اوز-گۆزو مامیر-مامیردی.

چیخمیشدی کۆینکدن مودهیش عذابلار،

دۇرد یانا آچمیشدی مۇحنت قوللارین.

نغه سی تینجیخیر، صبری قاجیردی،

مرمیلر آلتیندا یانان داغلارین.

توتوب سینه سینى ییخیلان ایگید،

گۆزونه ییخیلیر بو داغ، بو دره.

آمانسیز گولته لر وئرمه بییر آمان،

عۇمور سون مقامدا بییر نفس دره.

چیچک-چیچک شهید قانی

اوزونده خالیدی، وطن؟!

سئویب-سئویب اؤلنلرین

یادیندا قالیدی، وطن؟!

گۆنر گۆزومون یوخوسو،

یاشیل-یاشیل، یوسون-یوسون.

عۇمرومدن-گونومدن اوزون،

هارایین لالیدی، وطن؟!

چيرپ اوستوندن قم توزونو،
 واراqlا آلين يازيني.
 گئندلرين قيصاصيني
 گلنلر آلديمي، وطن؟!

✻ ✻ ✻

يئري، گؤيو بورويوبدو
 موچاريله آلوولاري.
 تندير كيمي قالانيبدى
 بو ميلتين اغريلاري.

قارى دوشمن يورد يئرینده
 قان دولو قيرغين ساليبدى.
 نئچه كندين طالعييني
 مرمى اودو قارسييىبدى.

قارا توستوتك اوجالير
 داغين، داشين آه-ناله سى.
 جان وئريز تورپاق اوستونده
 نئچه ايگيدين نره سى.
 حَيْط-باجا قبيير كيمي،
 ائولر تابوتا بنزه ييير.
 بو ظولمه شاهيد آغاچلار
 كدرله باشيني آيير.

بئشيكده كى كؤرپه لرین
 چيخاريلميش گؤزونه باخ.
 باشى كسيلميش آنانين
 خاچ چكيلميش اوزونه باخ.

پرن-پرن دوشوب ائللر،
 سادالاييم من هانسينى؟
 اودو سؤنموش اوجاقلارين
 كيم آلاق قيصاصيني؟

يادداشلاردا گؤيور-گؤيور،
 گؤينه ييير دوغما يورد يئري.
 درد شاختاسى دوندوروبدو،
 كؤرپه-كؤرپه اوميدلري.

هانى بو دونيانين حاق دئينلري؟!
 عدالت سئونلر نييه دانيشمير؟!
 نييه ايشغالچى نين عملرينه،
 دونيانين نيغرتى، هيىدتى داشمير؟!

حاقين اللربيله آچيلمير نييه،
 گؤزلردن آسيلميش ريبا پرده سى؟
 دونيانين قولاغى كار اولوب، ندير؟ -
 نييه چاتمير اونا يوردومون سسى؟!

اؤزگه تورپاغينا گؤز ديكنلرين
 يالان فرياديني جاهاڭ دینله ييير.
 دونيانين حاقسيزليق يوللارى اوسته
 ميلتيم قوورولور، يوردوم اينله ييير.

ديدرگينلر طالعيينه
 آغرى، عذاب النيبدى.
 عؤمور-گوندن كئچن يوللار
 گؤز ياشينا بله نيبدى.

آغرى-آجى دومان كىمى
چۆكۈپدۇ يوردون اوستونە.

كور اولايديم، گۆرمە ييديم
طالعيين بو قىسمتىنى.

دوشمن سريپ آياق آلتدا
يوردون آبير، عيصمتىنى.

درده، قمه گوزگو توتان
آنالارين گۆز ياشيدى.

قريب-قريب باخان داغلار
ايگيدلره باشداشيدى.

ايتكىن دوشوب يورد يئرلىرى،
يوخولار دا كارا گلمير.

چال-چاغىرلى اوبالاردان
كسىليپدى تا سس-سمير.

قارا دومان، چن باسيپدى،
گۆرونمور اوميد يوللارى.

عۇمورلى قوجا قلايير،
آچىليپ دردين قوللارى.

بو دونيانين قلىبى داشدى،
سئوينچ اكن كدر بيچير،

بىر كۆرپە نين گۆزلىرىندە
آرزولار گۆز ياشى ايچير.

نە زاماندى ھاوالانمير
ار ھاواسى اولو " جنگى ".
داماردا قان پاس آتيپدى،
ايتيپ ارنلىك آھنگى.

بويوموز دا بوى وئرمە يير،
اوجادير دردين ھاسارى.
يارالانميش اوميدلىرى

گۆز ياشيىلا گل ھا سارى.

گۆزلىردن تۆكدولر يئرە،
چيچك-چيچك ھوسلىرى.
اۆلومون آياق سسيدير،
ديللنن گولتە سسلىرى.

گۆز ياشيندا چيمير زولوم،
دردلر گۆيجە اوتلار سانى.
آللاھ، دىلسيز كۆرپە يە باخ،
امير اۆلموش آناسىنى.

قاپين باغلانسىن، آى فلک،
يوخدو بو دردلرين سونو.
اسديکچە ظولمون كولگى،
يايير اۆلوم قوخوسونو.

درد اۆنونه چيخان يوخدو،
درد گلير دردين اوستونە.

اوميدىن گۇزو قيرپىلىر.

عۇموردن چىخىپ گىتمە يە
نە يول واردىر، نە دە جىغىر.
بوتون بو يوللار يىن سونو،
گىدىپ تسىللىيە چىخىر.

بختى قارا گلن ائللر،
بو گىدىن گۇچو ايليىن.
صبرى، دۇزومو تاپدايىپ،
داماردا گوجو ايليىن.

ائىل گوجو، سئل گوجو اولور
ماجالين دار اولان واختى.
يورد حاقىنى قايتارماغا
قىلىنجا سارىلان واختدى.

هئچ بير زامان تولكو، چاققال
يىخا بيلمز اوجا قوردو.
ار اوغلو قوروسون گرک
آنا كىمى عزيز يوردو.

بير گون موطلق اوچولاجاق،
بو دردين، قمين هاسارى.
چىچكلە ير بو ميلتين،
اوميد دولو آرزولارى.



درد النير ياغيش كىمى،
ايسلانيب طالع جىغىرى.
بير آن بئله چكىلمە يير،
عۇمورلره چۇكن آغرى.

ايلان مله ين چۇللرده
اينله بير كۇچكون بالاسى.
دوغما اوجاغدا دۇنمكدىر،
اونون حاقدان تمنناسى.

اوزاقلاردا گزمه ناحاق،
بو دردين اونوانى بللى.
آخان قانى كسن دئيل
نئچه-نئچه بوش تسلى.

اوركلردن قوپان آهلار
آغريلارين ساراييدى.
تالان اولموش يورد يئرلى
عۇمروموزه گۇز داغيدىر.

موحاربه آلويلارى
بورويوبدو داغى، داشى.
كورون يانان اوجاقلاردا
توستوله نير يورد يادداشى.

طالع يولو سيلله كىمى،
بختين اوزونه چيرپىلىر.
كۇكسوندن اوخلانميش كىمى

لیسن کی، هامی قوھوملاریندان چوخ من سنین قایغینا قالیرام. قالدی کی، بورالاردا ساغلیق-سالاماتلیقدیر، هنج شئین فیکرینی چکمه.

سنی اؤپور دایین محمد افندیئو

۳ آپرئل ۱۹۶۵-جی ایل "

مکتوب یازیلاندان بیر ایل اول من عسگرلیکدن مأذونیته گلمیشدیم. آنام گوللونون و بؤیوک امیم اوغلو سدرددی نین آرزوسو ایله لمبه لیگه، محمد دایی نین گوروشونه گئتمیشدیک. رحمتلیک آنام محمد دایی نین خترینی چوخ ایسته بیردی. محض یوکسک بیلگینه، حاضرچاواب اولماغینا و کیشیلیک غورورونا گوره اونا فخرله " آ محمد، یغزنه " - دئییه آغیزدولوسو موراجیعت ائدیردی.

بیبیوغلوم لطیف منیمله عسگرلیک باره ده صؤحبت ائدیردی. ائشیتدیم کی، محمد دایی آنامدان سوروشور:

- یاخشی، آ بالدیزیم، شمیستان ایکی ایلدن سونرا (و واختلار عسگرلیک مودتی اوچیللیک ایدی) عسگرلیگی قورتاریب گله جک، سونراسی نه اولاجاق، اوخویاجاقمی؟
آنم:

- آ یغزنه، اؤزو بوردادی، اؤزوندن سوروش، - دئدی. - نه بیلیم، مندن اولسا، البته، اوخومالیدی.
محمد دایی ارکله من:

- بری باخ ائی، - دئدی، - سن بیلیرسنمی کی، سه نین آتان امیراسلان چوخ عاغیللی کیشی ایدی. آدلی-سانلی نسلین ده اوغلو ایدی. رحمتلیگین سخاوتده تایی-برابری یوخ ایدی. اونوتما کی، سن قارا اومارین نوه سیسن. بییین ملگی ده اونا گوره محمد دایین آلدی کی، نذیرلر نسلی نین آدی-سانی واردی. ایندی سن دئی گوروم، بو نسلین آدینا لاییق اوغول اولاجاقسان، یا یوخ؟ عسگرلیگی قورتاراجاقسان، سونراسیندا اوخویوب عالی تحصیل آلاچاقسانمی؟
من اینملا جاواب وئردیم:

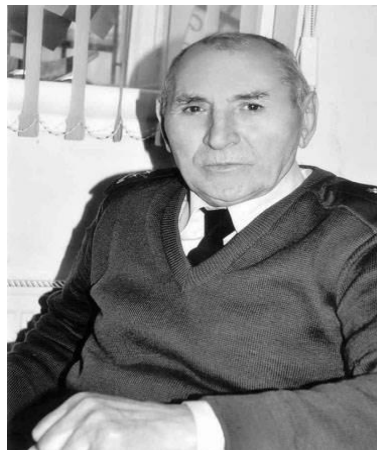
- اوخویاجام، - دئدیم، - آ محمد دایی، - " اوخویاجام " سؤزونو او قدر فخرله دئدیم کی، موتککه یه دیرسکلن کیشی یئرینده دیکلدی و تفرونجله بیر آن اوزومه باخیب:
- نه اوخویاجاقسان، مئهرالی عمین کیمی کولخوز سدری اولاجاقسان؟ یوخسا ایمران امین کیمی موھاسیب...
- یوخ، من ژورنالپیست اولاجام. اونیوئرسیتته حاضرلاشیرام.

عذابلی عؤمور

ƏZABLI ÖMÜR YOLU

ŞƏMİSTAN NƏZİRLİ

شمیستان نذیرلی



منه لازیم اولان واجیب بیر سنه دی ایکی گون ایدی شخصی آرخیویمده آختاریردیم، تاپا بیلیمیردیم. اوتاغیمدا قوولوقلاری آچیب باغلاماقدان، ورق-ورق باخماقدان یورولموشدوم. کؤهنه قوولوقلاردان بیرى نین اوستونده اوتوز-اوتوز بئش ایل اول " گئنئرال یادیگاروو قارداشلاری " قئیدیمی اوخودوم، اونو دا آچدیم. اوزو بوزارمیش ظرفین ایچینده نسه واردی. آچیب باخدیم، مکتوب ایدی. من عسگرلیکده اولاندا محمد دایی گؤندرمیشدی. مکتوبو او قدر شیرین و دوغمالیقلا اوخودوم کی، سانکی ایلک گنجلیک ایللریمه قاییتدیم. عمللی-باشلی کؤوره لیب بیر خئیلى سوکوتلا گؤزل هوسنختله یازیلیمیش مکتوبا باخا-باخا قالدیم. آتالار حاقلی دئییب کی، کئچن گونه گون چاتماز، جالاسان گونو-گونه.

دوز اللى ایل اول یازیلان مکتوب بئله باشلایردی:
" عزیزیم شمیستان!

سیزی بو گون منیم بو بالاجا مکتوبوملا و هم ده بوگونکو " ایزوئستییا " قزئته سینده کی اوکازا گوره تنزلیکله آزاد ائده جکلری خبریله سئویندیرمک مقصدی ایله یازیرام. داها واختدیر. الییارا مکتوب یاز، علاقه نی کسمه. اینشاللاه، تنزلیکله سنینله گوروشریک. آی شمیستان، منی باغیشلا، سانا بو آنا قدر مکتوب یازمادیغیم اوچون. آما بونو دا بیلمه

هئچ نه دئمه دى. آنى سوکوتدان سونرا:

- دور گل، - دئدى، - محمد دايين سنى اؤپسون.

اياغا دوروب اونون قارشيسينا گلديم. آغساققالا حؤرمت علامتى ايله آشاغى آيىليب اونو اؤپدوم.

- يوخ، ائله يوخ، - دئدى، - ايگيدىن آلنيدان اؤپرلر، - آلنيدان اؤپدو. - بوندان سونرا محمد دايين سنین آرخاندا داغ کیمی دوراجاق.

بو آنلاردا آنامين نئجه غورور هيىسى كئچيرديگيني تصور ائلمك مومكون دئييلدى. آنام فخر ائله بيردى كى، منيم جاوابلاريم، منيم آرزوم محمد دايى كىمى مودريك آغساققالين خوشونا گليب. ايندى ايللر كئچندن سونرا دوشونورم كى، همين گون آنامى نه قدر سئوينديرديم. و اونو دا دوشونوب خاطيرلايرام كى، محض او گون من آنامى بلكه ده ايلك دفعه ايدى كى، بو قدر سئوينديريرديم. بلكه ده بو آنامين منيم گله جك اوغوروما ايلك سئوينجى ايدى. آخى، تك اوغول اولان من اوشاقلق ايللريمده چوخ دجل، دالاشقان اولوب آنامى چوخ اينجيتيمشديم...

اميم اوغلو سدرددىن:

- آ محمد دايى، - دئدى، - شميستان سوليمان بابام حاقيندا " سوؤت ائرمينستانى " قرئتنده يازميشدى، اوخوموش اولارسان.

- يوخ، - دئدى، - سرت سسله، - اوخوماميشام. من ائله تريپاكا قرئتلى اوخومورام. اما بير دفعه بيزيم گولممد كيشى بو باره ده هانسيسا مجلسده صؤحت ائديردى. دوغورودان دا محمد دايى آنجاق " ايزوئستيا " قرئتينه آبونه ايدى. اوخودوغو كيتابلار دا م.ه.سابيرين، ف.كؤچرلى نين و س.ه.شيروانى نين اثرلى اولاردى.

كيشى فيكره گئتميشدى. هئچ كيم ده دينيب- دانيشميردى. بالاجا اوتاقد سوبايا يئنيجه آتيلان اودونون چيرتيلتى ايله يانماغيندان باشقا هئچ نه ائشيديلميردى. پاييزين سرت سويوغوندا اوشوموش خورامانين هاى-كويله ايچرى گيرمگى شر واختى نين سوکوت بوزونو قيردى. گوله- گول:

- آى دده، قارانليقدا نيه اوتوروبسونوز؟ - دئييب ايشيغى يانديردى.

محمد دايى فيكىر-خبالدان آيرىليب:

- ايشيقليجا چيخاسان، آ قيزيم، گونون آغ اولسون، - دئدى.

- منيم دفتر-قلميمي بورا گتير.

بيبيم اوغلو لطيفين هميشه كى كىمى دىلى دينچ دورماييب سؤز آندى:

- آها، ايشيميزه-گوجوموزه باخ، - دئدى، - خؤرك-چؤرك سوفره يه گلن واختى كيشى نين ايلهامى دا گلدى.

فيكىر دونياسينا غرق اولموش محمد دايى اوغلونون سؤزونه هئچ محل قويمايدى. دفتر ورقى نين بير صحيفه سىنى يازيب دولدوردو. سليقه ايله ورقى جيريپ ايكي قاتلادى، ظرفين ايچينه قويوب آلت دوداغىنى ياپيشقانلى يئرلنده گزديردى. سونرا مکتوبو منه وئريب:

- پروفيسور اليار قاراباغلىنى تانيبييرسانمى؟ - دئيه، مندن سوروشدو.

- ائشيتيميشم، كيتابلارنى اوخوموشام، اما اؤزونو تانيميرام. حؤوصله سيز لطيف يئنه دىللندى:

- آ پير اولموشون اوغلو، بو دونه نين اوشاغيدى، نه تانيبيير پروفيسور ائليار قاراباغلىنى.

- سن دايان، ايندى داييسى باشا سالار، او دا گئديب تانيش اولار، - دئدى. - گئدرسن اونيؤرسيئته، فيلولوگيا فاكولته سینه، پروفئسسور اليار قاراباغلىنى تاپيب بو مکتوبو اونا وئرسن، قالانى ايله ايشين اولماسين. دايين سنه داشدان كئچن مکتوب وئير.

عسگرى مآذونيتدن قايتماق اوچون يولوم اونسوز دا باكيدان كئچيردى. او واختم شىمالى قازاخستانين تورتام ستانسياسيندان يوز يئتميش كيلومتر آراليدا حربى خيدمت كئچيرديم. باكييا چاتان گونون سحرىسى اونيؤرسيئته گئتمه يه حاضيرلاشديم. اميوغولم سئيفددىن:

- خئيير اول، - دئدى، - اونيؤرسيئته نه ايشين وار؟ - محمد دايى پروفئسسور اليار قاراباغلىيا مکتوب يازيب، اونو چاتديرمالييام.

- موللا محمد چوخ مودريك كيشيدى، او هر ساعاتدا، هر اداما مکتوب يازماز، گلسنه آچيب اوخوياق، گؤرك نه يازيب. سليقه ايله آچيب سونرا باغلایاريق.

بيچاق گتيرديم، سئيفددىن موعليم احتياطلا مکتوبو آچدى. مکتوب عرب اليفباسيندا يازيلميشدى. هئچ بيريميز بير سؤزونو بئله اوخويا بيلمه ديك. چوخ هئييفسيلن سئيفددىن اميوغلو ظرفى مهارتله يئيدن ياپيشديردى.

ووو

عسگرليه گئتمه ميشدن قاباق اينديكى ايستيقالليت كوچه سينده اولان آذربايجان دؤولت اونيؤرسيئتينده دؤنه-دؤنه اولموشدوم. اونون بيرينجى مرتبه سينده يئرلشن زنگين

- کیتابخاناسیندان پاسپورت قویماقلا کیتاب آلیب اوخووردوم. بورادا اوخویانلاری - خصوصیه، ژورنالیستیکا شۇعبه سینده اوخویانلاری دونیانین خوشبختی ساییر و اونلارا حسد آپاریردیم.
- ایکینجی مرتبه ده، پیللکه نین ساغ توشونداکی اوجا قاپی نین یانیندا خئیلى گۆزله دیم. حربی گئییمده اولدوغوما گۆره کاتیبه منی حۇرمتله قارشیلادی. نزاكتله پروفئسسورون درسده اولدوغونو، یگیرمی دقیقه دن سونرا زنگین وورولاجاغینی و اوسته لیک ده الیار قاراباغلی نین اورتابویلو، دولو بدنلی، عئینکلی بیر آغساقال اولدوغونو ایضاح ائتمیشدی.
- زنگ وورولدو. باختیمدان فویئده چوخ آز آدام واردی. آچیلان قاپیدان بیرینجی چیخان پروفئسسور اولدو. کاتیبه نین تصویرله من اونو درهال تانیدیم. پروفئسسور قوجا دا اولسا آددیملاری ایتی و زهملی ایدی. منه چاتاندا قالین عئینگی نین اوستوندن آنی اولاراق ظنله باخیب کئچدی. دوزو، جسارت ائلمه دیم یاخینلاشماغا. اؤز عالمیمده فویئده تانیشلیغی، قاباقکسمگی نزاكتسوزلیک ساندیم. پیللکانین باشیندا وار-گل اندیر، هیجان کئچیریردیم. منی ایندی غریبه هیسسلر آغوشونا آلمیشدی. جسارت ائلمیردیم ایچری گیرمه یه. درسدن چیخیب دئکانلیغا ییغیشان موعیملری گۆردوکجه ایرادم تمام ایتی-باتدی. بودور، فویئ نین او باشیندان آغیر-آغیر سئیرک ساچلی بیر آغساقال گلیر. یانینداکی ایکى نفرله شیرین-شیرین صۇحبت اندیر. من فیکیرلی-فیکیرلی آلوده لیکله اونلارا باخا-باخا قالمیشام. بو، "بیر گنجین مانیفئستی" نى یازان سئویملى یازچییمیز میر جلالدیر. اونو بیر دفعه کئچمیش "۲۶-لار" مدنیت ائوپنده اوخوجولارلا گۆروشدە گۆرموشدوم.
- عسگر، آی عسگر اوغلان، هارا گئدیرسن؟ - دئکانلیغین یانیندان کاتیبه منی چاغیریر، - پروفئسسور سنى گۆزله بیر درهال گئری قایدید کاتیبه ایله بیرگه ایچری گیردیم.
- ایلش اوغول، - پروفئسسور قارشیسینداکی بوش ستولو گۆستردی. - ائشیدیرم...
- اؤزومو او قدر ایتیرمیشم کی، سالام-کالامسيز اوستونده هئچ بیر اونوان اولمایان مکتوبو اونون قارشیسینا قویوب سونرا آیلشدیم.
- بو ندی؟ - پروفئسسورون سسینده آغیر زهم وار ایدی.
- مکتوبو محمد دایی وئردی کی، سیزه چاتدیریم، - هیجاندان دئییه سن ککله دیم.
- درهال مکتوبو آچیر. هیسس اولونور کی، تله سیر. من اونون باخیشلارینی ایزله بیرم. اولیندن بیر نچه جومله اوخویار-اوخوماز، آشاغی ایمضایا باخیر. - "اوهو" - ائله ییب، اوشاق سئوینجیله الینی مکتوب قاریشیق یوخاری قالدیریر. شن و گومراه سسل:
- کۆهنه دوست، ائلوغلو محمد ایسماییل افندی اوغلو، نه عجب، نه خوش تسادوف! - مکتوبو دؤنه-دؤنه اؤیوب گۆزونون اوستونده گزدریر. اوخویوب قورتاراندا سونرا سئوینجیله نفس آلیب:
- بیر دئ گۆروم، نئجه دی کیشی نین کئفی، جانی-باشی سالاماتدیمی؟ چوخ ازیت چکیب، سورگونلر گۆروب... مهممه دین نیسن، اوغول؟
- قاینی اوغلوپام.
- منی ایلک دفعه گۆرورموش کیمی چاشقینلیقلا سوروشور:
- سن عسگر سن کی... قوللوغونو بیتیریب گلمیسن؟
- یوخ، هله ایکى ایل ده قوللوق ائدجم.
- آلاسه قویسا، اینشاللاه...
- هر ایکى چیینیمدن قوشا اللر عئینی آندا یاپیشیر. اوزو دیوارا طرف اوتورموشام، نه ساغا، نه سولا دؤنه بیلیمیرم. آیاغا دورماق ایسته بیرم.
- ایلش، عسگر بالا، ایلش - دئییب، کیمسه دورماغا ایمکان وئرمیر.
- الیار، کیمدی بو عسگر بالا، سن نییه بئله هیجانلانمیسان؟
- پروفئسسور الیار قاراباغلی دا تشویشل:
- میر جلال، اوتوز ایلدن چوخ اوزونو گۆرمه دیگیم گنجلیک دوستومدان مکتوب گتیریب من...
- هه، بوردا یئردی هیجانلانماغین...
- کیمسه دئییر:
- میر جلال موعیلم، گلین گۆرک بیر نئيله بیریک...
- الترینی چیگینلریمدن گۆتورن میر جلال موعیلم:
- اشی، اوردا منلیک بیر ایش یوخدو، - دئییب، کۆنولسوز قولونا گیردیگی آداملا گئتدی.
- الیار موعیلم:

- ياخشى، محمد يازير كى، سن موطلق ژورناليست اولماق ايسته ييرسن. نييه بيزيم فاكولته يه گيرمك ايستميرسن؟
- هوه سيم اورا دير. من ژورناليست اولماق ايسته ييرم.

- بيليرسن اوغول، اورا قبول چوخ آزدي. قورخورام...
- گولومسونوب صميميتله دئير: - قورخورام كئچمه يهسن. مگر فيلولوگيا و تاريخي قورتاريب ژورناليست، يازيچى اولانلار آزدي؟ ائله بوگونكو يازيچى و شاعيرلرين سكسن فايضى بيزيم فاكولته نى قورتاريبلار. بير ده سن عسگري خيدمتدن گله جكسن، سنه نيسبتن گوزشت ده اولاجاق...
نه ايسه، او سونراين صؤحتيدى. هله ايكي ايلين وار قايتماغا، بلكه اونا كيمي فيكرينى ده ديشدين. بونون اوچون ياخشى حاضيرلاشماق لازيمدى، چوخلو موتاليه، يئنه موتاليه. محمد سنى تعريفله يير. كيشيه موطلق مکتوب ياز كى، منيمله گوروشدون. من اوزوم ده يازاجام، قوى نىگارارن قالماسين. منى دوستوم، هميرليمله اوتوز ايلليك آيريليقدان سونرا گوروشدوردويونه گوره چوخ ساغ اول!

من عسگرليكدن محمد دايبيا مکتوب يازماديم. اول، اوندان چكينيديم. ايكنيجيسى ده هله قبول چوخ واردى. آنا ما مکتوب يازديم كى، محمد دايبيا دئسين كى، پروفئسسور البيار قاراباغلى ايله گوروشوب مکتوب وئرديم.

قالان ايكي ايل عسگرليك مودتيمده حاديثه لر باشقا يۇنوم آلدى. بين الخالق عالمده هاوالار چوخ توتقونلاشدى. آمريكانين كوبا و كونفو موناقيشه سينه گوره عسگرليك مودتيندن اوچ آى دا گنج ترخيس ائتديلر.

ايكي ايل اوچ آيدان سونرا آذربايجان دؤولت اونيوتريستيتنه قبولا گلديم. دئديلر كى، عسگري خيدمتدن گلنلره بۇيوك گوزشت وار. هر فندن بير اوچ ده آلسان قبول اول بيلرسن. اونا گوره ده پروفئسسور البيار قاراباغلىيا موراجيعت ائتمه دن مووفقيتله ايمتاحان وئريب، ۱۹۶۷-جى ايلده ژورناليستيكا شؤعبه سينه قبول اولوندوم.

اثرمنى شرى، سورگون

محمد دايبيا آغريلى-آجىلى سورگون ايللريندن دانيشماق چوخ چتين ايدى. اونا بيرينجى دفعه ۱۹۳۶-جى ايل ايبولون ۱۳-ده حبس ائلميشديلر. ديلي جان قصبه سينده تصروفات موديرى ايشله ين محمد دايبينى اوهان آكوپيان آلاهوئردى رايونونا گتيريب حكومتين اعتيبارسيز آدمى كيمي سورغو-سوالا توتور. اثرمنى موستنتيقي اونا قاراياخما سوالار وئير، جاواب ايسته ييردى.

محمد دايبى جاواب وئردى كى:

- سيزين دئديكلرينيزدن خبريم يوخدو، آدينى چكديگينيز شاheid آدمالارى دا تانيميرام. من اولارلا هئچ واخت سياسى صؤحت ائلمه ميشم. دئيرسينيز كى، همكندليم ممدقولو دا منيم دؤولت علثيه اينه دانيشديغيم صؤحتلرى ائشيديب. او دا تصديق ائدير. اوزونوز شاheidسينيز كى، من ديلي جاندا ايشله ييرم. بيزيم كندله ديلي جانين آراسى يوز كيلومتتردن چوخدور. همكندليم ده كندده چوبانلىق ائدير. من اونا ايكي ايلدن چوخدو هئچ گورمه ميشم.

موستنتيقي آكوپيان اونا حدله دى:

- نه قدر بوينا آلماسان، ايشين او قدر آغير اولاجاق، - دئدى.

باش طرفده اوتوران بير اثرمنى ياخينا چاغيريب:

- افنديئو، ايندى بونون دئديكلرينى ائشيت، - دئدى.

بو اثرمنى باشلادى، نه باشلادى.

- افنديئو، - دئدى، - آيب دئييل، سن يالان دانيشيرسان؟ سن آخى، ساوالدى آدامسان، طيفليسده گيمنازييدا اوخوموسان. هله باكيذا دا بير تورك موعليم سنه درس دئييب. بونلار هاميسى سنين بيوقرافياندا يازيليب.

سن دئييلدين دئين كى، بو سووئت حكومتى نه حكومتدى. قانلى نيكولاى حكومتى بوندان مين دفعه ياخشى ايدى. بو حكومت آرواد-اوشاغى گئجه-گوندوز كولخوزدا ايشله دير، نه پول وئير، نه ده امك گونو.

- اول دئ گوروم، سن كيمسن، سنين يانيندا نه واخت ائله سؤز دئيشيم؟ آخى، من سنى تانيميرام. هئچ بيلميرم سن هانسى كنددنسن.

حيرصلنن موستنتيقي آكوپيان قيشقيريب دئدى كى، سنين بو كيشينى تانيماغين واجيب دئييل. بو اثرمنى يالان دانيشا بيلمز، بو دؤولت آدميدى. نه دئيرسه، دئمك دوغرو دئير.

بو دمده موستنتيقي كؤمكچيسى ايچرى گيردى. يانيندا پنيك كنديندن اولان الى چوماقلى بير ناخيرچى واردى.

موستنتيقي كؤمكچيسيندن سوروشدو:

- كيمدى گتيرديگين، بو ندى الى چوماقلى، چوباندى؟

- توركدو، - دئدى، - كندينده بئش آدم تصديق ائله دى كى، بو او تايدان گلمه توركدو، آماسيادا چوبانلىق ائدير. چوبانلىق آديلا سووئت حكومتينه قارا ياخير. بونو چوبوخلو يايلاغيندان تاپيب گتيرميشم...

موستنتيقي آغزيندان چيخان موردار سؤيوشله كؤمكچيسينى تهقير ائتدى.

جزالانديرير. سن ايسه نریمانووون پورترئتینى باشین اوستونده ساخلايیرسان.

محمد افندیئو:

- اولان نریمانووون من اوزوم ده ياخشی تانییردیم. او، بؤیوک قارداشیم مصطفی ایله ۱۹۱۸-۱۹-جو ایللرده هشترخاندا سورگونده اولاندا بیرگه اینقیلابی ایش آپاریلار. قارداشیم اونونلا یاخین دوست اولوب. سووئت حکومتی نین زاقافازیادا برقرار اولماسی اوچون نریمانوو یالنیز بورچالی ماحالی نین یوخ، بوتون زاقافازیانین فخریدیر. ۱۹۲۴-جو ایله قیزیلهاجیلیا گلدی. داییم عالیسگندره اونون گوروشونده اولدوق. اونون مودریک مصلحتلری ایندی ده یادیمدادیر. آخی، لئ نین یولداش دا اونون اینقیلابی فالتینی یوکسک قییمتلندیریب. اونو " قوجا شرقین خیلاصکاری، لوغمانی " آدلانديریب.

آکوپیان:

- یوخ، سن موساواتچی ایدئیلارینی ساخلا، دوز دانیشمیرسان. اگر لئنین، استالین یولداش نریمانووون ایدئیلارینی بینسیدیلر، بو گون یولداش باغیروو اونون کولونو گؤیه سووورمازدی. اثرلری ایله بیرگ... بو سهو ایدئیان سنین ایشینه بیر ماده ده آرتیریر. - بیر آز دا قاباغا آییلیب سرت سسله دئدی: - ایندی بیلدین؟

موستنطیق آکوپیان:

- بالا افندیئو سنین نییندیر؟ بو گونلرده ایروانا گئندده سنینله گوروشمگی دوغرو دور؟ نه دانیشیردینیز، هانسی مسله نی موزاکیره اندیردینیز؟

محمد افندیئو:

- هئج بیر قوهوملوغوم یوخدو، هئج بیر مثله نی ده موزاکیره ائتمیردیک. بالا افندیئو ده قارداشیم مصطفی ایله طیفلیسده، قازاخدا، بورچالی قزاسیندا بیرگه اینقیلابی ایش آپاریب. اوندان قارداشیمین اینقیلابی فالتینی اؤیره نیردیم. قارداشیمی ۱۹۱۹-جو ایله مئنشتویکلر اؤلدورولر.

محکمه محمد ایسماییل اوغلو افندیئوی ائرمیستان سسر عالی محکمه کوللئگیاسی نین قراری ایله عکس اینقیلابچی-تخریباتچی کیمی جینایت مجلله سی نین ۶۷.۲ و ۵۹-جو ماده لریله ۶ ایل آزادلیقدان محروم ائتدی.

ایکینجی دفعه حبس اولوناندا، گولمه لی ده اولسا، محمد افندیئو به بیر ایتتیهاام اوخودولار: " ائللر آناسی ستالین

- نئيله ییرسن، بو تورک هئیانینی گتیریب، گئت، منه ساوادلیسینی - موعلیم، فئرما مودیری، یا دا کند سووئتی نین سدرینی گتیر. بونلار ۱۹۱۸-جی ایله تورکلره بیرلشیب بیز ائرمیلری قیردیلا. بیز او هاییفلاری آلمالییق. قوی گورسونلر کی، ایندی بیزیم آرغامیزدا بؤیوک روس قارداشیمیز دورور. بو یاخینلاردا یولداش میکویان و مائئککو دا یئرئواندا چیخیشیندا ۱۸-جی ایل تورک-ائرمی مثله سینی موزاکیره اندیردیله.

- گئت، باخ، بو اوتوران افندیئو کیمی ساوادلی تورک گتیر. بوراخ گئتسین، - دئدی، - او گتیردیگین چوانی...

محمد دایی اونلارین دیلینی یاخشی بیلیردی. دؤزه بیلمه ییب کینایه ایله دئدی:

- یولداش آکوپیان، بئله حاقسیر ایشلری، عدالتسیرلیگی کیم اؤیره دیب سیزه؟

ائرمی ده باشینی آشاغی سالیب حیرصه دئدی:

- سن اؤز قایغینا قال، بو ایش سنلیک دئیل. سواللارا جاواب وئر...

آکوپیان آزجا آشاغی آییلیب ستولون ساغ یانیندان زرلی چرچیوه اولان بیر پورترئتی گؤتوروب ستولون دیک اوستونه قویدو. اوزونو محمد افندیئو توتوب سرت سسل: - بو ندی؟ - دئدی.

افندیئو صبر و تمکینل:

- پورترئندی، - دئدی.

- سوروشورام، کیمین پورترئتیدی، سنین کابینئتینده نه گزیر؟

- بو سووئت حکومتی نین مرد اینقیلابچیس، لئنی نین سلاحداشی... نریمانووون پورترئتیدی.

- نییه سه نین کابینئتینده یالنیز بونون پورترئتی آسیلیب. هانی بو حکومتی قوران لئنی نین، ستالی نین و یولداش میکویانین پورترئتی، نییه یوخدو؟.. آخی باکیده سووئت حکومتینی یولداش میکویان قوروب. ائله بیل سه نین دونیادان خبرین یوخدو. یولداش میرجفر باغیروو گئجه-گوندوز " نریمانوشینا " یا قارشى موبارزه آپاریر. اثرلرینی بئله، ییغیشدیریب. اونون سووئت حکومتی علئیه اینه سوی-قصد حاضرلایان سلاحداشلاری روحوللا آخوندووو، همید سولطانووو، ایسرافیلیبووو، قزنفیر موسابیووو حبس ائدیپ

يولداشېن بېغينا سۇيدويونە گۆرە ۵ ايل مودتېنە سورگون اولونسون .

اوتوز يىتدېنچى ايلېن قارا گونلرېندە محمد افنديئوى شرە ساليب حبس اتتدېرن نامرد ھمكندليسى ۱۹۷۰-جى يىلدە دونياسىنى دېيىشېر. ياس مراسيمېنە گىتمە يە حاضىرلاشان محمد كىشىيە اوغلو سۇھراب دئىير:

- آتا، اوتور ائودە، ھاوا دا بىر تھردى، آغساققال آدامسان، گىندېب سويوقلايارسان. كىچمىش دوشمىنېن اۋلۇب، آلاھ رحمت ائلسېن.

- يوخ، اوغول، بو منىم دوشمىنېمدىن قىصاص آلماق اوچون قىستىمىدېر. كومسومولسك-آموردا و خابارووسك ويلايتىندە اون بىر ايل من سورگون عذابى چىكىشم. او عذابى يىردىن ساغ-سالامات گلىب دوشمىنېمېن اۋلومونو گۆردوم. اينسانېن اۋلومونە سئوېنمك، البتتە، گوناھدى، اوغول. آما بو گون اۋلنە اينسان دىمك اولماز. او، شىئتان باغرىندان قوپموش زليدېر. بىناموس ماحالىمىزېن نىچە گۆزل ضيالىسى نىن گىندر-گلمزە گۆندىرلەمە سىنە بايس اولدو. بو ايلېسىن آيلار خىستى اولدوغونو، اۋلومقاباغى باغىرتىسى نىن عرشە قالخدىغىنى مەنە دىيىلېر. او گوناھلار كى، اونون عملېندە واردى، اونا گۆرە دە اۋلە بىلمىردى. قولى گىندىم اونا جەننەم دوعاسى اوخويوم، او دونيايا واصل اولسون.

محمد افنديئو سورگوندىن گلىندىن بىر ايل سونرا گۆرور كى، كىند قىبرىستانلىغى نىن يانىندا تراكتور ايشلە يىر. ياخىنلاشىپ سوروشور كى، بو نە مئىلە دى، بورانى نىيە قازىرسىن؟ اونا جاواب وئىرلر كى، دىرئكتور پىئروسىيانىن امرىلە قازىرىق. اونون پلانى ايلە بورادا شراب زاوودو تىكىلە جىك.

او، سووخوز دىرئكتورو نىرسىس پىئروسىيانىن يانىنا گلىب اعتىراضىنى بىلدىرېر. دئىير كى، سىن بىلىرسىن كى، موسلمان قىبرىستانلىغى موقدس يىردىر. سىن ايسە اونون بىر آددىملىغىندا ايسلام دىنى نىن ھارام بويوردوغو شراب زاوودو تىكىدىرىس. سە نىن بو حركىتىن ايكى مىلت آراسىندا يىنىدىن مىللى موناقيشە نى قىزىشدىراجاق. من اوردان گلىرم. تراكتورچونو دا، فەلە لرى دە اوردان قوۋوب چىخارتىدېم.

قاتى داشناك اولان نىرسىس پىئروسىيان ايسە اونو حدلە يىب دئىير:

- افنديئو، دئىە سىن سىن يىنە سىبىرە گىتمك ايستە يىرسىن. گۆرونور اورالاردا گونون خوش كىچىب؟

- خوش كىچىب، يوخسا آغىر، اونو من بىلىرم. من او عذابى سىن كىمى داشناكىن سايە سىندە چىكىشم. اونو بىل كى، ايندى اوتوزونجو ايللر دئىيل، ايندى زامان، دۇور باشقايدىر. اورا - سىبىرە سىن كىمى جىنايتكارلار گىتمە لىدېر.

محمد داى ساداخلى ستانسىياسىنا گلىب موسكوايا، مركزى كومىتە يە تجىلى تىلئقراىم گۆندىرېب، شىكايت يازىر. ايرىمى گون كىچىر-كىچىم، ۱۹۵۴-جو ايلېن نويابرىندا مركزى كومىتە نىن دمىتروو فامىلىيالى امكداشى گلىر. دمىتروو نويىئىئىرېان رېك-نىن بىرىنچى كاتىبى ايسكندىرېانلا بىرگە قىبرىستانلىغىن يانىندا كى يىنى تىكىلە جىك شراب زاوودونون اراضىسىندە اولور. شىكايتچى محمد داى ايلە گۆرۈشۈپ اونو دىنلە يىر. اونون روس دىلېندە فاكىتلارلا سلىس دانىشماسىنا ھىيران قالىر. سووخوزون كلوبوندا كىند جاماعاتى نىن ايشتىراكى ايلە يىغىنچاق چاغىرلىر. ايلك چىخىش اوچون سۆزو شىكايتچى محمد افنديئو وئىرلر. او دئىير:

- تارىخىدىن بىزە معلومدور كى، ۱۹۱۸-جى ايلېن دىكابر آيىندا چار گىئىرالى كارل ماننئىرھىمىن تشىبوسو ايلە لىنىنقراىم اراضىسىندە اولان فخرى خىبابان كوبودجاسىنا محو اولوندوغونا گۆرە روس-فىن موحاربىە سىنە سبب اولدو. ايكى ايل داوام ائىدىن موحاربىە دە نە قدر گوناھسىز آدماملار قىرىلدى. ھامى ياخشى بىلىر كى، يىر اوزوندە كى بوتون قىبرىستانلىقلار موقدس سايلىر. اونو اوچورماق، محو ائىتمك ھەر بىر دۇولت و پارتىيا رھبرى اوچون يولوئىلمىزدىر.

يولداش دمىتروو، شوبھە سىز كى، سىز ياخشى بىلىرسىنېز، اسرىمىزېن اوللرىندە موسلمانلارلا ائىرمىلر ھىچ نىدىن ووروشدوروب قىرغىنا وئىن منفور قوۋو لر اولوب. يالنىز سوۋىت حكومتى دۇوروندە كوممونيست پارتىياسى نىن سايە سىندە مىللى مونايسىتلىر ھلل اولوندو. بىز ايكى مىلت بو گون چىگىن-چىگىنە بىر عايىلە كىمى ايشلە يىر، ياشاير، قونشولوق ائدىرىك.

آما بو صمىمى دوستلوق، مئىرىبان ياشاماق بىزىم سووخوزون دىرئكتورو نىرسىس پىئروسىيانىن خوشونا گلىمىر. او، ددە-بابالارىمىزېن موقدس قىبرىلرېنى تراكتورلا اوچوردوب، يىرىندە شراب زاوودو تىكىدىرمك ايستە يىر. سىزجە پىئروسىيانىن بو نالايىق حركتى بىز موسلمانلار اوچون گۆزداغى اولمازمى؟ اونون بو حركتى ايكى مىلت آراسىندا

موسكوادان گلن نوماينده دميتروون چيخيشينا حاق قازانديردي. و نئرسئس پئتروسيانا سواللا موراجيعة ائتدى:

- مگر بو بويدا سووخوزون اراضييسينده شراب زاوودونون تيكيلمه سينه يئر تاپا بيلمه دينيز؟ گرک قبيريستانليغي اوچوروب يئرینده تيكيدينيز؟ ساغ اولسون، يولداش افنديئو واختيندا اؤز حاق سسینی قالدیریب، قبيريستانليغي اوچورماغا قويمايیب. سیز فيکیر وئرين، يولداش پئتروسيان، زالداکی جاماعات نئجه هيجانليدير.

سونرا رايون پارتيا کوميته سی نين کاتيبي سول يانيندا اوتوران دميترووا موراجيعة ائتدى:

- منه بئله گلیر کی، هر شئی آيديندير. بو ايشی يئگونلاشدیراق. رايون پارتيا رهبری کیمی تکلیف ائديرم. لمبه لی سووخوزونون ديرئکتورو نئرسئس پئتروسيان ايشينده وئردیگی آيينتيلره، خصوصيله ايکی ميلت آراسيندا گؤستردیگی عداوته گؤره وظیفه سیندن آزاد ائدیلين و پارتيا سیرالاريندان خارج ائدیلين. کیم بو تکلیفه راضيدير؟ خواهیش ائديرم موناسيبتینی بيلديرسين.

هامی بو حاقلی تکلیفی بير نفر کیمی بيه نیب، ال چالیب راضیلیق



ائتديلر.

نئرسئس پئتروسيان تئزليکله بورونون قراری ايله سووخوز ديرئکتورو وظیفه سیندن آزاد ائدیلير.

۱۹۵۳-جو ایل مارتین ۵-ده " ائللر آتاسی یوسف استالین " اؤلدو. بير آز سونرا اونون سلاحداشلاری لاورئنتی بئریا و مير جفر باغيروو عصابه لری ايله بيرگه جينايتکار کیمی گوللندیلر. سولووئتسک آدالاريندا آيلارلا گونش اوزونه حسرت قالان، شاختالی سيپرده، کاراقدانين، قازاخستانين اوتسوز، سوسوز چؤللرينده ميليونلارلا اينسان هلاک اولدو. ساغ قالانلارين خئيلىسينی، نيسبتن يومشالان خرووشوو

يئنيدين داعوا-دالاشا سبب اولمازمی؟ من پئتروسيانا بو باره ده اعتيراضیمی بيلديرنده او نه دئسه، ياخشيدير:

- افنديئو، دئيه سن سنين فيکيرندن يئنه سيپير سورگونو کئچير. بو دا رهبرين سياسی ساوادميزليگی...

چيخیش اوچون سؤز سووخوز ديرئکتورو نئرسئس پئتروسيانا وئريلير. او، هيچانلا دانیشير. هئچ بير عصاس گتيرمه دن سوپوت ائلمه يه چالیشير:

- واختيله بورادا اثرمنيلر ياشاييبلار. قبيريستانليق دا اثرمنيلره مخصوصدور. بيز اثرمنى قبيرلرينی باشقا يئره کؤچورمک ايسته ييریک...

بو يئره چاتاندا موسکوا نوماينده سی دميتروو آياغا دوروب دئير:

- يولداش پئتروسيان، اونومايين کی، بير ساعات اول سيزين رايونون بيرينجی کاتيبي ايسکندريانلا بيرگه همين

قبيريستانليقدا اولدوق. يولداش افنديئو بيزه قبيريستانليغين باش داشلارينداکی عرب اليقباسی ايله يازيلمیش آد-فاميلييلار و هيجری تاريخلرينی اوخويوب ترجمه ائتدی. بيز اورادا بير نفرين بئله باش داشيندا اثرمنيجه يازييا راست گلمه دیک. من بئله عدالتسيز، فاکتسيز صؤحبه قولاق آسماق ايستميرم. سيز ائله بيل گؤزباغلاييجيلىق ائديرسينيز. اثرمنيلر نه واختدان قبير داشلارينی عرب اليقباسی ايله يازيرلار و هاراددير او يازيلار؟ آخی، اثرمنى تاريخی آبيده اولان قبيرلرينی هئچ واخت سؤكمز. بو دا يالاندى...

نويئمبئريان رايون پارتيا کوميته سی نين بيرينجی کاتيبي ايسکندريان قيسا چيخيشيندا هم محمد افنديئوه، هم ده

داشناک آندرونیک دوغسونلار، قالانينيزى دا او قيرغينا وئرسين، كۆكونوز كسيلسين.

- دوز دئيرسن محمد، بو موردار ايرواندا، زنگزوردا، قارس و ارداهاندا مينلرله ائرمينين قيرغينينا بايس اولدو. اينديكى جاوانلار يانيندا بو اجلافي سؤيمك اولمور. باشا دوشمورلر. بو شكلى ده اوشاقلار گتيريب آسيبلار. بو نامرد بيزى قاپيبير قونشوموزلا دوشمن ائله دى. اوزو ده قاچيب پارا قولاغى ايله خاريجه گئتىدى. آلاها شوکور، دونيا دوزه لیب، دوستلوموز داوام ائدير.

هله ده حيرصى سويومايان محمد افنديئو:

- آشوت، - دئدى، - هئچ ال-آياغا دوشوب ائلمه. من سنين ائوينده نه چاي ايچجم، نه ده چؤرك يئيجم. من هئچ بيلمزديم كي، سن ده داشناكسان. آخي، سن اوتوزونجو ايللرده منيمله دوستلوق ائله ينده دئيردين كي، اونلاردان دئييلسن. حتي منين يانيمدا نئچه دفعه آندرونىكى سؤيمگين ياديمدادير، - دئييب، آشوتدان آزالاندى.

رئئيمى آزاد ائتدى. اوندا حاقسيز اولراق اون بير ايل سورگون عذابى چكن محمد داىي نين دا اوستونه گونش دوغدو، ائوينه - اوچ اوغلونون، بير قيزى نين و وفالى ملك بيبيمين يانينا قايتدى.

ياي آيلاريني چوبوخلو، ديليچان يايلاقلارينا ايستيراحته گئىردى. بير گون آلاچيقدا لامپانين نؤيوتونون آز اولدوغونو گؤروب قونشو آتان كندينه نؤيوت دالينجا گئتىدى. ماغازادان چيخاندا ائرمى آشوتلا اوزبوز گلدى.

- اوهو، كؤهنه دوست، آلاها مين شوکور ساغ-سالامات قايتيميسان، - دئين آشوت اونو صميميتله قوجاقلادى. - ائوه گئده جييك، واسلام! - دئييب ال چكمه دى. - ائوى ده تانيبيرسان، بودور ياخيندادير. عزيز دوستوم محمد، سن ديليچاندا مودير اولاندا منه او قدر ياخشىلىق ائلميسن كي، باشيميزين توكو ساني...

آشوتون ائوينه گيرنده ديواردا قولاغيكه سيك آندرونىك اوزانيانين شكلىنى گؤرن محمد افنديئو حيرصله ايره لي



خيطه چيخاندا بيردن سرت حركتله گئرى دؤنوب: - آشوت، - دئدى، - بيز موسلمانلارين اولو بابالاريندان قالما ميثالى وار: "جاناوارين بالاسيني نه قدر بسله ييب بؤيوتسن ده يئنه گيروه تاپاندا قاپيداكي هئيوانا هوجوم ائديب پارچالاياجاق. سونرا مئشه يه قاچاجاق..." سيز ائرمينلر عؤمور بويو داشناك اولموسونوز، داشناك دا قالاچاقسينيز.

(آردى وار)

يئريگيب شكله توپوردو. هيچانلانا آشوت قورخا-قورخا دئدى:

- محمد كيروه، سن نه ائديرسن، بيزيم اينديكى جاوانلار گؤرسه لر سنى اؤلدوررلر.

محمد افنديئو ايسه آشوتون دئديگيني عئينينه آلماييب حيرصل:

- آقانماز ائرمى، - دئدى، - بو قولاغى كسيك ائرمى سيزين ده، بوتون تورك خالقلىرى نين دا الى قانلى دوشمنيدير. من آرزو ائديرم كي، ائرمى آنالارى يئنه بير

اویکو

خطر

قیسسا بوغلو، تانیس مکانلاری دالیداکینا آیدینلادیردی،
تانیمادیقلارینی ایسه فرانساجا شوفئردن سوروشوب
تورکجه سینی سفرداشینا سؤیله ییردی.

تهران بیلیم یوردونون اوستادلاریندان اولان دوکتور
منصور، ایلده فرانسائین باشکندینه گل-گئد ائدیردی.
بیلیمسل ییغینجاقلارا قاتیلیردی و چئشیدلی بیلیم
آداملاریلا گؤروشوردو. دوکتور پاریسه همیشه تک
گلیردی، آنجاق بو یای سفری اؤزویله باجی اوغلو سو
سعیدده گتیرمیشدی. سعیده باشکندین گؤرمه لی
یئرلرینی گؤسترچک ایدی و نچه بیلیم اوجاغینا آپاریب
اورالارلا تانیس ائده چک ایدی. دای-باجی اوغلونون
یئددی گونلوک سفری اؤنجه دن تاسارلانیب، هانسی
گون هارا گئده چکلری بللی ایدی. ایلک گونو پروفئسور
ژاکه ایله بیر اولاجاق ایدیلار، قالان آلتی گوننه ایسه
هوتل توتوموشدولار.



قدرت ابوالحسنی سهران

ماشیندا، دوکتور منصور سوربون بیلیم یوردونون اؤزه ل
اوستادلاریندان حئسابلانان پروفئسور ژاکه دنده
دانیشیردی. منصور اینترنت آراجیلا ژاکه ایله علاقه ده
ایدی. بونولا بئله هر سفر پاریسه گلنده اونولا
قرارلاشیب، یاخیندان گؤروشوردو. تازا چیخان مقاله لر،
کیتابلار و درگیلرله آرتیقراق تانیس اولاراق گوندم
مسئله لرینی اونون باخیشیندان اؤیرنیردی. ژاکه
منصورون سوربوندا اوستادی اولموشدو، آما گئت-گئده
ایلیشگیلری آرتاراق ایکی مقاله اورتاقلیقدا یازیب دوست
کیمی اولموشدولار. پروفئسور ژاکه یئری گلنده دئیردی،
بیزه اوچ نفردن آرتیق اوتورماغا و ایکی نفردن آرتیق
قوناق قالماغا گلمه یین، چونکو اوچ نفردن چوخ
اوتورماغا موبلوموز و ایکی نفردن آرتیق قالماغا یئریمیز
یوخدور!

تاکسی، ساعات یاریم یول گلدیکدن سونرا باستیل
مئیدانی یاخینیدا اولان پروفئسور ژاکه نین ائوینه
چاتدی و موسافیرلری کیفیرینی گؤتوروب کیرایه لرینی
حئسابلادیقدا قاییتدی.

دوکتور منصور قاباغا یئرییب ایکی مرتبه بونا
قاپیسین زنگینی باسدی و او یاندان قاپی آچیلیب،

سحر ساعات ۷ خودودوندا تهراندا چیخمیش
موسافیرلر، ۶ ساعات سونرا پاریس ائشیگینده تیکلمیش
شارل دوقول هاوا لیمانیندا اوچاقدان ائندیلر. آغ کؤنک،
اوخشار قارا خوت-شالوار گئیمیش ایکی کیشی، مودئرن
و شولوق هاوا لیمانیندا بیرگه ایره لی گلیب، کیفیرینی
دیغیرلادا-دیغیرلادا یوللارینی باشقا موسافیرلردن
آییردی. قیسسا بوغلو، اورتا بوی، اورتا یاش کیشی ایله
بوغسوز-ساققالسیز، اوجا بوی، قاباریق کوسولو جوان
اورادان بیر تاکسی توتوب، شهر مرکزینده اولان، باستیل
مئیدانی یاخینلاریندا یئرلشن، مقصدلرینه دوغرو یولا
دوشدولر. قارشیدا، یاشیللیقلارلار دولو اولان گؤرکملی
پاریس گؤرسنیردی. قاباقدا اوتورموش قیسسا بوغلو آرخا
صندله کی جونا دئییردی، پاریس دونیانین تاییسیر
شهری اولاراق دونیانین هر طرفیندن ایلده اورا ۳۰
میلیوندان چوخ توریست گلیر. او دئییردی، شهرین یایی
یازینا تایدی و گئجه لری گوندوز کیمی ایشیقلی اولور.

عينكلى، بوغسوز-ساققالسىز، اللى-آلتىمىش ياشلى پروفئسور ژاكە ايله سارى تىل، ماوى گۆز آليس اونلارى قارشىلايدى. خوت-شالوارلى موسافىرلر ايچرى گئچىپ، ژاكە نىن گۆستريشيله كىفلىرىنى پىللە لىر قىراغىنا بوراخىپ، خوتلارنىنى ياخىنداكى آسقىدان آسدىلار. قوناق اوتاغىنا گئچمە مىش، دوكتور منصور، "باغىشلايىن!" دئيه رك، يئىدىن كىفلىنى سوراقلايدى و كىفى آچىپ قورابىيە قوطوسونو اوندان چىخارتىدى. سونرا، گولومسە يە رك سوقتى گتيرىپ، "بويورون تبرىز قورابىيە سىدى!" دئيه رك اوستادا تقدىم ائتدى. اوستادا تشككور اندرك سوقتى آلىب قىزى آلىسە وئردى. قوناقلار قوناق اوتاغىنا گئچىپ، ايكىسىدە بىر طرفدە اوتوردولار. اوستادا قارشىلارنىدا ايله شىب، قوناقلار بىردە خوش گلدىن دئىيىپ گلدىكلرىندىن سئوينجىنى بىلدىردى. ژاكە باشىنى تىپدە-تىپدە بو سفركى يولداشى سعيده گۆرە منصوردان بىلگىلر اىستە دى. منصوردا سؤيله دى، يوكسك لىسانسى اولان، ايرمى بئش ياشلى سوباي سعيدين آتاسى بازار اهلېدىر و گلىب پارىسى گۆرسون، بىردە دوكتوراسىنى اوخوماق اوچون نچە بىلىم يوردونو آراشدىرسىن! اوستاد ايسە، اينشاء آله ياخشى و باشارلىلى سفرىنىز اولار دئدى.

يونگولوارى گئىنمىش آليس، مېطابخا تازا يئتىش قوناقلار اوچون قهوه حاضىرلايىپ گتيردى. بالا-بالادا سۆزلر آچىلىپ، پروفئسور ژاكە ايله دوكتور منصور جىددى بحثلرە باشلايدىلار. اونلار حرارتلە اورتا دوغونون حاضىركى قارقارىشلىقلىغىندان و دئورىملرىندىن دانىشماغا گىرىشىدىلر. هرە سى سؤيله دى كى، نىيە او بۆلگە نىن اينتىقادا دۆزمە يىن حۆكومتلرى هئچ بىر اعتىراضى حاقلى بىلمە يىب هئچ بىر توپلانىشا اىجازە وئرمىرلر. هابئله ايكى بىلىم آدمى، نىيە اوروپادا داها ائله ذادلارنى اولمادىغىنىدا دىرلندىردىلر. او چاغدا پروفئسورون خانىمى هله ايشىندىن گلمە مىشىدى، آنجاق بىلىم يوردونون اوول ايلىنى تازا قورتارمىش، اون يئىددى ياشلى قىزى، آتاسىنىن يانىندا اوتوروب بحثلرە قولاق آسىردى و كشىلرە گۆز دولاندىرراق اؤزونون ايشلىرىنە دە فىكىرلىشىردى. سعيده، آنادىلى توركجە ايله فارسجادان

باشقا آزجادا انگلىزجە بىلىردى. گلمە مىشدىن قاباق دايى بىر آز فرانسادىلى اؤيرنمە يى اونا تاپىشىرمىشىدى، آما او هر يئردە انگلىزجە نىن دردە دە يە جكنى سانىركن دايىنىن بو قونوداكى سۆزونو جىددى توتمايمىشىدى. تئز-تئز تر باسان گنج، ايكى دفعە انگلىز دىلىندە ائو صاحبلىرىندىن تشككور ائتدى، آنجاق آتادا بالادا جاوايىنى فرانساجا وئردىلر. سعيده، هرندە موبايلىلە اؤزونو دوموك ائتمە يە چالىشىردى، هرندە سۆزلىرىندىن باش چىخارتمايان اوستادلار گۆز تىكىردى. اوغلانىن گۆزو گۆزل قىزا ساتاشاندا ايسە آرزولايىردى، كئشكم فرانسادىلىنى بىر آز اؤيرنمىش اولايىدى! اورە يىندىن گئچىردى، كاش آليس گلىب اونلارنى طرفىندە كى موبلدا ايله شئىدى و ياخىندان گۆزلىرىنە باخا بىلئىدى! دوشونوشوردو، ايراندا قاديىنلار سئو-سئو قارا ساچلارنى سارى بويا ووراركن اؤزلىرىنى اوروپالىلار اوخشاتماق اىستە يىب سارى ائدىردىلر، آنجاق بو قىز لاپ ائله اصىل سارىدىر! آليس كنارلار گئىندە سعيده دؤنوب اونا گۆز گزديرك اىستە يىردى، آنجاق دورومونو آنلايىپ لاپ زورلا اؤزونو ساخلاشديرىردى.

قوناقلار گلدىن بىر ساعات سوووشمامىشىدى كى، ژاكە يئنى چىخارتمىش كىتابلارنى گۆسترمگە گۆرە منصوردان اىستە دى، دوروب بىرلىكدە اونون موطالىعە اوتاغىنا گئتسىنلر. موطالىعە اوتاغىندا ژاكە ال اوزادىب، "باستىل تارىخىندە اىجازە وئرىلمە يىن گۆستىرلر!" و "اورتا دوغودا نىيە دىكتاتورلوق بىتمىر!" آدىلى ايكى كىتابى كىتابخانادان گۆتوردو و اونلارنى ماسا اوستونە قويدو. سونرا كىتابلارنى باشلىقلارنى گۆستىرە رك يىغجام-يىغجام قونولارى آيدىنلاتماغا چالىشىدى. ايلك كىتابلا ايلگىلى قىسساجا ايكى اؤرنكدن سۆز آچدى. اولدە آذربايجان توركلرىنىن قاراباغدان سورگون اولدوقلارىندىن و خوجالى فاجىعە سىندىن دئدى. سونرا ايسىرايىل حۆكومتىنىن فىلىسطينىلەر اولان ظولوملىرىندىن دانىشىدى. سونوج اولاراقدا آرتىردى، ئىرمىنى ايله ايسرايىل لايىلارى اىجازە وئرمە يىب بىرا سىرا اعتىراضلار باستىلدە گئچىرىلە رك دونيا بعضى اؤنملى اولايىلاردان آرتىقراق خبر تاپسىن!! پروفئسور

ایچینده قدم وورماغا باشلادیلار. دایی مئیدانین اورتاسینداکی ستونا گۆره نچه جومله تاریخ سؤیله دی. هابئله، دونیادا آدلیم اولان باستیل اوپئراسی مکانیندا گؤستریدی. هر حالدا، اون-اون بئش دقیقه سونرا، دایی-باجی اوغلو گلیب مئیدانین بیر گوشه سینده سکی اوستونده اوتوردولار. دایی، اورادان شهرین اورتاسیندان سوووشان سنن چاییلا ایچینده دولانان قایقلاری نیشان وئریب، اولارا گۆره قیساسجا توضیحلر وئردی. سونرا ندنسه بیر موددت ساکیت قالدی. آما بیردن-بیره قاشلارینی دوپونله ییب، دینجلمه دن ائشیگه چیخماقلارینین اصلی ندنینی دئدی: "سعيد من اوستاددان چوخ-چوخ خجالت چکدیم دئینده قیزینا باشقا تهر باخیرسان!! یاخشیی بو ایدی کی، داها بیرده او ائوه قاییتماق، آنجاق قاییتماساق اوستاد اینجیک اولار. من بئله دوشونورم، سن راضی اولوب بیر اؤزه ل یئر گئتسن لاپدا یاخشی اولار!!" سعيد اوولده بیر آز هویخان کیمی اولدو، آنجاق سونرا عودور دیله ییب، فیکرینین گؤزل آلیسده اولماغینی و ایختیارینین آز قالا الیندن چیخدیغینی سؤیله دی. آخیردادا دایی مصلحت بیلن اؤزه ل یئر گئتمک اوچون راضیلیغینی بیلدیردی. بئله لیکله، دایی-باجی اوغلو آياغا دوروب یاخینداکی اؤزه ل مکانا ساری یئریدیلر. اؤزه ل مکانین یولوندا، دایی اورانین اؤنملی قایدالارینی بیر-بیر سایماغا باشلادی. دیدده ده باجی اوغلونو اؤزه ل مکانا یئتیریپ اورانین سوروملوسونا تاپیشیردی. اؤزو ایسه تازادان باستیل مئیدانینا بایاق کی یئرینه دؤندو.

دوکتور منصور یکی-اوج دقیقه او یان-بو یانا باخاراق سعیده فیکیرلشدی و اؤز-اؤزونه، "بونلار هر خطره گؤر نجه چاره قیلیلار!" دئدی. آردیندان، یاریم ساعات موبایلیندا کونفراسلاردا ارائه وئره جک مقاله لردن اوخودو. دوکتور منصور، همیشه کی کیمی اورتاداکی آیت ستونونا و باشینداکی اؤزگورلوک فیرشته سی موجسمه سینه باخاندا، دولاشیق-دولاشیق فیکیرلره گئتدی. آزادلیغا جان آتان موخالیفلرله دولو اولان، تاریخین قورخونج زیندانلاریندان بیرى ائله دوز

ائتیگیلنمیش دوکتور منصورا دئدی، بیزلر گره ک، اؤلکه میزین و حتی دونیانین خطرلره اوگراماسینی اؤنله مک اوچون، باشاردیقجا حؤکومتلرین آزادلیغی خطره سالان عملرینی نقد ائدک! ... اوستادلار یاخلاشیق اون بئش دقیقه سونرا قوناق اوتاغینا قاییتماق ایسته دیلر و اوندایدی کی ژاکه گؤزله نیلمزدن دئدی: "دوکتور، بیر سؤزده سعیده گۆره دئمک ایسته ییردیم!! سعید آلیسه باخاندا بئله نظره گلیر کی، اوغلان بوراجان اصلا قادین گۆرمه ییب!؟؟" چوخ-چوخ تعجبوب ائدیپ تاسوفله نن منصور ایسه جوابلادی: "اوستاد چوخ-چوخ باغیشلایین! چوخ-چوخ باغیشلایین کی منیم یولداشیم بئله سیزی ناراحات ائدیپ. منیم فیکریم سیزین دیرلی بحثلریزده ایدی، سعیده ائله فیکیر وئرمیردیم. ایندی اونونلا دانیشارام!" ژاکه دئدی: "باغیشلا یاسان دوکتور، سنین باجی اوغلوون بو گئجه بو حالی ایله بیزده قالمای منیم عایله مه خطرلی اولار! آنجاق اونو بیر آزدان ائشیگه آپارسان، وضعیتی ده ییشیلیرسه خطری آزالار. گئدین آما شام واختینا جان ایشلیری گؤروب قایدین." قیزاران دوکتور منصور ایسه دئدی: "ائله ایندی ائشیگه چیخاریق، گؤروم نه ائده بیلرم."

پروفئسور ژاکه، قوناقلار اوچون نظرده توتولان ایکینجی طبقه ده کی اوستونده آچاری اولان اوتاغی گؤستردی، اؤزو ایسه موطالیعه اوتاغینا قاییتدی. آلیسده اؤز اوتاغینا یوللاندی. فیکیرلی دوکتور منصور ایله سعید پیلله لرله وساییلرینی بوراخدیقلاری یئردن یوخاری طبقه یه چیخارتدیلار و ایکی سهمانلانمیش تخت قویولموش تمیز اوتاقلارینا آپاردیلار. اوتاقدا، دوکتور منصور گؤزلینی سعیده زیله ییب، "باجی اوغلو دینجلمه میش گنده ک باستیل مئیدانینی بیر آز دولاناق!" دئدی. آردیندانا ائشیگه چیخماغا حاضرلاندیلار. پالتارلارینی ده ییشیب یاریم قول کؤینک گئییب، لازیم اول بیلله جک پاسپورتلارینا نقد یورولارینی جیبلیینه قویدولار.

دایی ایله باجی اوغلو بئش-آلتی دقیقه گؤنئییه ساری یئریدیکده اورتاسیندا اوجا ستون قالدیریلیمیش باستیل مئیدانینا یئتیشدیلر. اولار قونوشا-قونوشا جمعیت

مودافيعه ائتميش اؤيرنجيلر كيمي شن و آرخايين گورونوردو. دايى-باجى اوغلو، يئنه آز موددت مئيدان چئوره سينده دولانيب اوراداكيلار گوز گزديرديلر. سوندا ايسه گنجيكمه دن پروفئسورگيله قايتديلار.

او ياي گئجه سى شامدان سونرا، پروفئسور ژاكه ايله دوكتور منصور يان-يانا اوتوروب، ايران دوروموندان دانيشماغا باشلاديلار. سوزلري ايسه گليب ايراندا ياشايان ائتيكلره چاتدى. منصور دئدى: "اوستاد، ندنسه ايراندا بوراجان ائتيكلره گوره هئچ بير رسمى سايم ياپيلماييب؟! آما تخمين وورولور اؤلكه نين يوزده ٤٠-٣٠-ى تورك، بير آز آشاغى-يوخارى همن سايجان فارس و قالانيدا باشقا ائتيكلردن اولار. بونولا بئله، بو اؤلكه ده تكجه فارس ديلي رسمى اولوب تبليغ اولونور! فارسيلاردان سوواي او بيريلرين آنا ديللري ديرسيز و اؤلمه يه محكوم سايليب مكتبلره بئله يول وئريلمير! بئله سياستلرين نتيجه سينده ده فارس اولمايانلارين چوخو اريمه يه اوغروماقداديرلار، آنجاق فارسلاشماغا يوخ دئييب اؤز كيمليگيني ييه لنلرده وار!" ژاكه دئدى: "دوكتور، ديلي ديرسيز سايلان ميللتين هر زادى ديرسيز سايلار، اونون وارليغي تايدالانيب وارى-يوخو سؤمورولر! آنجاق تاريخ گؤستريب كى، هر بير ميللتين بير يولا اينامى اولوب و اينامينا دوغرو يورولمادان چاليشيب، تئز-گئچ چتينليكلى آرخادا قويوب هدفينه يئتيشيبدى. بونا گؤره، بئله دورما دوشن اولوسون آداملاري گره ك كوتورلرينه صاحب چيخيب آرديجيل اولاراق ايسته ديكلريني گؤز قاباغينا گتيره لر." منصور دئدى: "اوستاد تاسوفله ايراندا بعضيلري آزادليق و فرقليك آمانليغيميزي خطره سالار دئيه آلقلاييرلار! بير چوخلاريدا توركجه ايله باشقا ديللرين رسمى اولماسينين حاقل اولدوغوندا دانيشاندا اؤلكه پارچالانار دئيرلر!" پروفئسور دئدى: "اوندا، سوئيس، بلژيك و باشقا نچه رسمى ديللى اؤلكه لر نيه پارچالانميرلار؟! بو، هره نين اؤز حاققينا يئتيشمه سى ايله قارشيليقلى حؤرمتدى كى، اؤلكه نين خطرلريني سووار باشقا ذادلار يوخ!..." اوستادلار دانیشان زاماندا، قارشى طرفده آليس ايله دوز اونا بنزر و اونا تاي گئيين آناسى سعيدين او

بورادايدي! اؤلومدن قورخمايان خالق بيرلشه رك توكولوب او دوستاغى ييخديلار و زيندانى آرادان آپاريب دوستاقلاري قورتارديلار. او غلبه نين نتيجه سينده اشرافلا كليسانين يوزلر ايلليك ايمتيازلاري بير يوللوق اورتان گؤتورولدو. آرديندانا بشر و فرانسايين وطنداشليق حاقلاري يازيلدى. بئله جه، باستيلين ييخيلماسى چئشيدلى اولايلى فرانسايي دئوريمينين ايلك پاريلتيسى اولموش اولدو. دوكتور سونوج آليردى، بئله اولاييلار ايدى كى گليشميش فرانسايين قوراللى و دئمكراتيك بير اؤلكه اولماسينا سبب اولوب. او دوشونشوردو، ايندى باستيلين باسيلماسيندان ايكي يوز ايلدن آرتيق سوووشور، آما بيزيم اورتا دوغودا هله ده، بير نقد اولاي بيلمه ين ديكتاتورون آرخاسى يئره ده يمه ميش، يئرینه نقد اولاي بيلمه ين باشقا بير ديكتاتور چيخير! آيرى-سئچكيليكلى و فسادلاردا هئچ واخت آزالمير! دوكتور دوشونشوردو، پروفئسور ژاكه بويوردوغو كيمي، دونيادا گره ك هر زادى ائلشتيره سن! چونكو هئچ بير سيستمه اينتيقادى باخيلماسا، اونو تهديد ائدن خطرلري بللى اولماز! هر سيستم ائلشتيري اولونمايلىدى، ائلشتيري و اعتيراض اولونمادان هئچ زاد گئديب اؤز يئريني تاپا بيلمز. دوزگون نقددير كى، حؤكومتلرين فسادلارينين اوستونون آچيلماسينا و خالقين آيدين اولماسينا سبب اولار...



بير ساعات سونرا، فرانسايي فتح ائتميش كيمي داورانان كوكسو قاباقلى اوغلان مئيدانا دؤندو! گولومسه ين داينين باخيشيندا او، آغير دوكتورلوك تئزيندن

مئیدانا دولوشموشدولار. بئله جە، گۆستریجیلر خطرلر یئرلرینی گۆستیریدیلر! تهرانا دۇئندە، دایى اوچاقدا اوزونو چئویریب کنارینداکی باجی اوغلويا دئدى: "سعيد منه پاريسين ان گۆرمه لی یئر ی باستیل مئیدانییدی! فرانساین تاثیرلی اولایلاری او مکاندا باش وئریب، ایندیده چئشیدلی قوروپلار اعتیراضلارینی قورخمادان و آزادجا اوردا بیلدیریر! ایستیردیم سوروشام، سنه گۆره پاريسين ان گۆرمه لی یئر ی هارادی؟ سن هانسینی بینیدین؟! " سعيد، گئندیکلری یئرلره اؤتری فیکیرلشدی. اتینین حلالیغی بللی اولمایان لذتلی یئدیكلری، ایراندا سوچ ساییلان ایچدیگی ایچملى آراقلار و خییاوانلارا باشی آچیق چیخان قادینلار ذهنیندن گئچدی. آنجاق، ایلک گون اؤزه ل مکانا گئدیپ گۆزل قیزلار ایچیندن سئچیب

طرف-بو طرفینده اوتوروب، انگیلز دیلیندن فایدالاناراق فرانسای دیلینده کی ایشه گلن ساده سۆزلری اونا اؤیره دیردیلر. هابئله، موبایلدای پاريسين خریطه سینى آچیب اوغلانا گۆرمه لی یئرلرین مکانینی گۆستریب اونلارا گۆره یاردیمجی توضیحلر وئیریدیلر. سعیدین دویغولاری و باخیشی بوس-بوتون ده ییشیلمیشدی! دایى-باجی اوغلو سفرلرینده پاريسين گۆرمه لی یئرلرینی گۆردولر. ایفئل بورجو، لوئر موزه سی، نوتردام کلیساسی، شانزالیزا خییاوانی، وئرسای کاخی، لوکزامبورگ باغی، سنن چاپینین قیراقلاری و باشقا یئرلره گئدیپ گزدیلر. بوللو گۆرونترولر گۆتوروب عکسلر سالدیلار. هابئله، بیلیم اوجاقلارینا گئتدیلر. سعید دریندن آنلادی کی، پاريسدن مدرک آلماق تهراندان آلماق کیمی اصلا آسان ایش دئییل! بلکه، دایى کیمی



قوشالاشدیغی حورویا تای قیز، بام-باشقا ایدی! اوغلانین دوداقلاری قاچدی، سونرا گولومسه یه-گولومسه یه دئدی: "پاريسين هر یئر ی گۆزلدی دایى! پاريس دوغرودان بیزیم ماللاردان دئین جئنتدی، هر نه کؤلوندن گئچسه اوردا وار!!"

گره ک خطر قارشیلایان و بیلیم وورغونو اولاسان. دایى-باجی اوغلو اوچ دفعه ده چئشیدلی قوروپلارین گۆستریلرینه باستیل مئیدانییندا شاهید اولدولار. بیر دؤنه، سوریه یؤنه تیجیسی اسده قارشیت پوسترلر گۆتوره رک هایخیریردلار. بیر دؤنه قادین حاقلاری اوچون چیخمیشدیلر. سوندادا دوغال چئوره طرفدارلاری

گوئی وانت

علی تقی زاده لاریجان



باشقا بیر ائو آلدیق. همان او سندسیزلردن! وانتی
شهباز خیابانین نئچه یول آفاق باش گزندن سونرا
تاپیب، بنگاهچی نین سون قیمته راضیلاشماغین
اؤیرنیب و خیرلی بیر معامله بیلیب آلدیم.

بیرینجی خیری ده بو اولدو کی دئدیله وانته قطعی
سند تهراندا هئچ محضر یازمیر آنجاق وکالت سندی
یازیرلار! آلیجی گرک باشقا شهرستانا گئدیپ اوردا
آدینا قطعی سند یازدیرسین. ایندی ده کی ایشیم
ملته سند یازماق دیر، او ایشین حکمتین
اؤیرنمه میشم!! نه کی یالان ایمیش یا من
آلدانمیشام. یوخ. ائله ائله ایدی کی دئدیم!

یوللاندیم قوما. اوردا بیر محضرده چوخ چتینلیک و
خرج چکندن سورا قطعی سندی امضالادیم آلیب
قولتوغوما ووروب قاییتدیم تهرانا.

سونکو گونو سحر تئزدن بیر تومن وانت ایله
قازانمامیش باشلادیم اونا خرج ائتمه یه. یاغ
یاندیریدی، کفی سی (آفاق آلتی سی) پاسلانیب
دَلینمیشدی. ایگزوزون بوغازی دا جیریق ایدی
غریبه خورولتو سسی وئریدی. هامیسین دوزلتدیم.
یاغ یاندیرماسینا بیر دست تزه پیستون رینگی بیر ده
لازم اولان واشترلری دگیشدیم. سیلندری یونماغا و
اساسی تعمیره پول چاتمادی. بوتون چورویوب
پاسلاتان حصه لری یئنی متال تیکه لرله دگیشیب
بویادیم. حتی نرده سی نین بویاسین دا دگیشدیم.
دئدیم ساتاندا چکرم قیمتین اوستونه. سن دئمه بو
دگیشم لر گله جکده ماشینین قیمتین یاری
ائده جک میش!

وانتین نرده سی اولاردان ایدی کی اوتاغا یاپیشان
یئردن ائشیکه طرف اییلیب سونرا گوئی طرف
چکیلیمیشدی. بو مقصد ایله کی یوک یئری بؤیوک
اولسون. چوخ شئی توتسون. هاما ماشینین هر ایکی
طرفیندن آزی اون سانتی متر چؤله باسمیشدی.

هردن بعضی باشیما گلنلری، یئرلی یاتاقلی یازماق
ایسته سم ده، یازماقدان چکینیرم. نییه؟ نییه سی
بللی دی دا! دئییرم تانیشلار اوخویار فلان ضعیف
نقطه می ده تانییار! بو قوجا یاشدا بیر ده اونا بونا
ایضاحاتا نه حال وار نه ده وقت. هاما دجل بیر اوشاق
کیمی ایچیمده بیر حسّ قوردالانیر و یازماغا تشویق
ائدیر!! من ده تسلیم اولورام. نه اولور اولسون. قوجایا
گولسه لر نه اولار!!

آغا سن اولاسان، ۱۳۶۴-جو ایلین یازی نین سونو و
یایی نین اوللری ایدی. بئش آیدان دا آز اولاردی کی
اؤلنمیشدیم. آغیر بورجومدان بیر تومن ده اؤده یه
بیلیمه میشدیم. آرا-سیرا کارگرچی لیک ایشی اولوردو
دا، اولموردو دا. ایش اولان گونون گلیری بئکار
گونلرین خرجین، الینی قیسا- قیسا خرجه له سه یدین
ده اؤده میردی.

آغ تورپاق دا (خاک سفید) ده بیر سندسیز ائو باش
باغلامیشدیم. اونو ساتدیم هم بورجومو وئردیم هم
ده بیر کهنه گوئی رنگده پیکان وانت آلدیم،
آرتیغینان دا وطن داش هیمیدانلی اسدالله ایله شریک

بیردن ساغ طرفده بیر هیکللی جوان اوغلان سول الیه باشین توتوموش پنجره دن قیشقیردی: مگه کوری؟! (کورسان مگر؟)

ساغ الیه ده شاگرد طرفین قاپی سین دارتیب آچماق ایسته ییردی. الله دان ایدی قاپی چۆلدن آچیلمیردی!

درحال بیلدیم کی وانتین نرده سی نین چۆله باس میش لبه سی دَیب یازیغین باشینا. بیر آن هاردان عقلیمه گلدی دئدیم: از بغل زدی خودت مقصری!! (بؤیوردن وورموسان تقصیر سنده دی!)

آغا، یازیق دلی اولمادی؟! گۆزون یومدو آغزین آچدی. اؤزو ده همشهری چیخدی.

:الله داش یاغاسان! نه پوخ یئییر بو شرفسیز! بونون ننه باجی سین... دئییه اییلدی یئردن ماشینی از مک اوچون بیر شئی تاپ سین. غمرومده بیر یول شانسیم گلدی. قاباق آچیلدی باسدیم قازا!

سحردن وانتی کوچه ده پارک ائله دیم گئتدیم کارگرچی لییه.

ایکی اوچ آیدان سورا ماشینی ساتماق قرارینه گلدیم. ساتماغیم آلماغیمدان دا نئچه قات زیانلی اولدو. دئدیله بونون هئچ یئری فابریک دگیل! بیزه یاخین وانت بازاری شمیران نو محله سیندهیدی. بونو ساتاندا بیلدیم آنادا بیلیمیردیم یوخسا شهباز خیابانینا گئتمزدیم. نئچه مشتری دیرین دیمزه ایسته دیله چوخ یاندیم! ایکی جوان اوغلان یاخشی قیمته آلماق ایسته دیله. هاما خواهش ایله دیله کی بیر فنی آداما گؤستر سینلر. اینان دیق لاری فنی آدام دا اؤز دایی لاری ایدی کی او یاخیندا مصنوعی مئشه ده باغبان ایدی. آغا جلاری سوو اراردی. قبول ائله دیم. میندیله ماشینا سوردوم دایی نین مئشه سینه.

یازیق دایی کی سوپاپین قاپاغینا سرسیلندر دئییردی فنی دن هئچ بیلیمیردی. خیرداجا بیر ایتی

بو تعمیر ایشلری اون گوندن چوخ اوزاندی. قورتاران دان سورا باشلادیم شهرده گزیب یوک آخترماغا. اوند کی مسافر کیمی ماشینلاردا اوتوروب چۆله باخاردیم، آددیمه بیر یوک اولاردی! وانت ایسته یین اولاردی! وانتی مینندن سانکی هامینین یوکو مقصده چاتیب داها هئچ کیمه وانت لازم دگیلمیش!!

بیر نئچه گون دولاندیم. هردن بیر یوک دوشدو. آنجاق ماشینین اؤز خرجیندن مختصر آرتیق اولوردو.

بیر گون خانیم هم شوخلوق، هم جدی، هم ده طعنه ایله دئدی: سن هر گون دوش قارداشینین آردینجا. او وانتین هارا سورسه سن ده سور. نئچه فايدا وار بو ایشده. بیرینجی بوکی ایش یوک اولان طرفلری اؤیرنرسن! نئجه اولسا قارداشین اوزون ایللردی کی وانت ایشله دیله. یوک اولان مسیرلری سندن یاخشی تانییار. ایکینجی ده بو کی او سندن اون، اون ایکی ایل بؤیوک اولسا دا، سو بایدی عایله غمی یوخدو. آینادا سنی گؤروب، سنه یازیغی گلدیکدن اوز توشونا گلن یوک لری سنه اورجاع ائده جک!!

بیر گون درین فیکره جوموب ماشینلارین سیخلیغیندان عصبلشمیش، نارمکین یئددی گؤل (هفت حوض) میدانیندان گلبرگ خیابانینا، تهرانپارسا طرف دؤندوم. بیر متر یول آچیلجاق ماشینی سوروب یئنه دایانیردیق. بیر آرجا یئر آچیلجاق حرکت ائله دیم. ائله بو آن بیر محکم تاققیلتی سسی ائشیتدیم. نه اولدوغون بیلمه دیم، آنجاق ماشینا بیر شئی دیدی. آینایا باخدیم. آرخاداکی ماشین منه دیمه میشدی. سول طرفیمده کی ده اؤز یئریندهیدی دئدیم بلکه قارا باسیب منی. باشقا ماشینلارین توققوشما سسین ائشیتیمیشم.



یوخوشو گۆستردی دئدی: سنین ماشینین بو
یوخوشو چیخار؟
دئدیم: البته.
غلیط،لری لهجه سینده بو معنادا دئدی: او غیرتده
گۆرونمور!! هاما چیخسا آلاریق.
بو فنی آدامین!! سۆزلریندن چوخ عصبّلشدیم.
میندیم ماشینا. دنده بیرله ،دولو قازلا یوخوشو
چیخدیم. آشدیم او اوزه. بیر باشا سوردوم ائوه. هاما
ای کاش قاییدیب اونلارا ساتسایدیم. آخی نّچه گون
اسیر اولاندان سورا چوخ اوجوز قیمتّه باشقا بیرینه
ساتدیم. قولنامه سین یازیب پوللاری آلیب ماشینسیز
گلدیم ائوه.
چوخداکی شریندن خلاص اولموشدوم هاما
ماشینسیز گلمه ییم خانیمی کدرلندیردی. بیر-
بیرمیزه توخداخلیق وئریب چای ایچیردیک کی

قوناق گلدی. کئف احوالدا سورا قوناق دئدی: وانت
هانی؟ کوچه ده گۆرمه دیم.
دئدیم: ایکی ساعت اولار ساتمیشام.
دئدی: سفته له میسن؟ ایندی وانت ساتالار؟ ساعت
ایکی خبرین ائشیتمه دین؟
دئدیم: یوخ! نه خبری؟
دئدی: سحر دن بنزین کوپنی اولاجاق. یالنیز تاکسی
ایله قیرمزی نمره لی وانتین بول سهمیه سی اولاجاق.
سهمیه بنزینین ساتسایدین بسین ایدی. آزی
اللی جه مین ده قویدو وانتین اوستونه!!
آی سنین آغلینا جه ین اکیم!

کرج ۱۳۹۱ یاز

تاریخین کوسوفلری (۲)

گُرچک ائرمنی و گُرچک ائرمیستانى کۆک آراشديرماسى، تاريخده

يازار : فرهاد جوادى يكان سعدى (عبدالله اوغلو) / اورميه / ۱۰ اييول ۲۰۱۴



مرکزی "اورومچو" Urumçu / "اورومچی" Urumçi شهری و آسیانین غرب(باتی) حیصّه سینده یئرلشن تورک سویلو خالقلارین و تورک اولکه لرینین دینی مرکزی و آنا قایناغی "اورمیا" URMİYA ("اوروما" URUMA // "اورموا" URMUA "آرمیا" ARMİYA // "ائرمیا" ERMİYA) شهری ایمیش. اصلینده شرقی تورکیستانین دینی مرکز، پایتاخت و قایناغی "اورومچو" Urumçu شهری و غربی تورکیستانین دینی مرکزی و پایتاختی و آنا قایناغی ،اورمو گؤلونون ساحلینده یئرلشن "اورمیا" Urmiya شهری ایمیش. شرقی تورکیستاندا یئرلشن اورومچو شهرینین دوزگون فورماسی

"آیریمچی"ayrimçi// "آریمچی"arımçi// "آرمچی"armçi (= اؤنجهدن گۆرهن و سئزه ن، اؤنجه بیلن، پیغمبرلیک ائدن، ائرمیش، بویوجو، اوسونجو، حکیم، دین آدمی و باشچیسی، شمن، قام، موغ، آریاغجی، جده چی، یاتچی) و غربی تورکیستاندا یئرلشن اورمیا Urmiya // آرمیا Armiya (= آرم Arm/آیریم Ayrim دنیزینه منسوب شهر) Ayrimya آیریمیا-دیر و هر ایکسینین ده ائتیمولوگیالاری بیردیر و بیر کۆک دن تۆره نیبیر و هر ایکسی ده قدیم تورک سویلو، لیدئر تورک طایفاسی اولان "آیریم" Ayrim // "آرم" Arm و ائرمنی ایله ایلگیلیدیر و ائرمنی تورپاغی و اراضیلریدیر. بو اراضیلرده یاشایان و مسکون تورک "آیریم" Ayrim یا "ائرمنی" Erməni خالق، تورک خالقلارین دینی لیدئرلری و کئشیشلرینی تامین اندیجی طایفاسی ایمیش. بو آیریم-لار یا داها دوغروسو آیریمان-لار Ayriman (ائیریمانلار Eyrimanlar // ائریمنلر Erimənlər // ائرمیلر Ermənilər) تورک دونیاسینین دینی و میفیک لیدئرلری، تورک میفولوگیاسینین یئر اوزه رینده قوروجولاری و آپاریجیلاری رولونو داشییان آدمالار و طایفا اولوبدور. بو تورک طایفالار و

هر بیر ائرمنی، عینی حالدا بیر اویغور تورکو ده سایلیردی. اولارین "اوغورلو"، "اوغور" و "طالعی خوش"، "باختلی"، "موبارکلیک" آنلاملاری ایله (بوتون تورکولوق عالیمترین یئکدیل بئله ساندیقلا رینا رغماً) ایلگیلی دئییل. اویقور // اویغور، اصلینده ayqır // آییغیر ayğır دئمکدیر. آییقیر // آییغیر تورک دیلینده یعنی "اود تانریسی"، "گونش تانریسی" دئمکدیر و اونون دا بلگه سی و سیمگه سی "سو- آییغیری" یا "سو-آتی" دیر. بونون اوچون ده تورکلر بو سو-آتینا همی ده "آییقیر" ayqır دئییلیر. "آییقیر" -ین بیر آنلامی دا تورک دیلینده "اود- آتش دن دانیشان و سؤز دئییه ن" دیر. اود دان، آتش دن دئمک و دانیشماق یعنی گونش تانریسیندان و تانریدان دانیشماقدیر کی بو آداما دا موغ Moğ، ماغ Mağ، شامان Şaman، قام Qam دئمیشلر. دئمک هر بیر "آییغیر" همده "آیریم" دیر، یعنی هر بیر اود و گونش تانریسیندان دانیشان دیر و عینی حالدا بیر "اؤنجهدن خبر وئرمه ن، اؤنگۆرولوک ائدن بیر دینی رهبر" یا دین آدمی دیر. دئمه لی آسیانین شرق (دوغو) سمتینده یاشایان تورک طایفالار و اولکه لرین دینی

(آسورلارین) یاردیمینا گنتمیشلر و آسور منبع لرینده بو اولایدان اثرادان اول ۵۹۳-جو ایلهده صحبت گنڊیر و ماننلاردان "میننی" Minni آدی فورماسیندا یاد و قنید اولونور. دئمه لی آذربایجانین ایلک رسمی دؤولتی تشکیلاتی ماننا آدی ایله (آسور منبعلرینده میننی Minni آدی ایله) اثرادان اول ۶-جی یوزایللیگین ۹۰-جی ایلینه قده ر اؤز اؤزگورلویونو و ایستیقلالینی قوروپوب ساخلاپیر. ماننا // مانا

Mana//Manna دؤولتی، "ماد" (میدیا) Mad دؤولتی یارانانا قدر، بو آد ایله رسمی اولاراق اؤز حیاتینا داوام ائتدیریب و سونرا دا "ماد" // "میدیا" Midia دؤولتی آدی آلتیندا یاشامایا داوام وئریر و تاریخچیلرین نظرینه گؤره بونون دا سببی بودور کی هر ایکی اولکه و اراضی بیر ایمیش یعنی هر ایکسینین ده کؤکو و منشایی "تورک" ایدی. بیزه گؤره ماننا دؤولتینین اراضیسی ایندیکی آذربایجان اراضیسیندن علاوه، وان گؤل اطراف اراضیسی ارزنجانا قده ر و سوریانین شیمالی اراضیسی ده احاطه ائیردی و طبیعی کی قدیم اثرمنستان اراضیسی ده اؤزونده ائحتیوا ائیردی و اورارتولار، ماننا یا (آذربایجانا) عاید او اراضیلری، محاربه لرده ماننانی یئنیلدنن سونرا، ایندیکی آنادولوداکی اراضی حیصه لرینی آیردیب اؤز اراضیسینه بیرلشدیریب. آذربایجانلی تاریخچی B.Yusifov ب یوسف اوف قنید ائیر کی اثرادان اول ۳-نجو مین ایللیکدن تا ۱-نجی مین ایللیگه قده ر "ماننا" دا، اورمو گؤل حوزره سینده و بوندان دا گنیش بیر اراضیده، تورک طایفالاری مسکون ایمیش. یوسفوون دئیگینه گؤره "ماننا آدی میخ چیوی یازیلاریندا و داش کتیبه لرینده آچیق- آشکارا و مستقیل حالدا قنید اولونوب" و سونراکی عصرلرده "میدیا" Midia آدی ایله تانیماغا باشلاپیر و سوندا اثرادان اول ۵۵۰ - نجی ایلهده فارسلا رین ماد اولکه سینه هجومو اثرینده و ماد (میدیا) تورک حکومتینی مغلوبیته اوغراتدیقدان سونرا، ماق-لار // موغلار یا مانلار یئنه ده بیر بؤیوک گوج و قووه کیمی گؤرسنیرمیش و حتی اثرادان اول ۵۲۲-نجی ایلهده "قاماتا" Qamata (گئوماته) (Geomate) رهبرلیگی آلتیندا، فارس ایشقالچی حاکمیتی

خالقلارین لیدرلرینین، تیتول بیلدیرن آدلاری اساسیندا بیر چوخ مئگا توپونیملره و ماکرو توپونیملره آد وئرپیلر، او سیرادان مغولستان، اویقورستان، آرمینیا // آرمئنستان، بویا اینی، اورومچی، اورومیا // Urumya اورمیا Urmiya و سایره یه... یوخاریدا قنید ائتدیگیمیز کیمی تورک سویلو و تورک دیلی دین خادیملری و پئشه کار اووسونجو و بویوجو "ماق" لار، کؤک و منشأ باخیمیدان، همن آذربایجان اراضیسینین "ماننا" Manna تورکلری ایمیش کی ایلک گوندن بو طایفانین آدی "مانق" /Manq/ "مانقای" Manqay فورماسیندا ایمیش و "نق" nq (نون غوننه) بیتیشیک سسینین "ن" n سسینی سالاراق "ق" ایله ایفا ائده رکن، "ماق" Maq سؤزو فورمونو الده ائدیر. بو خالق و طایفانین آدی آسور Assur و اورارتو Orartu منبعلرینده، "ماق" Maq یوخ، بلکهده (ق سسینی سالاراق) "ماننا" Manna یا "مانا" Mana فورموندا قنید اولونوب، یعنی "مانق" /Manq/ "مانقای" Manqay آیدناکی نون غوننه نین ("نق" nq سسی)، "ق" q سسینی سالاراق "مانای" Manay/ "ماننای" Mannay فورمونا چیخاردیب قنید ائدیرمیشلر و بونا گؤره ده آسور و اورارتو منبعلرینین هنج بیریسینده، بیز "ماق" Maq آدینا توش گلمیریک، اما باشقا قدیم و آنتیک منبعلرده و همچنین فارس منبع لرینده بیز "ماننا" Manna // "مانا" Mana آدینا یوخ، بلکه ده "ماق" Maq آدینا توش گلیریک. بونلارین هامیسی بیر تورک طایفا و ائنتوسون موختلیف فوننتیک و لئکسیکلرده ایفا اولونان آدی دیر.

"ماق" Maq // "مانق" Manq // "مانقا" Manqa // "مانقای" Manqay
// مان Man // ماننا Manna // ماننای Mannay
طایفاسی، ایلک آذربایجان دؤولتینین قوروجولاری و آذربایجانلیلارین اولو اجدادلاری ساییلرلار. آذربایجانلی تاریخچی ی. یوسف اوف Y.Yusifov یازیر کی "ماننا" Manna // "مانا" Mana دؤولتی اثرادان اول ۷-نجی یوزایللیکده اؤز حیاتینا داوام ائتدیریدی و حتی اثرادان اول ۶۱۵-نجی ایلهده آشورلارین

ایشقال و ایستیل زامانی ، هَمَن بو "ماق"لار یا مُوغلار ایدی کی آذربایجان تورکلرینین قدیم اولو اجدادینین دینی اینانجلارینی قُورویوب ساخلاپیردیلار و میر علی سئییدوو وُن دُندیگینه گُوره اونلار حتّی "هاثوما" Hauma ادلی شیره و ایچگینین ننجه دوزلیدیپ - حاضرلاماسینی دا قورویوب ساخلامیشلار و بو دینی ایچگینی تکجه بیر نُؤو (نوع) مخصوص "هَمَه شیره" Həməşirə آدیندا اولان اوزومدن دوزه لَتَمک اولار کی بو نُؤو مخصوص اوزوم ده ، دونیانین هُنج بیر یئرینده عَمَلَه گلَمَز، یالْنیز آذربایجانین "جلیل آباد" رایونوندان (منطقه سیندن) باشقا... جلیل آباد لیلار بو نُؤو اوزومه همه شیره دئییرلر کی اصلینده هَمَن "هاثوما شیره" دئمکدیر. بو معلوماتی "ماق"/"موغ" /"مانا"/ "ماننا"لار حاقیندا وئرمه بیمیزین بیر اساس سببی وار و او بو کی آسورلارین و اورارتولارین ایندیکی آذربایجان و علاوه اولارق اونون ترکیبینه اولان آنادولونون شرق حیصّه سی و سوریانین شمال حیصّه سی اراضیلر، قدیم آذربایجانین اراضیسی اولارق، "ماننا" Manna و میننی Minni // مینی Mini آدی ایله آدلاندیرماسینین، نّیه گُوره اولدوغونو و ائتیمولوگیاسینین نه اولدوغونو بیلدیرمک اوچوندور. بیز بو آسور و اورارتو منبع لرینده کی، ماننا(اصلینده آذربایجان) آدینین میننی Minni و یا مینی Mini فورماسیندا یازیلیشیندان بئله نتیجه آلیریک کی تاریخده قئید اولونان "آرمینی" Armimi اولکه آدینین ایکینجی حیصّه سی یعنی "مینی" Mini حیصّه سی ، هَمَن "ماننا" آدینین، آسور و اورارتوجا یازیلیش فورماسیدیر و "آر" ar تورکجه سؤزو اونون باشینا آرتیراراق، اونو "آرمینی" Armini دئمیشلر و باشقا یونان، روما آنتیک یازارلاری دا ، بو اساسدا "آرمینی" اولکه و یوردونو اؤز اثرلرینده قئیده آلیبلار و "آرمینی" اولکه آدی و سُویو، اصلینده هَمَن "ماننا" Manna یا "مانا" Mana (داها دوغروسو و دوزگونو آذربایجان) اولکه سی و خالق دئمکدیر. یعنی اصل و دوزگون و گنرچک "آرمینی" یا "اثرمنی" اصلینده همن "مانا" یا "ماننا" تورکو و یا آذربایجان تورکودور، همچنین اولکه یا اراضی

علیهینه عصیان ائتدیلر. بوردا قئید ائتمه لیک کی میدیالیلارین اؤزو ، ماننالاری "ماق" Maq دئییب ، چاغیریدیلار و اونلارین اولکه سینه و یوردونا دا "ماقتای" Maqtay دئییرمیشلر. دئمه لی بئله آیدینلاشیر کی بو ماننا تورک اولکه سی و خالق آسور و اورارتو قاینقلاریندا و منبع لرینده "میننی" Minni فورماسیندا و قدیم فارس منبع لرینده "ماق" Maq، "ماقتای" Maqtay و ایلام یازیلاریندا "ماقتاپه" Maqtape کیمی قئیده آلینیپ و تانینیپ. "ماق"لار یا "ماننا"لار آذربایجانین هر بؤلگه سینه، دربند دن توتوموش تا جنوبی بؤلگه لرینه قده ر(هَمَدانا قده ر) سَبَه آنیپ یاییلیپ یاشاییرمیشلار و بو معلوماتی بیزه آذربایجانین موختلیف بؤلگه لرینین توپونیم آدلاری وئیریر. بو خالق و طایفه ایله ایلگیلی "ماق" Maq، "موغ" Moğ، "موق" Moq ترکیبلی توپونیم آدلاری آذربایجان اراضیلرینده کیفایت قده ر وار دیر. "ماق"لار یا "ماننا"لار، آذربایجان تاریخینین قورولوشوندا چوخ اؤنم لی روللاری اولوب. اونلارین فارس ایشقالچی حاکمیتینه قارشی اثرادان اؤل ۵۲۱- نجی ایلهده عصیان و عینی حالدا بابک خرّم دینی رهبرلیگی آلتیندا، عرب ایستیلاسینا قارشی عصیان و ۲۰ ایل محاربه لری ، تاریخین یادداشیندا ابدی و سیلینمَز ایز بوراخیب و بو عصیانلار محض اونلارلا باغلی دیر. تاریخ شوناسلیق علمینده خرّمی لر عصیانینی چالیشیرلار کی بیر فارس جریانی و حرکتی کیمی گؤسترسیلر، اما بو حرکتین و عصیانین کؤکو و منشایی تورک سویلو "ماق لار" (ماننالار) ایله باغلی دیر و اونلارا عایید دیر و اونلاردان کؤک توتور. قدیم تورک دیلینده "ایرم" irəm، "ایریم" irim، "ایریم" irim سؤزلری، "اؤنجه دن خبر وئره ن، اؤنجه دن گُوره ن و بیلن، پیغمبرلیک ائتمک، فال باخماق، سحر و جادی بیلن" آنلامیندادیر و فارس دیلینده بو سؤزون باشلانیشینا "ه" h سسی آرتیراراق ، اونو "هورره م" (=Hürrəm خُرّم) ، "خُرّم" Xürrəm فورمونا سالیبلار و بونون اوچون اونو "هور" Hurr / "خور" Xurr (=گونش) ایله ایلگیلندیریرلر. عربلرین

دنیز آراسی اراضیلرده مسکون اولموشلار. اونلار اصلینده اویغوریستاندان کؤچموش فین- اوقور Fin-Uqur یا اصلینده فین- آیقیر Fin-Ayqır تورکلری ایدیلر. "فین" Fin سۆزو قدیم تورک و یا داها دوغروسو پروتورکلرین دیلینده "گۆیه میخلانمیش" ، "گۆیدن میخلانان" و مجازی آنلامدا "اولدوز" دئمکدیر. دئمە لی "فین- آیقیر" Fin-Ayqır (ایندیکی تاریخ شوناسلیق علمینده "فین - اویغور" تانینان) تورک طایفاسینین آدینین آنلامی و انتیمولوگیاسی ، "اود تانریسینین اولدوزو" ، گونش تانریسینین اولدوزو" دئمکدیر. فین Fin آدی و سۆزونون سونونداکی "ن" n حرف و سسینی ، اگر نون غنە (نق) نظرده آلساق، اوندا "Fin" فین" سۆزونو "فینق" Finq کیمی برپا ائتمه لیک و "ف" F، "و" V، "ب" B، "م" M سسلرینین بیر- بیرینه عۆزلنمه سینی نظره آلساق، "فینق" Finq سۆزو سۇندا "مینق" Minq فورمونا دوشر. فین ---< فینق <---- وینق <---- بینق <----> فین ---< Binq <----> Vinq <----> Finq <----> Minq <----> بو اساسلا "فین- آیقیر" ائنتوس آدی "مینق- آیقیر" فورماسینا دوشور. بیز بئله فیکیرلشیریک کی "مینق- آیقیر" فورمانتیندا ، "م" m دان سونراکی "i" "ای" صائیتی ، "آ" a یا چئویریلیر و "مانق- آیقیر" (Manq-ayğır) (= اود و گونش تانریسینین دین آدمی) فورمونا دوشور. بو آدین ترکیبینه "مانق- آی" Manq-ay سۆزو واردیر کی همن اورمو- وان گۆلو حؤوزه سی اراضی یعنی ماننا یا آذربایجان اراضیسی و بو اراضیده مسکون تورک طایفاسی دئمکدیر.

فین ---< وین ---< بین ---< مین ---< میننی ---< ماننا

Fin---> Vin ---> Bin ---> Min ---> Minni ---> Manna

فین ---< وین ---< بین ---< مین ---< میننی ---< ماننا

Fin ---> Vin ---> Bin ---> Min ---> Mini ---> Mana

اونلار (فین- اویقیرلار) Fin-Oyqırlar ایندیکی سوریانین شمال حیصّه سی اراضیسینده و اورمو- وان گۆللری آراسی اراضیده و عینی حال دا قارص، ارداهان ویلایت لرینی ائحتیوا ائده

آدی باخیمیندان اصلیل آرمینیا Arminia یا اثرمنیستان Ermenistan، همن آذربایجان اولکه سی و اراضیسیدیر. آرمینی یا اثرمنیستان، آذربایجانین تاریخ بویو قازاندیغی و الدهه انتدی ۷- ۸ آددان (آتورپاتکان، آلبان، و ...) بیریسیدیر کی باشقا آلدە ائتدیگی آدلار کیمی اؤز زامانیندا ایشلدیلیب و هر بیرینین ایشلنمه تاریخلری بیتدیکدن سونرا باشقا یئنی آدلا تاریخ صحنه سینده چبخیش ائیدیدیر. بورادا آرمینی آدینین باشیندا گلن "آر" ar سۆزو حاققیندا کئچمیش مقاله لریمزده گئیش شکیلده ایضاحلاندرمیشیق و خلاصه سینی و اؤزه یینی بوردا گتیرمک ایسته بیریک : قدیم تورک دیلینده "آر" ar سۆزو ایلکین اولاراق کوتساللیق ، مقدس لیک و تانری آنلامیندا ایشله نیب و بونون اوچون بو سۆز یا تئرمین کوتساللیق و مقدس لیک و پاکلیک کاراکتری داشیماسی اوچون، اسکی تورکلر بو سۆزو اؤز لوغت قاموسوندا "پاکلیک"، "تمیزلیک"، "دورولوق"، "صافلیق"، "شفافلیق"، "ایشیقلیلیق"، "سو کیمی اولماق"، "آخار سو" و "چای" آنلاملاریندا ایشلدیلیر. بیز بورادا ar "آر" ی ، "er" اثر"ین (= یئر، یورد) فوننتیک واریانتینی نظره آلساق، آرمینی Armini توپونیمین انتیمولوگیاسی ، "میننی لر یوردو" Minnilər yurdu // "ماننالار یوردو" Mannalar yurdu دئمکدیر. نئجه کی بو توپونیم تورک خالق دیلینده "اثرمیننی" Ermini // "اثرمنی" Erməni فورماسیندا ایفا اولونور. آرمینی Armini توپونیمین آدی ، میفولوجیا آچیسیندان بئله دئمک اولار کی ایکی قدیم تورک سۆزو اولان "آر" ar (= قیرمیزی گونش، کوتسال، مقدس) و "میننی" Minni (= ماننا توپونیمی و ائنتونیمی) ترکیلشمه سیدن یارانیب و بوتولوکده "کوتسال و مقدس ماق" ، "کوتساللار یوردو" ، "ماننالار یوردو" دئمکدیر. ایندیکی آذربایجان خالقینین ائنتوگئنیزینده آن اؤنملی و اساس رول اوینایان و آکتیو ایشتیراکی اولان حقیقی تورک سؤیلو اثرمنیلر (ماننالار // میننی لر // ماق لار // موغ لار // مانق لار // مانقای لار)، شرقی تورکیستان اراضیسیندن کؤچوب خزر دنیزینین شمال غربیندن قافقاز بؤلگه سینه کئچه رک، خزر ایله قارا دنیز و آک

رک، بیر گوجلۇ و نھنگ اویگارلیق ومدنیّتین،
 اۆزللیکلە دە سوریانین شیمالینداکی اراضیدە،
 تملینی تۆکولر و او مدنیّت ایندیکی
 تاریخشوناسلیق علمی اساسیندا، "اوقاریت"//
 "اوقاریت" Oqarit//Ogarit مدنیّتی آدی ایله
 تانیلیر. "فین - اوقور" Fin-Uqur تورکلری آک
 دَنیز ساحیللرینده یعنی ایندیکی
 لیوان (لبنان)، ایسرائیل، یوردانییا (اردن)، فیلیستین
 اراضیلرینده یئرلشیپ مسکون اولدولار و فینیکیه
 (فنیقیه) آدلی اۆلکه نی و دؤولتی یاراتدیلار.
 بیزجه تورک سۆیلو "فین- اوقورلار"، خزرین
 جنوبندان، ایندیکی ایرانین شیمالی اراضیسیندن
 کئچه رک، و عینی حالدا بعضی گروپلاری دا
 خزرین شیمال غربیندن کئچیب قافقاز و شرقی
 آنادولویا گلرکن، اونلارین بیر بۆلومو ده، قارا
 دنیزین شیمالی ساحللرینده و ایندیکی "اوکراینا"
 Ukrayna اراضیسینده مسکونلاشمیشلار و
 اوکراینا خالقینین انتنوگنئزی اۆزه یینی یاراتمیش
 اولورلار، یعنی ایندیکی اوکراینا خالقینین کۆکو و
 منشایی ده "فین- اوقور" (شرقی تورکیستان و
 آذربایجان) یا فینیکی Finiki // فینیکی Finiqi
 تورکلرینه چاتیر و بیزجه "اوکراینی" یا
 "اوکراینا" اۆلکه سینین آدی دا بیزی بو فیکیره
 ساری یۆنلدر. بیزجه "اوکراین" یا "اوکراینا"
 اۆلکه آدی ایلک اۆنجه "اویقیر اینی" Oyqir.ini
 اولوب یعنی: اویقیر Oyqir + اینی ini (اورارتو
 دیلینده ماکروتوپونملرده شکیلچی فورماسیندا
 ایشله نن سۆزدور و آنلامی دا یورد،
 یووا، ائو، مسکن) = اویقیرینی Oyqirini .
 بومئگا توپونیم آدی، زامان سوره سینده گلیب
 ایندیکی "اوکراینا" فورمونا دوشوبدور. دئمە لی
 اوکراینالیلارین انتنوگنئزییاسی، سوی کۆکو و
 سوی منشایی و سوی منسوبیتی، شرقی
 تورکیستانین اویقیرلاری (همن ایندیکی
 اویغورلاری ایله) و اسکی آذربایجانین
 اراضیسینده یاشایان تورک دیللی و تورک سۆیلو
 فین- اویقیر اثرمنیلری یا ماننالاری ایله و عینی
 حالدا اسکی آذربایجان اراضیسینده یاشایان تورک
 سۆیلو و تورک دیللی فینیکی و فین- اویقیر
 خالقلاری ایله بیردیر.
 اویقیر Oyqir ----> اویقیر Uyqir ----> اویکیر

بو عادت و عنعنه نی بیزیم اوچون تایید ائدیر. فینیقی لرین بؤیوک شهرلرینده ، مقدس و قوتسال مکانلار اکثرا آرادوس Aradus ،بانتوسنا Baetocea ،بیلوس Byblos و آفکا Aphka شهرلرینین کنارینداکی تپه لرده دوزلدیلیمیشدیر. فینیقی لر باشقا تورک سویداشلاری کیمی سویا چوخ حورمت بسلرمیشلر. اونلارین "آفکا" معبدلری لیوان (= لبنان) داغلاریندا ،آدونیس Adonis چاپین کناریندا و "ابراهیم" نهری یاخینلیغیندا تیکلیمیشدیر. ایشتارتا اوچون اوزه ل هدیه لر و پئشکئشلری بیر توس (کاسا) یا سو ایله دولو جامین ایچینه آتارمیشلار و ائله دوشونولوردو کی اگر پئشکئشلر ایلاهی نین قبولو اولموش



اولسا و اونلاری بَئیمیش اولسا، سویا، ویا سو جامینین دیینه و ترکیه باتار،و اگر بَئیلیمه سه، جامداکی سویون اوزرینده قالمیش اولار. فینیکی لر تورک سویداشلاری کیمی آغاجی و سویو پرستیش ائدیپ،اونلار تاپیناردیلار. مقدس و کوتسال مئشه لر،معبدلرین کناریندا سالینیردی و بو مئشه لردن بیرسی آفکا'دا "ایشتارتا"نین معبدینین یاخینلیغیندا سالینمیشدیر. فینیکی لرالیفبانی یونانلیلارا اؤیره تدیلر و غرب اولکه لرینده اونو یایدیلار. الیفبانی اونلارین (= فینیقی لرین) یاراتدیغی اولدوغونو، پئلینی Pelini ده ادعا ائدیر و صریحا قئید ائدیر کی الیفبانی یاراتماق ،فینیکیلرین آن اؤنملی باشاریلاریندان بیرسی ایدی. داها بیر احتمال دا وئرلیر کی الیفبا اوگارینده "فین- اویقیر"لارین یوردوندا اثرادان اول ۱۵-۱۴-نجی یوزایللیکلرده

آدلی روسیا ایالتلری ۴) سیبیریانین غربینده یئرلشن ووقول'لار Voqul'lar و اوستیاک'لار Ostyak'lar ،تورک سویلو ماجارلار یا ماگیارلار کی کؤک و منشألری سیبیریانین غربیندن دیر. ۱۶ اروپانین شیمالیندا مسکون اولموش تورک سویلو فین- اوقاریت انتنوسلارین دینلرینین کؤکو شامانیزمه دایانیر.فین - اوگاریت لرین نظرینده و دینی اینانجلارینا گؤره تن(جیسم) و روح آیریلماز شکله بیر- بیرینه باغلیدیلار و بیرلیکده اؤلورلر. شامانلار فین- اوگاریت دینینده حیاتی و چوخ اؤنملی روللاری واردير و تداوی ائدن حکیم و عاریف ساییلیرلار.شمن سؤزو تونقوس'جا تئرمین دیر و آنلامی "هیجانا گلیمیش یا قالخمیش" دئمکدیر. فین - اویقیر میفولوگیاسیندا "بالیق" میفی اساس یئر توتور.بو میفولوگیادا بالیق همی یارانیشین بلگه سیدیر و همی نابودلوق و یوخ اولماغین بلگه سیدیر. فین - اوگاریت و سیبیریا میفولوگیاسیندا،دونیا دنیزدن و دريادان چیخب یارانیدیر. ۱۷ فینیکیلرین تانریلاری، او سیرادان"بال آددیر" Baal Addir (بئل آتیر / بئل = تانری ، آتیر = اود،آتشگاه Bel Atir =od,ataşgah , Atir =Tanrı) تانریسی آفریکانین کارتاز داش یازیلاریندا گؤرونوب و تاپیلیدیر."ایشتارتا" تانریسی سئیدون (صیدون) تانریلاری ایچریسینده آن اوستون یئره مالیک دیر. ایشتارتا İştarta بیر عمومی کنعانی تانریچادیر.فینیکی لرین اؤنملی، بؤیوک و ان قدیمی تانریسی، کرونوس Kronos تانریسی و حتی زئوس ایله بیر توتولور. اونلارین ایلاهی لری آفرودیت ایله بیرگه توتولور. اونلارین بیر تانری سینین آدی دا رئیسف Reşef یعنی ایلدیریم و اود تانریسی، داگون Dagon ایسه بوغدا تانریسیدیر. فینیکی لرین بیر باشقا تانریسی دا (اونو"شفا روحو"یا"توختاخلیق روحو" یوروملاییلار) ،"شاتراپس" Satrapes تانریسیدیر. فینیکی لر طبیقی باشقا تورکلرده اولدوغو کیمی،عبادت و تانرییا پرستیش عادتلرینی داغلاردا، سو و چای کناریندا، آغاجلار و قایالار کناریندا یئرینه یئتیرمیشلر. خریستیئانلیق معبدلرینین کؤهنه و کئچمیش کافرلرین(فین - اویقور) کوتسال مکانلارینین یئرینده و یا اونلارین اوزه رینده دوزلدیلیمه سی

دیگر بیر باجاریقلیقلا ریندان بیرسی ده، شوشه و جام دوزلتمه صنایعی ایدی. اونلار آرتیق اثرادان اول ۷-نجی یوزایللیکده، فینیکیه نین موختلیف شهرلرینده بو صنعته باشلامیشدی. فینیکی لر اوز گمی لری ایله تیجارت ایشینه باخیردی. بونو آسور(آشور) منبع لری ده قئید ائدی. هرودوت — Herodotus دئیگیه گوره فینیکی دنیزچیلری فیرعون Nexo "نخو" نون امری ایله اثرادان اول ۳-نجو یوزایللیکده آفریقانی اوز گمی لری ایله کوروق (دور) ووردولار. دئییلنه گوره بو کوروق(دور) وورما، ۳ ایل زامان آپاریدیر. اونلار ایکی دنیز سفری ده، بیرسی ۴۵۰-نجی ایله اسپانیادان بریتانیا و دیگری ایسه ۴۲۵-نجی ایله "جبل طارق" دان "گینه" کورقینه اولموشدور. فینیکی لر اوز زامانلارینین یئگانه ماهیر دنیزچیلری ساییلیردی. "دیودوروس" — Diodorus ون دئیگیه گوره فینیکی لردن آفریکایا کؤچر اولونوب. توسیدیدس-ین Thucydides دئیگیه گوره فینیکی لر یونانلار دان اؤجه "سیسیل" Sisil آداسینا گئدی. فینیکی دنیزچیلری ۱۰-نجو یوزایللیکده آرتیق غربه (اوروپا) نیفوذ ائتمیشلر. ۱۹ "فین- اوقور" ائتنوسوندان یارانمیش فینیکیه // فینیکیه اولکه آدینین سیرینی قدیم و چاغداش تاریخچیلر و مؤلفلر ایندییه قده ر قاتینی آچانماییلار. اونلار بو آدی یونان کؤکلی اولدوغونو ظن ائدیرلر و بو آدی کؤک بیلیمی اساسیندا "ارقووانی رنگ" (ارغوانی) معنا لاندیریلار و بو دا دئییلن لره گوره، گویا فینیکی لرین موختلیف شهرلرینده چوخ رایج اولان قوماش و بنز بویاما پشه صنعتلریندن ایره لی گلیر. ائنتوس آدلاری عالمینده چوخ شاشیردیجی بیر کشفیات دیر کی بیر ائنتوسون آدینی اونون قوماش بویاما پشه صنعتینه گوره، "قیرمیزی" // "ارقووانی" بویا آنلامیندا آدی اولموش اولسون. تاریخچیلر قئید ائدیرلر کی بو فینیک سوزو، یونانی هومر — Hommer عاید و نیسبت وئریلدیگیه رغما، میسینی Misini یازیلاریندا، "پونیکیزو" — ponikijo فورماسیندا اولان سوز ایسه "قیرمیزی" آنلامیندا دیر کی آرابایا (فایتون

یارانمیش اولسون و احتیمال وئریلیر کی فینیکی ایفباسی دا همن تورک اوگاریتلرین یاراتدیقلاری ایفباسی اساسیندا اولموش اولسون. ۱۸ بو دئییلن لردن بئله آنلاشیلیر کی چوخ احتیمال لا بو فینیکی خط و ایفبانی و عینی حالدا اوگاریت ایفباسی، بو ایکی خالقین بیر سوی و طایفا اولدوغونا گوره و هر ایکی خالقین کؤکو و منشایی بیر اولدوغونا گوره، هر ایکی ایفبا، عینی ایفبا اولموش اولسون و بیر ده کی، بو سوی و ائنتوس، بو اراضیده یئرلشمه میشدن اؤجه، ایک یوردلاری اولان شرقی تورکیستاندا یعنی اویغیرستاندا (اویغورستاندا) بو ایفبالاری، وارلاری ایمیش و بو خالق آذربایجان اراضی سینده یئرلشمه میشدن اؤجه، خط و یازی ایفباسینا مالیک بیر خالق ایمیش و او ایفبانی اوزلری ایله یاخین شرقه گئیرمیش اولسونلار و بئله معلوم اولونور کی یونان و دیگر اورپا ایفبالارینی ایلکین اولاراق فینیکی تورکلری، اوز تورک ایفبالارینین اوزوندن کویا چکه رک، اونلار دا اؤیرتمیش اولسونلار. فینیکی تورکلری منعمارلیق و موهندیس لیک و تیکینتی ایشلرینده چوخ باجاریقلی و ماهیر خالق ایمیش و یونا اؤرنک اولاراق، "سولیمان معبدی" نین تیکیلمه سیدیر. بو معبد فینیکی تورکلرین آلی ایله ایسرائیلده تیکیلیدیر. فینیکی تورکلری اکینچی لیک و سووارما ایشینده همچنین چوخ ماهیر بیر خالق ایدی. اونلار حتی لیوان (= لبنان) داغلارینین آتکلرینی ده تارالار چؤیرمیشدی. اونلار اکدیکلری تارالاری سووارماق اوچون آرخلار و نهرلر چکمیشدی. اونلار داشلی- قایالی ساحه لرده آج تینگلرینی (فیدانلارینی) اکمه یه باشلادی. اونلارین اساس اکینه جکلری، تاخیل و اوزه للیکله ده بوغدا ایدی. فینیکی لر عینی حالدا داش ایشینده چوخ ماهیر و باجاریقلی بیر خالق ایدی و داشدان بوتون شهر قالا دووارلارینی هوروموشلر و حتی تابوتلارینی دا داشدان ایشله ییب، قاییریدی. اونلارین اساس صنعتلری پارچا و قوماش توخوجولوق ایدی و طبیعی کی بو توخوجولوق صنعتی ایله یاناشی، اونلارین بنز و قوماش بویاما صنعتی ده، چوخ اینکیشاف ائتمیشدیر. فینیکی تورکلرین

اونلارین بویاما ایش و پئشه لری ایله ایلگیلی بیر سۆزدور. ۲۱ گۆرونور عالیملر "کنعان" سۆزونون آچیکلاماسیندا عاجیز قالیلار و اولماسین ربط سیز و ایلگیسی اولمایان یوروملار آل آتیرلار. بیز کئچمیش مقاله لریمیزده خاطیرلایان کیمی ، یئنه ده اۆز سۆزوموزون و تاپشیریغیمیزین اوزه رینده برکییب دوروروق و بیر داها دئییریک کی چوخ دا آوروپالیلار و دیگر غئر-ی تورک عالیملرین دئییکلرینه اویماق و اینانماق گره ک ؛ بونون اوچوندور. چونکی اونلار ایلر بویو گنجه- گوندوز چالیشالار، همن بو "کنعان" کیمی تورک سۆزونون آچیکلاماسیندا، عاجیز قالاقلار. اونلار (باتی لی و آوروپالی عالیملر) بیلمه بیرلر کی "کنعان" تورک سۆزدور و "کنعان" تورکجه "کون .آن" Kün.An و یا خود Künan سۆزونون فونتیک دییشیلیگینه اوغرامیش فورماسی و فورمانتی دیر و آنلامی دا "گونش تانریسی" دئمکدیر. سبب ده بودور کی آروپا و دیگر غئر-ی تورک عالیملر هر بیلمه دیکلرینین ایزینی غئر-ی تورک منبعلرده و قاینالاردا و غئر-ی تورک اراضیلرده پئشینده و بولماقدادیرلار. اونلار مین ایله بوندان سونرا فینیکی لری // فینیقی لری و یا کنعانی لری، تورک سویلو و تورک دیلی بیر خالق یا طایفا اولدوغونو بیلمه یه جکلر و بیلک ده ایسته میرلر. فینیکی لرین // فینیقی لرین سوی منسوبیتی حاققیندا ،اونلارین هر بیر کسه ظن لری گندیر ، ایلا تورکدن باشقا. دنیا تاریخینده و تاریخشوناسلیق علمینده هر دن چوخ بویوک بیر سهویلره یول وئرلیب کی ایندی چوخ بویوک و آچیلمايان دویونلرین یارانماسینا سبب اولوبدور و عینی حالدا ایندیکي چاغداش تاریخچیلرین و تدقیقاتچیلرین چاش- باش قویماسینا، یولونون آرماسینا، اۆز باشینا دولانیب- فیرلانماسینا سبب اولوبدور. او بویوک تاریخی سهولردن و اۆزه لیکله آنتیک مؤلیفلرین سهو یازی سپیکی لریندن بیررسی ده بودور کی بیر چوخ ائتتوسلاری سؤی آدی و نسیل اعتباری ایله یوخ ، بلکی ده او ائتتوسون یئرلشدیی و مسکون اولدوغو توپونیمین آدی اساسیندا آدلانديرمالاریدیر کی ایندیکي تاریخچیلری چتین لیکه و باغلی دویونلره توش گتیریر. بو چتین لیک و دویونلر، عینی حالدا

،کالسکه) ایشاره دیر و بو سۆزجوک مومکوندور کی کئچمیشده سؤی و ائتتیکي دیرینه مالیک اولموش اولسون، اۆزه لیکله ده کی "پونیکیزو" ponikijo آدینی بیر بیتگی اوچون کوللانیرمیشلار و او "فینیکيا بیتگیسی" ایمیش و Pelini "پئلینی" ده اوندان آد آپاریر. ۲۰ قریبه سند و فاکت دیر! منبع ده عینی حالدا بونا دا ایشاره اولونوب کی "یئرلی منبعلرده همچین بو خالق اوچون "کنعانی" سۆزونو، و "کنعان" آدینی دا اۆلکه و یوردلاری اوچون ائرادان اۆل ۱۵-نجی یوزایللیکده کوللانیلار. بو آدی اکثر حاللاردا آنتیک منبعلرده و آفریکادا ، "فینیکی" سویلولار ساخلاییلار. دئمه لی کئچمیش آنتیک منبعلرده بو حقیقته ایشاره اولونوب کی "کنعانلر" همن "فینیکی لر" // "فینیکی لر" دیر و همچینین نتیجه آلینیر کی گئرچک و حقیقی تورک سویلو اثرمنی خالق کی همن فینیکی آدی ایله آدلانان" فین- اویقور" تورکلری اولسون ، ائرادان اۆل ۱۵-نجی یوزایللیکده آرتیق بو اراضیده ساکین ایمیش، حالو کی اثرمنی آدلانان ایندیکي هیند- آروپا دیلی "های" لار ائرادان اۆل ۵-نجی یوزایللیکده آنادولونون فریگیاسینا گلیب و سونرا دا آنادولونون تورک اراضیسی ساییلان "هایاسا" Hayasa ایالتینه گنچیب یئرلشیرلر. دئمک بو آرادا ، گئرچک تورک اثرمنیسی اولان و فینیکی آدلانان "فین- اویغور" تورکلرینین بو اراضیده (آنادولونون شرق و جنوب-شرقی ده) مسکونلاشماسی ایله آروپادان گلن "های" آدلانان ایندیکي اثرمنیلرین بو اراضیده مسکونلاشما تاریخینده آن آزی ۳-۲ مین ایل فرق و زمان مسافه سی وار. "ای.آ. ایشپایزئر" I.A.İşpayzer بئله نظر وئریر کی آککاد یازیلاریندا "کیناههو" Kinahhu سۆزو "آرقوانی" // (فارس دیلینده همن ارغوانی) قیرمیزی آنلامیندادیر و بو سۆزون ، "کنعان" سۆزو ایله اوخشارلیغی چوخدور اما هئچ بیر دیلچیلیک و دیل بیلیملی اساس و فاکت آلدیه یوخدور کی بئله تصوور اولونسون "کیناههو" سۆزو "کنعان" دان و یا عکسینه ، یارانمیش اولسون. سوندا "ایشپایزئر" İşpayzer بئله بیر لایحه ده بولونور کی "کنعان" ، فینیکی اۆلکه سی اوچون یئرلی آد و عنوان دیر و "ارگوانی" // "ارقوانی" // "ارغوانی" (رنگ) ده

فینیکی (فین- اوبقیر) تورکلرین باشیندا دا وار. میثال اوچون بیر چوخ حاللاردا "سیدونی" /Seyduni/ "سیدونیالی" Seydunialı سۆزو (ایندیکی لیوان (= لبنان) اراضیسینده یئرلشن بیر شهر آدی دیر) عینی حالدا یونانلی "هومئر"ین یازیلاریندا و تورات کیتابیندا ، "فینیکی" // "فینیقی" خالقین یئرینه قئید اولونوبدور. "کنعانی" آدی، فینیکی لرین اصل و رسمی سوی آدی دئییل ایدی و بلکی ده اؤزلری ، اؤز -اؤزلوکلرینده بو آدی اؤزلری اوچون ایشله دیرمیشلر. تاریخده اکثر حاللاردا فینیکی // فینیقی خالق اوچون ایشله نن واحد و ینگانه آد اولماییب و اونلاری آنتیک مولیف لرده عادت - عنعنه اولاراق ، یاشادیقلاری توپونیمین آدی ایله آدلاندیریپ و قئیده آلیبار ؛ اؤزه للیکله ده بئله بیر سپگی اثرادان اؤل ۲-نجی مین ایللیگین ایکینجی یاریسیندان بئله ایشلدیلر . "کنعانی" و "سیدونی" کیمی آدلار ، فینیکی لری و فینیکی اویگارلیغینی بیزه گؤستریپ، اثباتلاماق دادیر. دونیانین بؤیوک و تانیلمیش آمترکانلی و آوروپالی عالیملری بو تورک سویلو "فین- اوبقیر" نسیلی فینیکی خالقین کؤک و منشایینی ، اولماسین یئرلره و خالقلا باغلاپیلار و ایندی ده بو خالقین کؤک- منشائینین گیزینی و دویونونو اچانماییلار. آمترکانلی؛ اونلو عالیم " Albright William Foxwell ویلیام فوکسول البرایت" قئید اندیر کی داها بوندان بئله فینیکی لرین کؤک و منشائینین "اثریتره" لی اولماسی فرضیه یه و نظریه یه ؛ و یا اونلارین کؤکو و منشایی فلسطینین جنوبوندان اولماسی نظریه یه ،و عینی حالدا اونلارین سئمیت (سامی) سویلو اولماسی کیمی نظریه لره آرتیق احتیاج یوخدور. ۲۲ اوتو ائیسفئلدت Otto Eissfeldt دئییر کی فینیکیلرین کؤکو- منشایی گره ک دیر کی "سینا" یاریم آداسیندا و یا عربیستانین یاپیشیغیندا اولموش اولسون و فینیکی لر ۳۰۰۰ ایل اثرادان اؤل اورادان کؤچ انتمیش اولسونلار و گلهجکده کی اؤز باشقا تاریخی یئرلرینده مسکون اولموش اولسونلار. ۲۳ گؤرونور کی عالیملر اولماسین ظن لری اندیب و گومانلار وورورلار اما هنج بیر ده قانع اندیجی ، ایناندیریجی ، دوزگون و

حقیقی دئییل ، اما هر نه ایسه بونا اعتراف و ایقرار اندیرلر کی ۳۰۰۰ ایل اثرادان اؤل بو اراضیلرده یاشاما و مسکون اولما سابقه لری و ایستاژلاری واردی و بونو بیز دئمیریک و اؤزوموزدن ساختالاشدیرمامیشیق. بو زامان مدتی نین و تاریخلرین اوستونده دایانماغیمیز و تاکید ائتمه میزین ده سببی، اصل گئرجک تورک سویلو "فین- اوبقیر" // "فین - اویغور" نسیلی و فینیکی لی اثرمنی خالقین تاریخاً بو اراضیده یاشاماسینی و اوتوختون خالق اولماسینی اثباتلاماک و گؤسترمکدیر و بو اراضیه یئنی و سونرادان گلیمیش هیند- آروپا دیلی و آروپا سویلو و فریگیادان گلیمه "های" Hay خالقینین تورک اراضیسینه گلیمه تاریخی ایله موقایسه ائتمکدیر. بورادا قیلی قاتیق دان چکمک لازیمدیر. بیز های آدلانان آوروپالی کؤچری خالقین کؤک و منشایی حاققیندا آپاردیغیمیز تدقیقات و آراشدیرمالاردان بئله بیر نتیجهیه چاتیریق کی چوخ احتمیالا بو خالق آروپانین کؤچری خالقلا ریندان ساییلیرمیش و آروپانین شرقی حیصّه سی، صئربیا - کورواتیا Serbiya - Korvatiya اراضیلری بونلارین گزرگی یاشادیقلاری یئرلر اولوب و ۵۰۰ ایل اثرادان اؤل ، بالکانلارین جنوبونا گلیب یئرلشیپ و بالکان یاریم آداسیندان دا آنادولونون شیمال - غرب حیصّه سینه کئچیب و فریگیای آدلی تورک اراضیسینده مسکن سالیبار. بو آدسیز هیند- آروپا دیلی خالق، آنادولونون فریگیا اؤلکه سینده یئرلشدیکدن بیر مدت سونرا ، آنادولونون شرق طرفینه یوروپوب و هایاسا آدلی تورک ایالتینده یئرلشیرلر. اونلارین بو دقیقه یه قده ر ، یعنی هایاسا اراضیسینه گیره نه قده ر آدلاری اولمامیش و یا بیلیمه بیردی. اونلار ایلک اؤنجه فریگیا تورک اؤلکه سینده یئرلشدیکلرینه گؤره "فریگی" آدلان دیلار و سونرا تورک اراضیسی و ایالتی اولان "هایاسا" دا یئرلشدیکدن سونرا "های" آدینی الهه ائتدیلر و سونرا تورک یوردو و اراضیسی اولان آرمینی ده یئرلشدیکدن سونرا "اثرمنی" آدینی الهه ائتدیلر و یئنی دن بو اثرمنی تورک دؤولتی ، "اورارتو" اراضیسینین ترکیبینه گئچندن سونرا بو خالق ، "اورارتو" سوی و

ساکالارین تورک دیللی و تورک سویلو خالق اولدوغونا دا آرتیق شوییه یوخدور و تاریخ علمینه بو آیدین بیر حقیقت دیر. آرتور کریستیانین ایشاره ائتدیگی "ریفوت" Rifot ، آشکناز // ساکالارین قارداشی، همن "ایریم" تورک طایفاسی یا "ریم" طایفاسی اولان تورک اثرمنیلرین اولو اجدادی دیر. "ایریم" آدیندا ، "ای" (=تانی، کونوشان، خبر وئره ن) + ریم (=اؤنجه دن بیلن، اؤنجه دن گؤره ن، ایلدیریم و شیمشک) = "ایلدیریم و شیمشک تانی سی"، "اوسونجو، یاتچی Yatçı،

بو یوجو Büyücü، طالعه باخان Taleyə baxan "دئمکدیر. بو معلوماتلاردان گؤرونور "های" Hay دئییمیز اروپالی خالقین آنادولو اراضی سینه گلمه دن اؤنجه، بو اراضیده ساکالار Sakalar، کیمئرلر Kimmerlər، هتیتلر Hetitler، فین-اویقیر نسلین دن اولان فینیکلر Finikilər ، اوگاریتلر Oqaritler، اثرمنیلر Ermənilər و اورارتولار Orartular کیمی تورک خالقاری و طایفالاری یاشامیشلار. اسکی اروپانین شیمالیندا یاشایان خالقین میف و تانیلار پانتئونوندا موختلیف تانیلار یاشاماقدایدی کی اونلارین تانیلمیشلاریندان بیرسی ده "فریژا" Freyja بو یو büyü و آرتیم artım تانیچاسی و ایلاهی سی ساییلیرمیش و دیگری ایسه "فریگگ" Frigg گوی و سما ایلاهی سی ، "ودین" Odin تانیلار آروادی و ائشی و "بال دیر" Baldır و "هوت" -ون Hut آنالاری ساییلیرمیش. بو فین-اوگاریت تورکلرینن اروپا شیمالینداکی میفولوگیا معلوماتلاری، بیزه تام آیدین شکیلده، آنادولو اراضیسینده کی فریگیا اولکه سینین تورک ماهیتینی و تورک اراضیسی و تورک یوردو اولدوغونو اثبات ائدیر و دیگر طرفدن ده هیند-آروپا دیللی اثرمنی آدلاندیردیغیمیز خالقین بو اراضی ایله هنج بیر باغلانتیسی اولمادیغینی اثبات ائدیر. اونلار ساده جه بالکانلاردان کنجیب آنادولونون فریگیا آدلانان یوردوندا موقتی اولاراق مسکونلاشیپلار و داها بیر باغلانتی و ایلگی آرادا یوخدور. دئمه لی بو حساب ایله بو هیند-آروپا دیللی (اثرمنی آدلاندیردیغیمیز) خالق "فریگیا" یا باغلاماق و اونا بیر سوی کیمی باغلاماق، تاریخ باخمیندان دوز دئییل. اونلاری فریگی آدلاندیرماق ، یعنی

ائتتیک آدینی قازانیب الده ائدیب دیر و ائله کی اورارتو شاهلاری بونلاری کؤله لیک و فهله لیک اوچون آرازین شیمالی ساحیلینه آپاریب یئرلشدیردیکدن سونرا ، بو خالق یئنی دن "اثرمنی" آدینی قازانیب الده ائدیب دیر. دئمه لی بو هیند-آروپا دیللی خالق، آسیا و آنادولو اراضیسینه گیرمن دن بری ۵-۴ ائتتیک و سوی آدینی قبول ائدیب و هامیسی دا تورک توپونیملرینن آدی دیر و هنج بیر ده اونون اوز ائتتوس آدی دئییل. بو اروپالی گلمه خالق، هر دفعه یئنی گئتدیگی یوردا یئرلشدیکدن سونرا، قابقاکی یئرین آدینی آتیب و تزه یئرین آدی ایله یاشاماغا داوام ائدیب دیر. بو حال ائتتوسلار تاریخینده چوخ نادیر و تابی گؤرونمه یین استثنای بیر حال دیر. آنادولو آزل گون دن بری ، تاریخ بویو چئشیتلی تورک سویلو و تورک دیللی خالقلارین و طایفالارین یاشادیغی اراضی و تورپاقلار اولوب. هر دن اولوب کی بیر ایمپیرییا اونو ایشقال ائتمیش اولسون و یا اوز اراضی ترکیبینه قاتمیش اولسون ، اما بو اراضیده هر زامان تورک سویلو اولوسلار یاشاییب دیر. اسکی تاریخ خریطه لرینده قدیم اثرمنیستان یا اورارتو اراضیسینین غربینده یئرلشن اراضینین آدی (ایندیکی آنادولونون اورتاسی اراضی) آشور // آسور منبع لرینده "آشکناز" اولوب دور. یعنی بو اراضی "آشکناز" تورکلرینه عایید اولان اراضی دیر. ۲۴ آرتور کنسلر Artur Kesler "خزرلر" آدی اثرینده یازیر کی "تورات کیتابیندا آدی قئید اولونان آشکنازدان مورد، نوح-ون اوغلو یافت -ین نوه سیدیر و او خالقا ایشاره دیر کی آراتات داغینین اطرافیندا و اثرمنیستاندا یاشاییردیلا. ۲۵ آرتور کریستیانسن Artur Kristiansen "ایلکین اینسان، ایلکین پادشاه" آدی اثرینده یازیب و اثبات ائدیب کی تورات کیتابیندا قئید اولونان "آشکناز" ، ساکالارین سوی آدی دیر و عینی حالدا اونلارین قارداشی ساییلان "ریفوت" Rifot ، قدیم ایران آنتیک تورک شاهی "تیموریس" -ین Timuris سویوندان دیلار. آنادولودا یاشایان دیگر بیر تورک خالق کی آدی توراتدا ذکر اولونوب "هتیت لر" یا "هیتی لر" دیر کی لیبان دان (لبنان دان) تا فورات چایینا قده ر مسکوندولار و آنادولودا مسکون دیگر بیر خالق دا ، "فریزیلر" یا "فریگیلر" (فریژیلر) دیر. ۲۶

دونالد هاردن Donald Harden سون زامانلار سئمیت (= سامی) سۇیلو كۇچگونلرینه ایشاره اندیر کی گویا عربیستاندان یا کنگر کورفرزیدن (ایندیکی فارس آدلانان کورفرزیدن) گلیبلر. او بورادا هئودوت آ ایستیناد اندیر. ۲۸ اصلینده فرضیه لرین چوخو آنتیک مۇلیفلره و ببلیس Biblis اهالیسیندن اولان "فیلو" یا Filo ایستیناد اولونوبدور. "فیلو" دئییردی فینیکی لر یئرلی و آتوختون خالق اولوب و تکجه خالق مدنیتی یوخ ، بلکی ده تانریلار و بوتون خالق مدنیتی، فینیکیلردن کؤک و منشأ آلیبدیر. ۲۹ تانیمنیش یونان تاریخچیسى ایلک وهله ده فینیکی لرین منشأ یئرینی حبشه نین (ایندیکی انتیوپیانین) ائریتره Eritrea بؤلگه سی بیلیر. ۳۰ استرابون Estrabon یازیر : کنگر (ایندیکی فارس) کورفرزین کناریندا فینیکی شهرلرینه و معبدلرینه اوخشار شهرلر و معبدلر وار ایدی و آنتیک مۇلیف "پلینی" Pelini ده بونو تایید اندیر. ۳۱ گورونور هئودوت و پلینی کیمی آنتیک مۇلیف و تاریخچیلر ده یانیلیلار و دوزگون بیلمه ییرلر و بونو دا پلینی-یه خاتیرلاتمالیق کی کنگر کورفرزین کناریندا تیکلمیش شهرلر و معبدلرین فینیکی شهر و معبدلرینه اوخشاماسی ، هئچ ده قریبه دئیل و نورمال دیر ، چونکی Mesopotamia منزوپوتامیا (= بین النهرین) و کنگر کورفرزی ساحلینین مدنیتی ، تورک سويلو "کنگر" (= سومئر) ادلی طایفانین مدنیتی دیر و سويداش فینیکی مدنیتیه اویغونلوغو و ذاتی اوخشارلیغی اولمالیدی. منزوپوتامیا Mesopotamia ایلک گوندن بری قدیم تورکلرین اجدادی ساییلان پروتورکلرین یاشادیغی اراضی اولوبدور و اسکی تورکون مدنیتینین اورادا کؤکو واردی. بیر تورک سويلو خالقین معبدی، تاپیندیغی آلاهالاری گره کدیر بیر- بیرینه اوخشار اولسون، چونکی کؤک، منشأ و اصالت بیردیر و بیر اورتاق قایناقدان قیدالانیرلار. حئیف لر اولسون کی غیری-ی تورک ، تورکون کولتورونه، مدنیتینه ، اویگارلیغینا بیگانه اولان و دریندن بلد اولمایان اجنبی آنتیک مۇلیفلر، تاریخچیلر و عالیملر ده بئله حساس و اؤنملی موضوعلاری ، (ایندیکی

اونلار بیر قوندارما سوی باغیشلاماق دئمکدیر و بو ایشیمیزله بیز اونلاری داها آرتیقراق چاش- باش قویوروق و ایزین وئرمیریک کی بو خالق اؤز حقیقی کؤک و اصلتینین پئشینده اولسون و اؤز دوزگون آنتیک سوییونو و کؤکونو اوروپانین موختلیف بؤلگه لرینده آختاریب تاپسین. اصلینده بو اوروپالی کؤچری خالق ، تورکلر آوارا- سرگردان قویوبلار و ماجال وئرمه ییلر کی اؤز حقیقی آنتوس سوی کؤکونه فیکیر وئرسین و یادینا سالیب پئشینده اولسون و یئرلی تورکلر اونلارا هردن بیر آد قویوبلار ، گاه اوروپادان فریگیایا گلیب یئرلشدیکلری اوچون اونلار "فریگی" آدی وئریبلر ، گاه فریگیادان هایاسا تورک ایالتینه گلیب یئرلشدیکلرینه گوره "های" آدی وئریبلر و "های" چاغیردیلار، بیر زامان دا هایاسا ایالتیندن کؤچوب بویوک آذربایجانین آنادولودا اورم-وان گوللری اراضی سینده ، یعنی قدیم و اصل ائرمیستان اراضی سینده یئرلشدیکلری اوچون ، اونلار ائرمی آدی وئریبلر و بیر زامان دا ، تورک سويلو اورارتولار او اراضینی آلیب اؤز اراضی سینده قاتاندان سونرا ، اونلار اورارتو دئیلر و اونلار دا اینانیردیلار کی ائله اورارتولار ، اونلاریمیش و بیر زامان دا اورارتولار بونلاری کوتله وی حالدا بیغیب آرازین شیمالی ساحیللرینه سورگون آنتیکدن سونرا بونلار یئنی دن ائرمی دئیلر و هله لیک بو آدی داشیماقدادیلار و گوزلورلر کی بو دفعه ، یئرلی تورکلر اونلار نه آدی وئره جکلر. چونکی تاریخاً یئرلی تورکلر بو اوروپالی آدسیز کؤچری خالقا ماجال وئرمه ییلر کی اؤز حقیقی سوی آدلارینی آراییب آختارسینلار. تورک سوی لو فینیکیلرین کؤک و منشایی حاقیندا "گئورگئس کونتئناو" Georges Contenau چوخلو مطلبلر اونلارین یئر- یوردلاری حاقیندا یازیب و اوستو اؤرتولو ده اولسا ، بو آنتوسو تاریخین ان کئچمیش دؤورلرینه و حتی تاریخدن اؤنجه یه عایید و منسوب اولماسینی و بو اراضیده ساکین اولدوغونو ایقرار و اعتراف اندیر. او حتی بو عقیده ده دیر کی بو منسوبیت تاریخی نه قدر گئرییه و قدیملره چکیلسه، بیر اوقده ده سوی و آنتیک اینفورماسیا یاخشیراق اچیکلانا بیلر. ۲۷

فینیکی تورکلرین اساس پئشه لری اولموش و بو ایشده چوخ ماهیر و باشاریلی دنیزچیلر اولموشلار. فینیکیلرین ایکی تانیمنیش شهرلری اولموش بیرى "آرادوس" Aradus و او بیرى ایسه "سور" Sur شهرى . اونلارین "بیبلس" Biblos ، "صیدا" Seyda ، "اککا" (Θkka)(عگا)، "بئریتوس" Beritus شهرلری ده اولوبدور. یئری گلیمیشکن لازیمدیر قئید ائده ک کی ایندیکی "فلیسطين" اولکەسى و اراضینین آدی ، ائله بو تورک دیللی فینیکی خالقینین آدیندا آلینما بیر آددیر و بو اونو گؤسته ریر کی ایندیکی فلیسطين اراضیسی ، اصلینده تورک فین- اویقیر سؤیلو فینیکی لری یوردو اولوب . فینیک + تین Finik + tin . "فینیک" آدیندا "ن"-N-"ل" L و "ک"-(C)-"س" S عوضلنمه سی ایله ، فینیک (Finic(k)"ن"-N-"ل" عوضلنمه سیله) <---- Filic(k) فیلک <---- = فیلک Filis + تین tin = فیلستین Filistin یا فیلستین Felestin . فینیکیا شهر آدلارینا نظر سالاراق، اونلارین تورک آدی ماهیتینی داشیدیغینا دا شاهد اولوروق. مثال اوچون "آهیرام" (آغ + ایرام) بئهیشت تانریسی، "ایتوبال" Itobal // "اوتوبال" otubal گونش تانریسی، "آیبال" Abibal آتا تانری ، دده تانری ، بؤیوک تانری، "آلیبال" Elibal (آلیبال) (Alibal)، قیرمیزی گونش تانریسی و حؤکمرانلار آدلاریندا "بالی" آزار "Bale azar اود تانریسی ، گونش تانریسی (اصلینده "ملقارت" Melqart ، "بئلقارت" (Belqart) بؤیوک تانری ، "فئللئس" Felles (اصلینده فیلک Filis) تورکجه فینیک Finik انتتوس آدی اولاراق ، شخص آدی دا سئچیلیب و آنلامی "فین سؤیوندان"، "فین نسلیندن"، "فین اوغلو" دئمکدیر. فین- اویقیر Fin-oyqr و فینیکی شهر آدلاریندا سؤز آچیلدیقا یئری گلیمیشکن بونو دا قئید ائده ک کی فین- اویقیرلار شرقی تورکیستاندا یعنی اویغیریستاندا تیکدیکلری شهرلرینین آدلارینی، اؤن- آسیا و کیچیک آسیا (اورارتو، ماننا، ائرمینیستان، هایاسا) اراضیلرینده تیکدیکلری شهرلرین اوستونه ده قویموشلار و بو گونو دا بیزیم بو بؤلگه ده یاشایان تورکلرین (او سیرادان اورارتولارین، ماننالارین، تورک ائرمینلرین

آخلافلاری کیمی) بیلمه بیبلر و تاریخی یازاندا، چوخ بؤیوک سهویلره یول وئریبلر و تاریخین اؤزه للیکله ده تورک سویلو انتتوسلارین تاریخینی قلمه آلارکن، اساس ائلمئنت لری و پرنسیپلری نظرده آلمایبلار و خالقلاری انتتیک و سؤی باخیمیندا بیر- بیریندن آییرمایبلار و تکجه توپونیملر اساسیندا بؤلوشتوروب آیرد ائدیبلر و بو دا، یوزلر و بلکهده مینلر گیزلرین و شوپهه لرین یارانیب تۆرنمهسینه سبب اولوبدور. قوصورلارین چوخو دا اؤزه للیکله ده تورک و توران انتتوسلاری حاققیندا اولوبدور و تاریخین شفافلیغینا چوخلو لکه لر سالینبیدیر. ایندیکی تاریخ و تاریخشوناسلیق علمینده چوخلو دویونلر و حاقسیرلیقلار، او سیرادان ائرمینی و ائرمینیستان ، فینیکی و فینیکیا ، فریگی و فریگی ، ایران و ایران دیللی ، آریا و آری ، و ۱۰-لار بئله دویونلر ، آنتیک مؤلیفلرین غئیر-ی اصولی و سؤی- آنتیک مسئلهسینه اؤنم وئرمه مک اوجوباتیندان ایره لی گلیبدیر ، ایندی بو حال- کیفیت لری ایله حساب ائدین اونلارین یازدیقلاری و وئردیکلری بیلگی لر و راپورلار نه حده دوزگون و ایناندریجی اولایبلر؟! بو دلیل لره و سبب لره گؤره ، بیزیم سویداش عالیملریمز محض اونلارین وئردیکلری اینفورماسیایا آرخالانمالاری ، آزدریجی و تهلکه لی اولایبلر. هرودوتون Herodot ، پئلینی Pelini، هومئرین Hommer و سایر بو کیمی آنتیک مؤلیفلرین معلوماتلارینی ، قوران آیه سی سانماسینلار و یالنیز لازیم اولان موضوعیا اونلارین یاناشماسینی بیلیمک اوچون یارارلی اولایبلر. تام آیدین شکیلده اونلارین تاریخ اولایلارینی اینجه له مکلرینی و نجه نتیجه چیخارتمالارینی دا گؤروروک. اونلارین سهو و یانلیش تاریخ یازما سچیکلرینی ده گؤروروک. اساس ایشی اؤزوموز گؤرمه لیمک. گؤرونور بیر فینیکیه انتتوسونو نه حاللار سالیبلار و نجه دیرلندیریلر و اونا نجه سؤی- کؤکو یارادیبلار! فینیکیه نین هر بیر شهر آدینی ، بیر آیریجا ، اؤزونه خاص انتتوس کیمی گؤستریبلر. تورک سویلو فینیکی لری اراضیسینین غربینده اک دنیز و شرقینده ایسه لیوان-ین (= لبنان) سیرا داغلاری یئرلشیردی و اک دنیز ساحیلینده قرار توتدوغونا گؤره ، قاییقچیلیق و گمیچیلیک

تظاهور و عکس انتدیریپلر. آذربایجان ویکی پئدیاسیندا "کاشقر" Kaşqar سۆزو حاققیندا بئله ایضاح وئریلیر: "قاشقار، اوردو کند، (اویغورجا: قَشْقَر، قَشْقَر Qeshqer، چینگه: 喀什噶尔 و يا 喀什噶爾 کاشنقائیر Kāshéngā'ěr يا دا 喀什 ڪاشی)، شرقی تورکیستاندا "سینتسزیا- اویغور" Sintszyan-Uyğur موختار رایونونون غربینده یئرلشن تاریخی بیر واحه شهریدیر. کاشغار شهرینین تاریخی آدی "اوردوکند" Ordukənd اولوبدور. بو آد اونون پایتاخت اولماسینا ایشاره دیر.



،فریگی تورکلرین و حتی هئت Hett // هیت Hitt // هیتیت Hittit (تورکلرین)، شرقی تورکیستان و اویغور تورکلری ایله بیر کؤکدن و بیر منشأدن اولدوغونون اثباتیندا بیر دانیلماز فاکت و سنددیر. مثال اوچون شرقی تورکیستاندا بیزیم "تورفان" Turfan آدی شهریمیز وار و عینی حالدا بو بؤلگهده بیزیم "وان" Van شهریمیز وار. "تورفان" شهر آدینی اصلینده "Sur.van" // "Thur.van" و یا "Tar.van" کیمی برپا ائتمک لازیمدیر. تورفان شهر آدی تورکجه تور // Thur // تار Tar // سار Thar (=چوخ گوجلۇ و قودرتلی، تانری) و "فان" // "وان" (سو خزینهسی، سو آنباری، گؤل) سۆزلرینین ترکیبیدن یارانمیش تئوفوریک و کوتسال آددیر. بئله لیکله شرقی تورکیستاندا تیکلمیش تورفان شهرینین آدینین آنلامی "گؤل تانریسی"، "تانریلار خزینهسی"، "تانریلار پانتئونو"، "تورلارین (تورک لرین) یوردو" دئمکدیر. آنادولوداکی "وان" شهرینین آدی "گؤل"، "سو خزینهسی"، "سو آنباری و سویون بیغلمیش یئری" دئمکدیر. بیزجه چوخ احتمال وار کی تورکیستانداکی "تورفان" اصلینده "Tur.Fin" یا "Tar.fin" کیمی اولموش اول و "فین تورکو"، "فین تانریسی"، "گوج و قودرت منبعی"، "اولدوز تانریسی" یا "تانری اولدوزو" آنلاملاریندا اولموش اولسون. "تورفان" آدینین ایلک حیصهسی "تور" Tur یا "ثور" Thur // "سور" Sur سۆزو (= تورک ائتنوس آدی، تانری، بوغا تانریسی) سۆزونو، فینیکی لر آک دنیزین ساحلینده، ایندیکی لبنان (لبنان) اراضیسینده تیکلمیش شهرین اوستونه آد قویموش اولسونلار. اونلار شرقی تورکیستاندا اولان "یارکند" Yarkənd شهر آدینی، آذربایجانین ایندیکی "یاردیملی" Yardımlı بؤلگه سینده جانلاندیریپلار. تورکیستانداکی "کاشغار" Kaşğar، اصلینده کاسگیر Kasğır // کاسقیر Kasqır (اوجا و اوجایا قالخان، آلو چکن اود، اوجادا و گۆیون یوکسکلیگینده اولان اود، گونش) شهرینین برابرینی، آذربایجاندا "سیلئک"، "صوفیان"، "کاشان"، "اوردوباد" و "اردبیل" کیمی توپونیملر و بؤلگه لرین آدیندا

بیر رسامین کیملی



۲۰۰۰-جی ایللرده ایسه همین اونیوئرسیتتین دیلچیلیک اوزره ماگیستراتوراسیندا اوخویور.

سولتان باکییا گلدیکدن سونرا رساملیقا داها دریندن ماراقلانیر، سرگی سالونلارینا گئدیر، تانینمیش رسام و هیئکتراشلارین اعمالاتخانالاریندا اولور، اونلار حاقیندا مقاله لر یازیر، دایم اؤیرنمه یه چالیشیردی. اونون فیکری قطعی ایدی: اونیوئرسیتت تحصیلینی یاریمچیق قویوب رساملیق مکتبینه گئتمک!

ایندی آرتیق اونون رساملیق حاقیندا یئترینجه بیلگیسی واردی. او، رساملارین یارادیجیلیغی حاقیندا عومومیلشدیرمه لر آپاریر، اثرلرینی اؤزو اوچون ایضاح ائتمه یه چالیشیردی. اونون نظرینجه، گؤردویو رساملارین هامیسی نین یارادیجیلیغی هاراداسا بیر-بیرینه اوخشاییردی. بو ایسه اونو دوشوندوروردو: نییه رساملارین یارادیجیلیقلاری بیر-بیرینه بنزه ییر؟ سولتان بئله دوشونجه یه گلیر کی، بوتون رساملارین بیر مکتبدن کئچمه سی، عئینی موعلیملردن درس آلماسی، عئینی شئیلری اؤیرنمه سی سوندا اونلارین بیر-بیرینه بنزیه سینه گتیریب چیخاریر. بئله اولان حالدا رساملیق تحصیل آلمانا گرک وارمی؟

۱۹۹۵-جی ایلده سولتان قبول اولماق ایسته دیگی کئچمیش ه.زیمزاده آدینا آذربایجان دؤولت رساملیق مکتبینه اؤیرنمک مقصدیله درسله گئدیر و اوراداکي عنعنه وی تحصیلین خیاللارینداکی یارادیجیلیق اوچون یئترسیزلیغینی گؤرور، اوندان قطعاً اولاراق رساملیق تحصیل آلمانا دوشونجه سی یارانیر. اونون مقصدی فرقی رسام اولماق ایدی. بو فرقلیلیگی اونا هانسی مکتبه هانسی موعلیم اؤیرده جکدی؟ اونا گؤره او، اؤزوندن اؤیرنمه یه اوستونلوک وئیر.

سولتان قالیب اوغلو سولتانلی ۱۹۷۶-جی ایلده آذربایجان نین آغسو بؤلگه سی نین کالوا کندینده موعلیم عایله سینده دوغولوب. او، اوشاقلیقدان رسم چکمه یه باشلایب. یئنیئتمه لیک چاغلاریندا رسام اولماق هوه سی اوندان دا گوجلنه نیر. بو مقصدله او، ۱۹۹۱-جی ایلده کئچمیش ع.عظیمزاده آدینا آذربایجان دؤولت رساملیق مکتبینه گلیر و اورا قبول اولونماق ایستگی باش توتور. بوندان سونرا کنده قاییدان و اورتا تحصیلینی داوام ائتدیرن سولتان رساملیغا داها دا باغلانیر، طبیعتله تماشلارینی آرتیریر، اونو دریندن دویمایا چالیشیر.

آتاسی اوغلونون رسمله مشغول اولماسینا قارشى چیخیردی. اونا گؤره سولتان رسملرینی گیزلین چکیردی. او آنلایردی کی، کئچمیش چیمایینجا ایستگینه چاتا بیلیمه جک. اونا گؤره تک یول عالی تحصیل آلمانا اوچون باکییا گلیمک ایدی. اونون ادبیاتا دا بؤیوک ماراغی واردی. بئله لیکله، ۱۹۹۳-جو ایلده او، آذربایجان دؤولت پئداقوژی اونیوئرسیتتی نین فیلولوگییا فاکولته سینده قبول اولونور، ۱۹۹۷-جی ایلده اورانی بیتیریر. ۱۹۹۷-

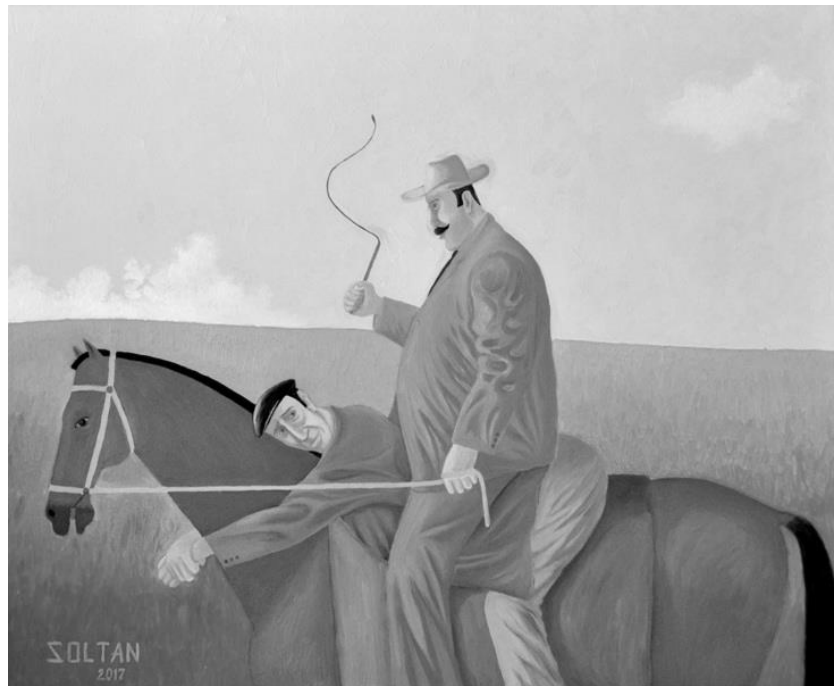
كى، صنعت گئىرچىلىگى عكس ائتدېرىندە گئىرچىلىگىن اۋزو كىمى اۋترى و اۋلوملو اولور. اونا گۈره صنعت ابدى مۇوزولار باش وورمالى، اۋزونون ابدى قالماق تمىناتىنى ياراتماليدىر. هم ده بو يارادىجىلىق ايندى چوخلارى نين اوز توتدوغو آنلاشيلمازلىقدان اوزاق اولماليدى.

سولتانين چكدىكلرى چاغداش اينجه سنتين، رساملىغين يىتكىن اۋرنكلريدىر. بو اثرلرده درين مضمون قاتلارى وار. او، مۇوزونو تاماشاچى اوچون بوتونلوكله آچماغا چاليشير، بونو اۋزونون بورجو سايير. اونون فيكرينجه، اثر رساما يارادىجىيا آيدىن دئيىلسه، تاماشاچىيا يئرلى-ديبلى آيدىن دئيىل. بير سۇزله، آيدىن دوشونجه سى اولمايان آيدىن اثر يارادا بيلمز! گرگ رسام ان درين فلسفى اثرى ائله ساده چكسين كى، تاماشاچى اونو درك ائتمكده چتىنلىيه دوشمه سين.

سولتانين يارادىجىلىغى اوچون ايدراكىلىك و فلسفىلىك باشليجا اۋزلىكدير. چاغىمىزدا هر ساياق آنلاشيلمازلىغين " درين " ، " فلسفى " سايىلماسىنى قبول ائتمه ين رسام تاماشاچىنى آلداتماق ايستمير، اثرلريله اينسانلارن خيال دونياسىنى گئنىشلنديرمه يه، گئىرچك دونيانين ماهيتى گۇسترمه يه چاليشير. رسامين فيكرينجه، هر بير اثر نيينسه ايضاحيدير، آچىميدير. بو باخىمدان اثرى ايضاح ائتمه يه گرگ دويولماماليدير - بير شرطله كى، اثر آيدىن چكىلسين.

بئله ليكله، سولتان اۋز اوسلوبونو ياراتماق ايسته ييردى. اونون ايسته ديگى رساملىق اينسان ايدراكى نين درين قاتلاريندان قايناقلانان، داها چوخ فلسفى، دوشوندوروجو، ابدى ايدئىاللارى اهاته ائدن، دويغوسال، حئيرتلى رساملىق اولمالى ايدى.

" بس نئجه فرقلى اولماق؟ " سوالى اونو چوخ دوشوندوردو. بو سوالين جاوابىنى تاپماق اوچون او، گئنىش موتاليه يه باشلايير، آذربايجان رساملىغىنى اۋيره نير، چاتيشمايان باشليجا نۇقته نى تاپير: مۇوجود اولدوغو مودتده آذربايجان رساملىغى دوشونجه دن، فلسفه دن محروم اولوب، فيكرين دقيق، آيدىن، فلسفى ايفاده سى اولماييب.



بۇيوك عنعنه سى اولان آذربايجان ادبياتى، موغامى داها فلسفيدير. دئمك، بئله فلسفىلىگى رساملىقدا دا ياراتماق اولار.

بوتون بونلاردان سونرا سولتان او دوشونجه يه گلير كى، رساملىق تكجه تصوير صنعتى دئيىل، او ان باشليجاسى، دوشونجه صنعتيدير. رسام آنلاييردى

يارا تديغيني سؤيله يير، آنجاق چتيني آسانلاشديرماق يئرینه داها دا غليظلاشديرير، تاماشاچيني درين چيخيلمازليغا سالير. ايررئاليزم ايسه بونون عكسيني ائله يير. او، شعورآلتيدان يوخ، عالي شعوردان قايناقلانير. بونولا دا اينساني حاقيقته اينانديريجي يوللا ياخينلاشديرير. سولتاتين فيكرينجه، تاماشاچي باخديغي اثرى آنلاماياندا اؤزونو سوچلو سايمامالي، "اولا بيلسين من باشا دوشمورم " دئممه ليدير. اونا گؤره كي، دونيادا هر شئي درك اولوناندير. رسامليقدا تاماشاچي اوچون درك ائديلمز اثر يوخدور، مؤليفين ايدراكي يئترسيزليگيندن يارانان اثر وار. بو باخيمدان

او، فانتازيالارينا اينانير و تصوير ائتديگي حاديثه لرين گئرجكدن اولاييله جگينه تاماشاچيدا اينام يارادير. بو تصويرلر غئيري-رئالدير. اونا گؤره، او، اؤز اثرلريني "ايررئال" آدلانديرير و ايلك دفعه اولاراق بو تئرميني گئنيش آنلامدا، اوسلوب سوييه سينده رسامليغا گتيرير. ايررئال گئرك اؤلماياندير. صنعتين تقديم ائتديگي ايررئالليق ايسه اصلينده اولاندير! بس هارادا؟ يالنيوز دوشونجه ده، خيالدا، ماهيته! دئمك، دونيا تكله رئالليقدان - گئرككليكدن عيبارت دئييل، او هم ده درين، فلسفي ايررئالليقدان عيبارتدير. بئله ليكله، سولتاتين منسوب اولدوغو، يارانماسي اوچون چاليشديغي

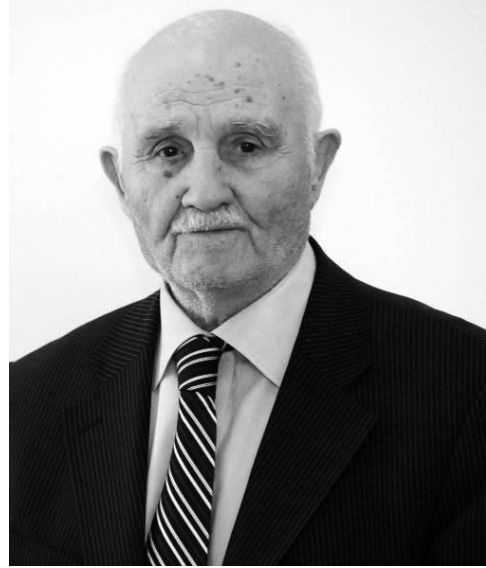


ايررئاليزم ايلك اولاراق مؤليف قارشيسيندا جيدي طلبلر قويور، رسام تاماشاچيني حاقيقته گؤروش دورور، اونا گئرككليگين ماهيته چاتديرير، دوشونمه سي اوچون يئني ايمكانلار آچير. سولتان هم ده قرافيك و كاريكاتور اچيدير. بين الخالق موسابيقه لرين قاليب و موكلاتاچيسي، سرگي و فئستيواللارين ايشتيراكچيسي اولان رسامين اثرلري بين الخالق كاتالوقلاردا يئر آليب. اونون اثرلري موختليف اؤلكه لرده كي موزه لرده و اؤزل كوللئكسييالاردا ساخلانيلير.

ايررئاليزم اساس مقصدى دونيايا، حياتا درين ايدراكي، فلسفي و منطيقى ياناشمادير. سولتاتين فيكرينجه، ايررئاليزم باشليجا طلبى غئيري-رئالليغي اينانديريجي، منطيقلى، فلسفي، آيدين و ساده چكمكدير. رسامليق اينسانلارى حياتا، گلّه جگه اينانديرمالي، اونلاردا دهشتلى بدبينليك، قورخونج دوشونجه لر ياراتمامالي، تاماشاچيني چيخيلمازليغا، آنلاشيلمازليغا، دئيرئسساييا سالمامليدير. بو، ايررئاليزم سوررئاليزمدن باشليجا فرقيدير. سوررئاليزم آلت شووردان قايناقلانان مؤوضولارلا رئاليزم اوست سوييه سيني

آکادمیک تیمور بونیاداف خلق شناس

DƏYƏRLİ AKADEMİK TEYMUR
MÜLLİM 90 YAŞINIZ KUTLU OLSUN



آکادمیک تیمور بنیادوون ۹۰ یاشی اولدو
آذربایجانین و بوتولوک علم و اینسانلیغین اوجا
ذیروه سینده دوران آغساققالیمیزی بیزده
خدافرین درگیسی کالکتیوی اولاراق اوره کدن
تبریک ائدیریک. اوزون عمر و جانساغلیغی دیله
ییریک.

بولبول اولوب باغچاسیندا اؤتردیم
وطن منه اوغول دئسه، نه دردیم،
مامیر اولوب قیاسیندا بیتردیم...

ممد آراز خالق شاعیری

گئجه دن خئیلی کئچمیش یوخوم عرشه
چکیلیمیشدی. حالی پریشانیدیم، برک دومانلانمیش،
توستولنمیشدیم. یازیقلاشمیش، یئتملمشمیشدیم.
دولوب، دولوخسونماق مقامیندایدیم. بیر اول آیلا
اولدوزلاری صؤحبتہ توتماق ایسته دیم، آیینمادی.
مندن کوسموش کیمی یوخا چیخدیلار. گوؤیون
اوزونه ظولمت چؤکدو. داها دا پریشانلاندیم. نیلییم،
نئجه ائلییم اینتیظاریندا قالدیم.

ناگاهان دوست مهربانیم ممد آرازین حکیمتلی
میسراعلاری قلبیمه حاکیم کسیدلی. حیرانلیقلا بیر
نئچه دفعه تکرارلادیم. هارداسا بیر آز اورگیمین
دؤیونتوسو آزالدی، تسکینلیک تاپدیم. قفیلدن
بنزتمه لریم، اوخشامالاریم سینمدن قوپدو.
مونجوقلاندی، میسراعلاندی، سیرالاندی.

تورپاق منه گل-گل دئسه، نه دردیم،
چینار اولوب سیننه سینده بیتردیم.
وطنیمچون شهید اولسام نه دردیم،
قانیم حالال، جانیم قوربان دئیردیم.



میر جلالین بدیعی اثرلرینده آفوریزملرین اوسلوبی خصوصیتلری

MİRCƏLALIN BƏDİİ ƏSƏRLƏRİNDƏ AFORİZMLƏRİN USLUBİ XUSUSİYYƏTLƏRİ

ҖАԤӘR (UMANI) ҖҮSҮYNOV

هاجر (اومانی) حسین اوا

منظره لری آفوریزتیک دوستورلاردا تجسسوم ائدیر. بو دوستورون آچیلماسی ایله یازیچی نین بدیعی حقیقتینی موینلشدیریر، حیات حقیقتینه موناسیبتی فعاللاشدیریر. دؤورون اجتماعی سواللارینا جاواب بو دوستورلاردا اولور. دوستورون آچیلماسی ایله سوال ایشاره سی نیدایا چئوریلیر " (ت. حاجییئو. ساتیرا دیلی. ملا نصرالدین دیلی. ب. ۱۹۷۵. ص. ۱۶۰).

بدیعی دیلین لئکسیک ایمکانلاری دئدیگده آیری- آیری سؤزلرین، فرازونلوژی بیرلشمه لرین ایشلنمه دایره سی، موختلیف اوسلوبی خصوصیتلری نظردا توتولور. " سؤز و ایفاده لر متن داخیلینده موختلیف علاوه معنا چالارلیقلاری قازانیر " (نیکونوو ب. ا. ایما ای اوبشئستوو. م. ۱۹۷۴. ص. ۲۳۸).

آفوریزملر یازیچیلار. گؤرکملی. شخصیتلر، عاغیللی اینسانلار طرفیندن دئیلمیش حکمتلی کلاملاردیر. میر جلالین بدیعی اثرلری ده بئله کلاملارلا زنگیندیر. همین آفوریزملرین، بدیعی اثرلرین خالق طرفیندن سئویلمه سینده، شؤهرت قازانماسیندا، گنج نسلین تربیه سینده بؤیوک رولو اولموش و ایندی ده واردیر.

میر جلال بدیعی اثرلرینه رنگ قاتا بيله جک، اونا ائموسیوناللیق، گؤزلیک وئره بيله جک هر بیر دیل واحیدیندن ثمره لی، سربست شکیلده ایستیفاده ائتمیشدیر. سربستلیک ایسه ادبی یارادیجی شخص اوچون اساس کئیفیتلردن بیریدیر. بو جهتی یوکسک قییمتلندیرن میر جلال محمد فوضولی نین اثرلری نین دیلینی تدقیقی ائدرکن بئلینسکی نین بئله بیر فیکرینی سیاتات گتیرمیشدیر: " یارادیجیلیقدا سربستلیک موعاصیرلییه خیدمتله



بعضا اینسان حیاتی نین ائله آنلاری، ائله دقیقه لری اولور کی، اونو سیخینتیدان، تردوددن بیر ایلاهی کلام، بیر بشری حکمت قورتارا بیلیر. بئله کلاملارین دیرینی هئچ نه عوض ائده بیلمز.

واختیله ملا نصرالدینچیلر انزویفشا ماتئریاللاریندان بیر کیمی آفوریزملردن گئنیش ایستیفاده ائتمیش، اجتماعی-سیاسی مسله لرین قاورانیلماسیندا، صینفی مباریزه یه موناسیبتین آیدینلاشدیریلماسیندا حیات فاکتلاری نین عومومیلشدیریلمه سی ایله، آفوریزتیک نتیجه لرله اینسانین شعورونا تاثیر گؤسترمیشلر. ت. حاجییئو بو خصوصدا یازیردی: " اجتماعی حیاتین گئنیش

شخصیتلرین، عاقیلرین کلاملاریندان دا ایستیفاده ائتمیشدیر. اونون اثرلرینده ایشلنمیش آفوریزملری آشاغیداکی کیمی قروپلاشدیرا بیلرک:

۱. ایستر یازیچی نین اؤزونون یاراتدیغی، ایسترسه ده باشقالارینا مخصوص آفوریزملر ائپقراف قیسمینده ایشلنمیشدیر:

" بیر گنجین مانیفئستی " رومانى هؤتئنین " حیات و آزادلیق، آنجاق اولار اوچون هرگون دؤیوشه گئدن آدمالار لایقیدیر " آفوریزمی ایله باشلاير.

اثره بئله بیر آفوریزمین ائپقراف سئچیلمه سی تصادوفی دئییل. ائپقرافلار اثرین اساس مؤوضوسو، ایدئاسی حاقیندا اوخوجودا ایلکین تصورات یارادیر. بو ائپقراف اثرده خالقین آزادلیق اوغروندا موباریزه سیندن صؤحبت آچیلجاغیندان خبر وئیر. اوخوجونون اثره دیقتینی، ماراغینی آرتیریر.

" بیر گنجین مانیفئستی " اثری نین " گئجه نین حؤکمو " آدلی آلتینجی فصلینه ایسه میر جلالا مخصوص آفوریزم ائپقراف سئچیلیمیشدیر:

حاقیقتهن گئجه سی یوخدور،

گئجه نین ده حقیقتی وار.

بو پاراللئیزم ده فصلین مضمونویله سسلشیر. مؤلیف آفوریزم واسیطه سیله حتّی فصلی هله اوخومامیش اولان بیر اوخوجویا " حقیقته، دوغرویا زوال یوخدور " ، " هر قارانیق گئجه نین بیر ایشیقلى صاباحی وار " فیکرینی تلقین ائدیر.

عئینی اثرین اون بئشینجی " قانلی گون " آدلی فصلینه یازیچی: " آزادلیغی قوروماق-اونو فتح ائتمک قدر موقدسدير " -آفوریزمینى ائپقراف وئرمیشدیر. عومومیلیکده اثرین، ائلجه ده فصلین مضمونو ایله سسلشن آفوریزم واسیطه سیله تورپاغین آزادلیغی، خالقین آزادلیغی اوغروندا موباریزه نی موقدس موباریزه حساب ائدن یازیچی

اویوشمالیدیر. بونون اوچون اؤزونو گونون مؤوضوسونو یازماغا مجبور ائتمک، فانتازیانی زورلاماق لازیم دئییل. بونون اوچون آنجاق اؤز جمعیته نین وطنداشی، اؤز دؤورونون اوغلو اولماق لازیمدیر. اؤز خالقى نین ماراقلارینی منیمسمک، اؤز مئیللرینی اونون مییللری ایله بیرلشدیرمک لازیمدیر. بونون اوچون جمعیته، خالقا رغبت، سئوگی حیسی، عملی دوشونجه دن، اثرین مؤوضوسونو رئاللیقدان آیرمایان ساغلام، پراکتیکی حقیقت دویغوسو لازیمدیر " (میر جلال. فوضولی نین پوئتیک خصوصیتلری. ب. ۱۹۴۰. ص. ۴۵).

دیلمیزین حکیمتلى ایفاده لری - آفوریزملر اینسانلارین حیات و فعالیتى نین بوتون ساحه لرینی عکس ائتدیریر، عومومن بوتون اینسانلارا آید اولان عیبرت آمیز فیکرلری ایفاده ائدیر.

تاریخن بئله کلاملارین، ایفاده لرین ادبیاتا گتیریلمه سی هومئرین آدی ایله باغلی اولموشدور.

آفوریزملر ائله ایفاده لردیر کی، یازیچی بو ایفاده لر واسیطه سیله بعضا حیات حادیثه لرینه موعین موناسیبت بیلدیرمک مقصدیله اونلاری اوپرازلارین دیلینده ایشله دیر. بعضا اثره، اثرین بیر حیصه سینه آفوریزملری ائپقراف سئچیر، بعضا ده منفی تیپلری دیگر صورتلرین دیلیله تنقید ائدرکن آفوریزملردن ایستیفاده ائدیر.

میر جلال یاراتدیغی آفوریزملری بدیعی اثرلرینده موختلیف اوسلوبی مقصدلرله ایشلتمیشدیر. آفوریزملرین بیر قیسمی، آتالار سؤزلرینده اولدوغو کیمی، اثره و یا اثرین حیصه لرینه ائپقراف قیسمینده ایشلنمیش، بیر قیسمی ایسه اوپرازلارین دیلی نین و مؤلیف تحکییه سی نین رنگارنگلیینی تامین ائتمیشدیر.

میر جلال تامامیله موختلیف مؤوضولاردا آفوریزملر یاراتسا دا، یئری دوشدوکجه دونیادا تانینمیش

خالقا، خصوصيله گنجلره وطنپرورليک دويغولاری
آشیلاییر. میر جلالین بدیعی اثرلرینده:

-بو شهرده آداملار حؤرمتمسيز یاشایار، تاقصیرسيز
اؤلورلدیلر (ن.آسئیئو).

-براتیایا پیساتلی! ب ناشئی سودبی چتو-تو لئزیت
روکوبوی (ن.ئکراسوو).

-Bratya pisateli! B našey sudbe čto-to lejit rokoboe (N.Nekrasov).

-نؤوباهار اولاجاق تیکاندان برق و-گولیزار اولور
(م.فوضولی).

-اینسان خیرخواه، تمیز. عدالتلی، ناموسلو اولماق
اوچون دوغولور (و.هوقو).

-قئیی پروست ای پونیاتئن کاک ایستینا!
(چئرنیشتوچکی).

-Qeniy prost i ponyaten kak istina! (Çernyševski).

-اینسانلارین سعادتیله چالیشماقدان گؤزل نه وار؟
(مونئتسکیو) - و دیگر آفوریزملر ده ائپقراف کیمی
ایشلنمیشدیر. بو ایسه میر جلالین دونیا ادبیاتینا،
دونیا مدنیتیله نه قدر یاخیندان بلد اولماسینی،
عئینی زاماندا اؤزونون چوخ اینجه قله مالیک اولان
بیر اینسان، اصل وطنداش، اصل خالق یازیچیسی
اولماسینی ثبوت ائدیر.

یازیچی چوخ سئودگی آذربایجان شاعیری،
ساتیرکی م.ع.صابیرین حیات و یارادیجیلیغیندان
بحث ائدن " یولوموز هایانادیر " رومانی نین "
حریت جارچیلاری " آدلی اون سککیزینجی
فصلینه ائپقراف وئردیگی، صابیره مخصوص:

-اؤلمگیمه سئویمه سین اغیار،

ابدی اؤلمه ین مرامیم وار،- آفوریزمی اثرین و
فصلین اساس موضوعو ایله تام سسلشیر. همین
فصلده یازیچی صابیرین خسته اولدوغو سون
گونلرینی، آغیر وضعیتینی خالق اوچون یانان
چیراغین سؤنمه سینه بنزه دیر:

ايله بیر چیراق سؤنوردو کی، اونون نورو اؤز وطنی
اوچون هئچ ده گون ایشیغیندان آز ضروری
دئییلدی. آنجاق بیر فرق وار ایدی. گونشین
باتدیغینی هر کس گؤروب بیلدیگی حالدا، وطن
اوچون ذکاوت چیراغی اولان بیر ووجودون
سؤندویونو چوخلاری بیلیمیردی. حتا بو چیراغین
ایشیغی ایله غفلت یوخوسوندان قالخانلارین اؤزلری
ده خبرسيز ایدیلر. اونلارین معنوی قیدایا مؤحتاج
گؤزلری هر گون مطبوعات صحیفه ه لرینده
طاهیرزاده نین اعجازکار میصراعرلارینی آختاریردی .
(۴. ص. ۲۵۸). میر جلال اؤزو ده ج.ممدقولوزاده کیمی.
سابیر کیمی اصل خالق یازیچیسی، اصل وطنداش
ایدی. یاراتدیغی اثرلری ایله اورکلرده یاشایان
یازیچینی، او بؤیوک اینسانی، بؤیوکلوگو قدر ده ساده
اولان بیر اینسانی تحصیل. علم، بیلک، ان اساسی
ایسه اینسانلیق اؤیرتدیگی بؤیوک طلبه اوردوسو و
بوتؤولوکده آذربایجان خالقی اونودا بیلمز.

۲. یازیچی نین یاراتدیغی آفوریزملردن
اوبرازلارین نیطقینده تیپیکلشدیرمه مقصدیله
ایستیفاده ائدیلمیشدیر. مثلا،

ببیر بی بو خبردن چوخ سئویندی. آرخیاین اولدو
کی، قومرونون باشی لحد داشینا دییب، غاغلی
باشینا گلیب...آناسی اولمه سین آجلیغین...
آسلانی یولا گتیریر. چؤرک ائله شئیدیر کی، تولکونو
آسلان ائدیر. آسلانی تولکو. دونیا دئدیگین بیر
چؤرکچی خانادیر. بو وورها ووردا کیمی بیشیریر.
کیمی آشیریر. هامی ایسته ییر تندیر باشیندا
اولسون (ی. ص. ۶۷).

بو کیچیک پارچا کیمسه سیزلرین دوشدویو
آجیناقلی وضعیتدن ذؤوق آلان ببیر بی
دقیقلیکله خاراكتئریزه ائدیر. حیاتین معناسینی وار-
دؤولتده، پولدا، یئمکده گؤرن ببیر بیین دار

چتين. مسئوليتلى ايش اولدوغونو ديقته چاتديرميشدير.

مؤليف تحكييه سيندن داها بير نومونه يه نظر سالاق:

اوشاق سسى چيخمايان ائو نه يه لازيمدير! دونيانين نعمتى ييغيلسين سوفره يه. اونا كى كؤرپه الى اوزانمادى، هئچ! گؤتور ييغيشدير. بئشيك اولمايان ائوه مين بزك وور، قورودور كى، قورو؛ مين پئچ ياندير، سويوقدور كى، سويوق! اوشاق اولمايان ائوده ايسته ييرسن يوز قارياغدى اوخوسون، يوز قوربان چالسين، درد اسكيك دئييل! باغ-باغاتين بزگى قوشدور، ائو-ئاشيگينكى اوشاق... (٣.ص.٣٠٢).

بو كيچيك متنين هر جومله سى بير عبرت آميز آفوريژمدير. مؤليف آفوريژم واسيطه سيله هر بير ائوين، هر بيرايله نين ان بؤيوك خوشبختليگى نين كؤرپه گولوشو، كؤرپه سسى اولدوغونو ديقته چاتديرير. آفوريژم، عيني زاماندا " اوشاقسيز ائو سويو سوورولموش دييرمانا بنزه يير " آتالار سؤزونون بيرداها ايثباتيدير.

" يولوموز هايانادير " رومانيندا طاهيرزاده نين (م.ع.صابيرين) نيطقينده وئريلن:

-مئيدان جنگ و-جيدال مئيدانيدير. چكيله نى قوواجاقلار. دوزدور. من بوردان گئتمك قصدينديم. آما چكيلمك اوچون دئييل، كلله-كلله يه گللك اوچون گئديرم- آفوريژميه مؤليف اوخوجولارين ديقتينه چاتديرميشدير كى، ياشاماق. فعاليت گؤسترمك اوچون مطلق موباريزه آپارماق لازيمدير. بو آفوريژم " ياشاماق يانماقدير، ياناسان گرک- كلامى نين نثرله (اثرده صابيرين ديلي ايله) يفاده سيدير.

رومانين باشقا بير يئرینده " كئچمه نامرد كؤرپوسونده قوی آپارسين سئل سنى " آتالار

دونياگؤروشو، ايرنج معنوياتى حاقيندا دولغون تصور يارادير، اوبرازى فرديلشديرير.

قومرو: " نه اوچون اينسانى قارا گونلرى اؤز اليه يوغورور؟... " (١.ص.٧٣) - جومله سى ايلي قومرونون دوشدويو وضعيت، اونون اوميدسيزليگى. قديردين نيگارانچيلىغي، پئشمانچيلىق حيسى اوبرازلى شكيلده ايفاده اولونموشدور. " زهردين شفا، آغادان وفا هئچ گؤرموسن؟ " - آفوريژمى ايله جمعيتده اينسانلار آراسينداكى ضديت، تضادلى موناسيبت اولدوقجا دقيق، بديعى بير ديبله، داخيلي قافيه لى (شفا، وفا) ميصرع ايله ايفاده ائديلميشدير.

سعادت خانيم:- قادين قلبى قاپالى بير باغچادير. آچارى دا قادينين اؤزونده دير (١.ص.١٦٣).

مؤليف عادت خانيمين ديليندن وئريلميش آفوريژم واسيطه سيله قادين خاراكتىرى نين مورككبلينه، اينجه ليينه ايشاره ائتميشدير.

وظيفه نين بؤيويو، كيچيگى يوخدور. پيس و يا ياخشى ايشله مك واردير- آفوريژمى ايله ايشه مسئوليتله ياناشماق، بؤيوكلوگوندن، كيچيكليگيندن آسيلي اولمايلاق هر بير ايشى اوركله، سئوه-سئوه يئرینه يئتيرمك حيسى عكس اولونموشدور. آفوريژم گنجلىرى امكستورلييه، زحمته آليشديرماق اوچون سئچيلميشدير.

خسته ليك طبابتين غدار دوشمنيدير،- كلامى ايسه مؤليف تحكييه سينده وئريلديگى اوچون ادبى ديل نورمالارينا تامامييه اويغوندور.

آزادليغى قوروماق- اونو فتح ائتمك قدر موقدسددير، - مير جلالا مخصوص اولان بو آفوريژم " بير گنجين مانيفئستى " رومانى نين اون بئشينجى فصلينه ائپيگراف وئريلميشدير. همين كلام واسيطه سيله يازيچى ان موقدس نعمت اولان آزادليغى قوروماغين آزادليغى قازانماقدان داها

-قارینجادیان یازاندا دا صنعتکار اولماق هونردیر. گول، بولبول اونسوز دا گۆزلدیر. اصل صنعت قارینجانین دا گۆزلیگی کشف ائتمه لیدیر! (٤. ص. ٢٤٨)، -کیمی آفوریزملرده یئنی، اوریگینال مؤلیف دوشونجه سی اوبرازلی شکیلده تظاهور ائتمیشدیر.

بیر جهتی ده قئید ائتمک لازیمدیر کی، میر جلالین یالنیز بدیعی اثرلری دئییل، علمی اثرلری ده آفوریزملرله زنگیندیر.

یازیچی نین صنعت و صنعتکار حاقیندا قناعتلری، یئکون فیکیرلری آفوریزمه چئوریلرک بو گون ده ایشلنمکده دیر. میر جلالین کلاسیک آذربایجان شاعیری محمد فوضولی نین اثرلرینی تدقیق ائدرکن سؤیله دیگی: " فوضولی، هر شئیدن اول قلب شاعیریدیر " - کلامی، ص. وورغون حاقیندا : " ص. وورغون بیر چوخلاری کیمی کاغیز کورلامامیشدیر " ، " ص. وورغون بؤیوک فیکیرلرینش ایدئاللارین جارچیسیدیر " ، " صابیردن سونرا ص. وورغون قدر اورکلری فتح ائدن ایکینجی بیر شاعیر گؤرمک چتیندیر " کیمی فیکیرلرین هر بیر ادبی اینکیشافیمیز و ادبی خادیملریمیز حاقیندا درین عومومیلشدیرمه لردن خبر وئرن. ادبی-ائتستتیک کریتیریایا چئوریلن نظری یئکوندور (ش.الیشانلی. میر جلالین نظری-ائتستتیک گؤروشلری. ب. ٢٠٠٧).

آفوریزملر حاقیندا سؤیله دیکلریمیزدن بئله نتیجه چیخیر کی، میر جلال اؤز اثرلری نین مضمونونا، موضوعونا، یاراتدیغی خاراكتئرلرین سوییه سینه اویغون مؤوجود آفوریزملردن ایستیفاده ائتمکله و اؤزو ده یئنی-یئنی آفوریزملر یاراتماقلا هم اثرلری نین ائکسپرسیوولیگینی، ائموسیونال و اوبرازلی اولماسینی تامین ائتمیش، هم ده یاراتدیغی آفوریزملرله اوخوجولاریندا مؤثبت معنوی کئیفیتلر یاراتماغا نایل اولموش، ادبی-بدیعی دیلیمیزی اؤز حکیمتلی سؤزلری ایله زنگینلشدیرمیشدیر.

سؤزونو مؤلیف آفوریزمله: " مال، ائو اشیاسی همیشه الدهه ائدیله بیلر.عابیر، احتیرام ایسه پول ایله آلینا بیلمز " - کلامی ایله تاماملامیشدیر.

میر جلالین دیگر اثرلرینه نیسبتن " یولوموز هایانادیر " رومانی آفوریزملرله داها زنگیندیر. بو اثرین موضوعوندان، ایدئاسیندان، پئرسوناژلارین، اساسن، دؤورون ضیالی، گؤرکملی یازارلاری، اجتماعی خادیملری اولماسیندان ایره لی گلیر:

-یازی اورکدن گلن سسیدیر. اورک ایسه موقدس حیسلرین بئشیگیدیر (٤. ص. ٣٨)

-شاعیر ده، عالیم ده، موعلیم ده ائلدن گوج آلمالیدیر (٤. ص. ٤٤).

بیزیم زمانمیزده اینسان اینسانین جلالیدیر. کیمین کی الینده ایختیار وار، نه دئسه دوغرودور. کیم کی مظلومدور، نه دئسه یالاندیر و س. آفوریزملر عئینی اثردن گؤتورولموش، اجتماعی-تربییوی مضمونلو کلاملاردیر.

-آزادلیق هئچ واخت هئچ یئرده وئریلمز، او آنجاق آلینار!... دوشمنیمیز ده، دوستوموز دا بیلیر کی، یوز دفعه باسیلساق دا، مووققتیدیر. بیر دفعه قالیب گلک، ابدی اولاجاقدیر (٤. ص. ١٦٥)، - آفوریزمی یئنه ده یوخاریدا آزادلیق حاقیندا، مستقیلیک حاقیندا یازیچی نین سؤیلدکلرینی بیرداها تصدیقله ییر.

حیات حاقیندا آفوریزتیک فیکیرلرین ایفاده اولوندوغو:

-هیات دا بئله دیر. یوکسلمک چتین و زحمتلی، آنجاق صفالی، فرحلی اولور: ائتمک ایسه آسان، آنی و قوووتلی اولور (٤. ص. ٣١٨).

-حیات بئله دیر: همیشه باهاری خزان، خزان باهار تعقیب ائدیر (٤. ص. ٢٤٤).

سوسال شبکه لردن در لمه لر



اصل نسب خوانین آذربایجان (اردبیلوخالخال)
 قبلها که در کتاب (مبارزه عشایر خلخال؛ اردبیل؛ اهر؛ مشکین شهر؛ با کمونیسم و سرسپرده سهیونسیم در گذرتاریخ) به قلم هرمز امیر احمدی خوانده بودم؛ اخیرا هم مقاله ی در فضای مجازی دیدم که اصل نسب خوانین آذربایجانین از جمله طوایف یورتچی شاطرانلو و فولادولوی اردبیل و خلخال را به گُرد و کردستان نسبت داده اند؛ که بر آن شدم در جواب دوستان مطالبی را باز گو بکنم؛ بنا به مستندات تاریخی خوانین ساکن در منطقه که بانامهای طایفه ی فوق الذکر باقی مانده یثنی چتری های رانده شده از اردوی امپراطوری عثمانی بودند مدتی در کردستان بصورت ایلاتی زندگی کرده بعدها توسط شاه اسماعیل اول به اراضی آذربایجان کوچانده شده اند؛ بنا به روایت کتاب فتح قسطنطنیه زمانی که سلطان محمد فاتح قصد حمله قسطنطنیه را داشته اند در میان راه خبریای شدن یکی دست گمارده خود در شمال عراق کنونی به شاه جوان میرسد و دستور عقب گرد به اردوی خود داده جهت گوشمالی دادن والی یاغی براه میافتد بعد اندگی شخص یاغی از موضوع خبردار شده دخترزیبای خود را که ایرن نام داشته همراه با هدایای بسیار خدمت سلطان محمد میفرستد و فرمانبرداری خود را

مجددا اعلام می کند؛ بنا به نوشته کتاب فوق شاه ۲۲ ساله ی عثمانی با دیدن این دختر زیبا در یک منطقه اتراق کرده سه روز در چادر خود با این دختر خلوت می کند؛ در نهایت قسمتی از ارتش ۲۵۰ هزار نفری امپراطور عثمانی که یثنی چتری نام داشتند معترض شده دست به شورش میزنند؛ تا اینکه سلطان جوان از چادر بیرون آمده فریبایی بیش از حد دختر را مستمسک قرار داده بعد از نمایاندن صورتش به شورشیان سردختر را با شمشیرزده براه خود ادامه میدهند؛ اما سلطان محمد از این اقدام یثنی چتری ها کینه به دل گرفته و در دوره حکومت سی ساله تصویه حسابهایی با یثنی چتری ها داشته است تا اینکه تعدادی از زیادی از یثنی چتری ها در دست شاه کشته شده بقیه هم عایله خود را برداشته از منطقه جغرافیایی حاکم عثمانی دور به طرف کوهای غرب ایران که امروزه کردستان خوانده میشود نقل مکان کرده؛ سالها بصورت ایلاتی در مناطق کوهستانی زندگی میکنند؛ و هر از گاهی مردم منطقه را مورد هجوم قرار داده تاخت تاز می کردند؛ در ادامه بنا نوشته ی کتاب (عارف دیهیم دار) جیمز داون تا اینکه در زمان شاه اسماعیل اول که این رانده شده گان دربار عثمانی با درایت شاه صفوی ابتدا بیلاقات این طایفه متصرف شده آنها را از آن مناطق کوچانده وارد منطقه ی جغرافیایی آذربایجان میکند؛ و بعدها با عنوان (شاه سئون) این طایفه بخاطر قابلیت جنگی و سلحشوری داشته اند وارد دستگاه دولتی و حربی شاهان صفوی شده خدمات ارزنده ی هم داشته اند؛ البته این خوانین را نباید با اسیران جنگی که قبلها امیر تیمور از فتح اراضی امپراطوری عثمانی آورده و به وسادت شیخ صدرالدین صفوی آزاد شده بودند اشتباه گرفت؛ پس در این صورت طایفه های یورتچی؛ فولادلو؛ شاطرانلو؛ ساکن در مناطق بین

مردم آذربایجان بوده که از دیرباز تا کنون در قالب ضرب المثل های بسیاری، در زبان معیاری تورکی آذربایجانی مورد استفاده قرار می گیرد. نبی دهقان زاده و فرزند مردی فقیر بود که در سال ۱۲۳۳ شمسی در محلات قوبادلی و در روستای آشاغا موللو در آذربایجان به دنیا آمد. پدر نبی تهی دستی بود که یک خانواده هفت نفری را سر پرستی میکرد. نبی پسر میانی خانواده، در خانه کربلایی جعفر نوکری می کرد. کربلایی جعفر ضمن اینکه کار زیادی از نبی می کشید، آنقدر به او نان نمی داد تا شکمش سیر شود و او را از هر نظر مورد آزار و اذیت قرار می داد. هنگامی که نبی شانزده ساله بود ارباب، پدرش را زیر کتک گرفت و پدرش نیمه جان روی زمین می افتد. نبی به ارباب حمله می کند ولی با شکایت ارباب نبی را دستگیر می کنند. مبارزه نبی با ایستادگی مقابل زور گویی کربلایی جعفر شروع می شود. مبارزه انفرادی او به همین جا خاتمه نمی یابد زیرا چهره زشت استثمار را در چهره ی خانها و بیگ ها دیده و رفته رفته مبارزه فردی وی حالت عمومی یافته و به دشمن تمامی بیگ ها و خانها تبدیل شده است. حکومت تزاری او را به اردوی کار اجباری محکوم می کند. نبی از آنجا فرار می کند. و بعد از این که آنها از آسیاب می افتد نبی از غربت باز می گردد.

پدر و مادر به فکر عروسی وی می افتند که شاید از این راه آرامش از دست رفته را بازیابند و روح عاصی او اندکی آرام گیرد. نبی دلدادۀ دختری به اسم «هجر» بود اما پدر هجر مخالف ازدواج آنها بود. در نهایت دو دلدادۀ دست در دست هم فرار می کنند، پدر «هجر» ناچار به وصلت آنان رضایت می دهد. زندگی، روالی عادی به خود می گیرد و اما وقتی

آبادی های اردبیل خلخال یئنی جنری های ترک زبان عثمانی بوده اند مورد غضب سلطان محمد فاتح قرار گرفته و بعدها توسط شاه اسماعیل اول وارد آذربایجان میشوند؛ با این توصیف گرد نژاد بودن خوانین منطقه ی یاد شده متنفی و قابل قبول نمی باشد؛ و دلیل عقلی اینکه یک طایفه دارای پیشینه فرهنگی قوی در پانصد و اندی زبان و مذهب خود را تغییر نمی دهند؛ ما امروزه شاهد گرد زبانان ساکن در شمال و خراسان؛ مازندران و گیلانات هستیم که هنوز مذهب و زبان گردی خود را حفظ نموده اند؛ اما بزرگان قوم شاطرانلو و فولادللو یورتچی خلخال جعفر قولو خان بوده که مورد توجه فتحعلی شاه قرار گرفته و شاه ایران طی حکمی ایشان به عنوان سر طایفه ایل مذکور انتخاب کرده مورد لطف قرار میدهد؛ و از جمله شخصیت های برجسته ی از طوایف نامبرده در صد سال اخیر میتوان امیر عشایر خلخال مدتی از طرف میرزا کوچک خان والی گیلان و قسمتی از آذربایجان بوده است و برادر کوچکترش رشیدالممالک و خواهر نامبرده گان عظمت خانم اشاره کرد؛ فرصت دیگر در مورد عظمت خانم با مخاطبان با ذوق خود که تاریخ منطقه را دنبال میکنند بیشتر صحبت خواهم کردم؛ به دورد ائلچی بی (بهبود مرادی)

قاچاق نبی از قهرمانان و اسطوره های آذربایجان که در دوران حکومت تزارها، مبارزات دهقانی را رهبری میکرد

قاچاق نبی یک شخصیت مبارز و ظلم ستیزی بود که در دوران حکومت تزارها، مبارزات دهقانی را رهبری میکرد. وی یک شخصیت اسطوره ای برای

آشوبد که تفنگش را برمی دارد و پنهانی منتظر نبی می ماند. قاچاق نبی که بی خبر از همه جا با خیل یارانش سوی خانه ی رفیق می آمد هدف تفنگ شاه حسین قرار می گیرد و گلوله ها چنان کاری و عمیق بر دلش می نشینند که تنها مجالی می یابد چنین سخن گوید: «ای دوست، ای نامرد برای چه کشتی مرا؟ من که خاک پای تو بودم! چرا گذاشتی نامردمان و غداران به آرزوهایشان چنین آسان برسند؟ ... آی هجر! ای زیباترین سوگلی دیار! کجایی که یارت را کشتند؟! نبی ات را کشتند! در غربت، آن هم یک رفیق... ای مردمان، ای یاران، نبی را کشتند! نبی را که فدایی ایل و تبار بود و فریادرس بیچارگان! ... دشمنان هرگز دل این کار را نداشتند ... یک عزیز... یک دوست مرا کشت! با مرگ "نبی" یارانش به خونخواهی بپا خواسته و "شاه حسین" و زن نابکارش را کشتند و اما نامهای "نبی" و "هجر" ماندند تا در دلها، زیستنی دگرگونه آغاز کنند.

لازم به ذکر است داستان حماسی و سرشار از شرح مبارزات «قاچاق نبی» در فهرست میراث ناملموس کشور ثبت ملی شده است.

منبع: @rashtturkleri



مادرش «گوزل» مورد تهدید امنیه ها قرار می گیرد نبی با آنان در می افتد.

آوازه ی «قاچاق نبی» در ایل و تبار می پیچد و شیوه مبارزه ی نبی مورد حمایت و پذیرش توده ی مردم قرار می گیرد و دسته دسته مردم به وی می پیوندند و در جاهای دور، شیوه ی مبارزه نبی مورد الهام مردم قرار می گیرد و هر کجا که بیدادگری خانها و اربابان، دمار از روزگار مردم درمی آورد او یکه تاز میدان می گردد و با حمایتی که وی از ستمدیدگان کرده و حمایتی نیز که مظلومین از وی می کنند، در قلب مردم جای خود را هر روز وسیع و وسیع تر می یابد. دهقانان او را در میان خود می پذیرند و او هر از گاهی را در دهی می ماند و نام و نشان او از حکومتیان مخفی نگاه داشته می شود. همسر وی «هجر» شیرزنی شجاع و شیفته زرم و دلیری اش که دور از ایل و تبار به روی زین اسب و دوشادوش قاچاق نبی به مبارزه می پردازد. امنیه ها و مأموران حکومتی تزار روسیه، با همدستی مالکین و فئودال ها، هر جا که خبری از نبی می یابند، قشون و افرادشان را به دستگیری او راهی می سازند و اما قاچاق نبی چون عقابی سرافراز از خطر می گریزد.

ر سیر مبارزه، قاچاق نبی به مبارزی شکست ناپذیر تبدیل می گردد. با توطئه ای سازمان یافته «هجر» را دستگیر میکنند تا از این طریق بتوانن نبی را به دام بیندازند نبی به کمک یارانش همسر خود را نجات می دهد.

کینه ی خصم، از نبی آنچنان اوج می گیرد که از هیچ حيله ای برای کشتن وی فرو نمی مانند تا اینکه از مکر و فریب یک زن برای قتل نبی استفاده میکنند. زن مکار "شاه حسین" یکی از یاران نبی را با طلا و جواهرات گول می زند و روزی که نبی میهان آنان است، او به دروغ مدعی آزار نبی به خود می شود و شاه حسین از این ادعای دروغ چنان می

۱۰ شغل برتر در ۱۰ سال آینده کدام‌اند؟

شما ممکن است قادر به پیش بینی آینده نباشد اما متخصصان داده ها می توانند به شما بگویند که چه شغلی را برای یک آینده موفق انتخاب کنید. گروهی تخصصی که موضوعات اقتصادی را پیش بینی می کنند (کیپلینگر) در تحقیقی با استفاده از داده های اداره آمار کار، ۷۵۶ شغل محبوب در ایالات متحده آمریکا را بررسی کردند.

به گزارش یول پرس به نقل از مجله مروارید؛ آن ها در این تحقیق، قوی ترین حوزه های کاری را تا ده سال آینده (بین سال های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۶) ارزیابی کردند و در این ارزیابی حقوق پرداختی و همچنین میزان آموزش مورد نیاز را هم لحاظ کردند.

اما بهترین شغل ها برای دهه آینده کدام اند؟

۱، توسعه دهنده اپلیکیشن ها

پیش بینی می شود این حرفه تا ده سال آینده بیش از ۲۱ درصد رشد داشته باشد. همچنین تخمین زده می شود که حقوق سالانه در این حوزه به بیش از ۹۷ هزار دلار در سال برسد. مدرک مورد نیاز برای این حرفه لیسانس است. چرا باید به حوزه توسعه اپلیکیشن ها وارد شد؟ به اطراف خود نگاهی بیندازید تا متوجه شوید. ترویج فن آوری های مربوط به تلفن همراه تقاضا برای توسعه اپلیکیشن های جدید را در تمام زمینه ها، از اخبار گرفته تا موسیقی و... افزایش می دهد.

۲، تحلیلگر سیستم های کامپیوتری

طبق بررسی های صورت گرفته، این حرفه تا ده سال آینده رشد ۲۲ درصدی خواهد داشت و میانگین حقوق سالانه آن ۸۵ هزار دلار خواهد بود. در دنیای زندگی می کنیم که همه حرفه ها از کافه داری گرفته تا حوزه خودرو و صنعت هواپیمایی و... با

دنیای کامپیوتر مرتبط هستند. بنابراین باعث می شود که برای افراد متخصص در حوزه کامپیوتر تقاضا بالا باشد. تحلیلگران سیستم های کامپیوتری این اطمینان را به سازمان ها می دهند که نیازهای آنها در این حوزه برآورده شده است. ۳۰ پرستاری

درخواست برای این حرفه در یک دهه آینده با رشدی بالای ۳۲ درصد رو به رو خواهد شد و میانگین حقوق سالانه آن ۹۸ هزار دلار در سال تخمین زده می شود. برای این حرفه مدرک کارشناسی ارشد نیاز است. در دنیای امروز نیاز روزافزون به کیفیت مراقبت های پزشکی غیرقابل انکار است. مردم در دنیای امروز بیشتر روی مراقبت های پیشگیرانه متمرکزند که به معنای رشد بیمارانی است که به مراقبت در بیمارستان ها، درمانگاه ها، مراکز مراقبت های درازمدت و مراکز خصوصی نیازمندند. پرستاران به شدت پاسخگوی این نیاز هستند. آنها حتی بیشتر از پزشکان قادر به مراقبت از بیماران هستند به طوری که می توانند معاینه روزانه را انجام دهند، نسخه بنویسند و به

طور مستقل کار کنند. ۴۰ فیزیوتراپیست ها

این حرفه تا دهه آینده ۳۰ درصد رشد خواهد داشت و میانگین حقوق سالانه آن تا ۸۳ هزار دلار ارزیابی می شود. مدرک مورد نیاز برای آن هم دکترا خواهد بود. حضور فیزیوتراپیست های برای مراقبت از کسانی که دچار حمله های قلبی و سکته های مغزی شده اند ضروری است. آنها بیماران را به سمت توانبخشی هدایت می کنند. با پیشرفت هایی که در حوزه پزشکی رخ داده است، افراد بیشتری از این بیماری ها جان سالم به در می برند و در نتیجه نیازمند خدمات توانبخشی خواهند بود. ۵۰ مدیر خدمات بهداشتی

درباره کارها و مشتریان خود هستند. بنابراین نیاز به افرادی متخصص در این حوزه است. تحلیلگران به شرکت ها کمک می کنند که چشم انداز کسب و کار خود را به وسیله مطالعه وضعیت بازار کار و رفتار مشتریان بهبود بخشند و هدایت کنند. **۹۰ مشاور شخصی مالی**

این حرفه تا ده سال آینده نزدیک به ۲۴ درصد رشد خواهد داشت و میانگین حقوق سالانه آن بیش از ۸۶ هزار دلار خواهد بود. این حرفه به مدرک لیسانس نیاز دارد. **۱۰۰ گفتاردرمانی**

این حرفه تا ده سال آینده با ۲۱ درصد رشد مواجه می شود و حقوق میانگین سالانه آن به کمی بیش از ۷۳ هزار دلار می رسد. مدرک کارشناسی ارشد برای این حرفه نیاز است. صنعت مراقبت های پزشکی به طور کلی به عنوان یک حوزه جذاب شناخته می شود که جمعیت زیادی را در سنین مختلف دربر می گیرند. گفتاردرمانی به طور خاص برای درمان تعداد روزافزون بیماران که به طور مثال به خاطر کاهش شنوایی یا سگته مغزی دچار مشکل در حرف زدن شده اند نیاز است. موسسه ای که این ارزیابی را انجام داده است علاوه بر حقوق دریافتی، میزان سهولت برای ورود به این حرفه ها را نیز در ارزیابی خود لحاظ کرده است. البته این موسسه در ارزیابی های خود، پزشکان را خارج کرده است چرا که برای آماده شدن برای این حرفه هم زمان زیادی نیاز است و هم هزینه زیادی باید کرد؛ در حالی که به طور مثال دستیار پزشکان در این لیست قرار دارند، چرا که برای رسیدن به این حرفه نیازمند سرمایه گذاری وسیع مالی و زمانی نیستند. با نگاهی گذرا به این ۱۰ حرفه برتر برای آینده می توان به این نتیجه رسید که فعالیت در حوزه های دیجیتال و کامپیوتری و همچنین حوزه بهداشتی و درمانی با موفقیت همراه خواهد بود.

این حرفه تا ده سال آینده با رشدی معادل ۱۷ درصد رو به رو خواهد شد و حقوق سالانه آن به طور میانگین ۹۳ هزار دلار خواهد بود. مدرک لیسانس برای این حرفه کفایت می کند. تقاضای روزافزون برای دریافت خدمات پزشکی نیازمند افرادی است که این موضوع را مدیریت کنند. مدیران خدمات پزشکی، می توانند مسئولیت مکان هایی را که خدمات پزشکی ارائه می دهند برعهده بگیرند.

۶۰ دستیار پزشک

این حرفه تا ده سال آینده بیش از ۲۸ درصد رشد پیدا می کند و حقوق میانگین سالانه آن ۹۸ هزار دلار خواهد بود. این حرفه نیازمند مدرک دانشجویی کارشناسی ارشد است. دستیار پزشک در دانش و توانایی ها باید به مانند پرستاران باشد. دستیار پزشکان برای تشخیص و درمان بیماری آموزش داده می شوند و می توانند نسخه ها و آزمایش هایی را که باید انجام شوند بنویسند. اما خلاف پرستاران، دستیاران پزشکان باید زیر نظر پزشک یا جراحان کار کنند. **۷۰ افراد متخصص در حوزه بهداشت دهان و دندان**

این حرفه تا ده سال آینده، ۱۹ درصد رشد خواهد داشت و حقوق میانگین سالانه آن کمی بیش از ۷۳ هزار دلار خواهد بود. با توجه به افزایش تقاضا برای دریافت خدمات مربوط به بهداشت دهان و دندان، انتظار می رود تعداد دندانپزشک ها و دستیاران دندانپزشکی تا ده سال آینده به ترتیب با رشد ۱۲،۴ درصد و ۱۹،۶ درصد رو به رو شود. **۸۰ تحلیلگر بازار**

این حرفه تا ده سال آینده با رشدی نزدیک به ۲۱ درصد رو به رو می شود و حقوق میانگین سالانه آن نزدیک به ۶۲ هزار دلار خواهد بود. مدرک لیسانس برای این حرفه کفایت می کند. با پیشرفت فن آوری ها، شرکت ها خواهان جمع آوری اطلاعات بیشتر

من ائله بیلیردیم دنیا دوزه لر،
ایندی گورورم کی، بئله دئییلیمیش.
سن دئمه دردلرین آغیرلیغیندان،
بو یازیق دونیانین بئلی آبییشمیش.

من ائله بیلیردیم آخان سئل-سولار،
آخدیقجا، آخدیقجا دورولا بیلر.
من ائله بیلیردیم خوش آرزولارلا،
بو دنیا یئنیدن قورولا بیلر.

نه قدر سادلؤوه اولموشام، آلاه،
ائنه بیلمه میشم ایچه، درینه.
منی اؤز قانیمدا بوغان کسلرین،
نیفرت انتمه میشم عملرینه.

نه قدر سادلؤوه اولموشام، آلاه!
سن دئمه دوست ایمیش ایتنن-پیشیک.
قویروق بولایانلا، چیرماقلايانی،
بو خالقا همیشه مرهم بیلیمیشیک.

آذربایجان تورپاگی

دیزین-دیزین ایمکله دیم،
بو تورپاغین اوستونده من.
ایاقلاریم یئر توتومادی،
اوزو اوسته دوشدوم هردن.

تورپاق اولدو اوستوم، باشیم،
تورپاق کیمی قارالدیم من.
بو تورپاقدان آیری دوشدوم،
یارپاق کیمی سارالدیم من.

گاه بیخیلیدیم، گاه یئریدیم،
مؤحکملندی هوس منی.
یئریمه یه، یویورمه یه،
هارایلادی بیر سس منی.

بو تورپاغین سروتینی،

چوخو گلدی، آلدی، گئتدی.
کیمی بیر یول، کیمی لکه،
بو تورپاغا سالدی گئتدی.

تاریخینه نظر سالان،
کؤکس اؤتوردو، قاش بولادی.
زمانه نین گپرداییندا،
نئهره کیمی چالخالادی.

سونرا گزدی قاریش-قاریش،
گوردو یاییین، گوردو قیشین.
خیانتته قوربان گئتدی،
بو تورپاقتا قویدو باشین.

سیناقلاردان قالیب چیخان،
بو تورپاغین اؤز آدیدیر.
بو تورپاقتا اوجالانلار،
اونون اؤلمز اؤولادییدیر.

اولو تورپاق مین نعمتلی،
شرقتین بیر جنت باغیدیر.
داغ ووقارلی، قیز عیصمتلی،
آذربایجان تورپاغیدیر.

عؤمرون زیروه سیندیم،
من سؤدیم، سؤیلمه دیم.
نه زواللی بندیم،
من بونو ایندی بیلدیم.

منه اولان سؤگی ده
کین ایمیش، نیفرت ایمیش.
اونو منه دئمه ییب.
قلبینده گیزله دیرمیش.

نه قدر گیزلی سپرلر،
گنج ده اولسا، فاش اولور.
دوست وار دوشمنه دؤنور،
دوшمن وار سپرداش اولور.

اوستو بۆك دونيانين،

ايچى بىر زيبىلخانا.

بونو بىلسىدىن، كامال،

هئچ گلمزدىن جاھانا.

سحر - سحر ائله چىخدىن قارىشىما،

اور گىم اوزولدو، آى قارا گىمىش.

ائله باخدىن، ائله كىچدىن يانيمان،

گۆزلىرىن سوزولدو، آى قارا گىمىش!

بئله كىچمە بو كوچە نى نازىنان،

بەس ائلمە اون بئش ياشلى قىزىنان.

كرم كىمى بىر صدقلى سازىنان،

دوشرم آرخانجا، آى قارا گىمىش!

هرله نىب، فىرلانىب گە لرم سىزە،

سن محل قويماسان دىدىگىم سۆزە.

اوزومو توتارام اونوم يىتمەزە،

سنى قارغىيارام، آى قارا گىمىش!

درين قويولاردان

چىخارىب بىر-بىر،

اۆلن گونلىرىمى

واراقتايىرام.

اونلاردين سداسى

اوزاقدان گلىر.

نە واخت دوغمالارى

قوجاقتايىرام

ائله بىل، ائله بىل

روحوم دىنجه لىر.

منه ياد اولانلار

ھای-ھشىر سالىر.

قىشقيرتى سسىندن

قاچىرام امان.

قاچىرام عذابلا

اۆلن گونلردن -

قاچىرام الچاتماز

اوشاقتىلغىمدان.

يامان گووه نىرسن، اۆزونه يامان،

ائله بىل سهرادا باغ ياراتمىسان.

كىچىك تپە لرى يىغىپ اوست-اوستە،

زىروە سى گۆرونمز داغ ياراتمىسان.

من ائله، من بئله، دىيىرسن مودام،

ھامىيا باخىرسان بورجو وار كىمى.

دىيىشەر خىصلتتىن گونده يوز دفعە،

من قىشى دىمىرم، ايلك باھار كىمى.

ھردن ھىددتتە نىب جوشا گلىرسن،

اۆزوندن گوجلويە يارىنماق اوچون.

ھردن دە، ايت كىمى زىنگىلدە بىرسن،

يانىننان، يۇرننن قورونماق اوچون.

اليندن نە گلىر پىسلىكدن غىرى،

ھامىيا، ھمىشە، آى قويو قازان.

سنى تانىيىرلار، نادانين بىرى،

سنى تانىيىرلار، يولونو اذان.

ايچىنى شوبھە لر داغىدىر، دىدىر،

اوفرە-اوفرە ايچىرسن سويو.

سن كىمسىن، نچىسىن، منە بللىدىر،

من كىمم، بىلمىزسن عۆمرون بويو.

گىچىگىمىش

ھمىشە گىچىكدىم، بو دونيادا من،

كئچمك اىستە دىگىم يوللار باغلانىب.

منى عزيزلە يىب باغرىنا باسان،

قارشىما اچىلان قوللار باغلانىب.

دوز اولان نە وارسا ادىنى چكىن!

كى، اونا توخونوب ال دىيىلمە سىن،

عذاب وئر منه

هردن اونودورام آغريلاريمى -
وئرديگين عذابين يانيندا هئچ نه.
منه تسليدير بو عذابلارين،
عذاب وئر، عذاب وئر، عذاب وئر منه!

مجنونون سئوگيسى آخى ندير كى،
اوننان عذابليدير ايندى منيمكى،
منى اودلاييرسا اورگيمده كى،
عذاب وئر منه.

بيليرسن دؤزورم، اؤزونو گبزلت،
من سنى سؤيرم، سؤزونو گبزلت.
آراميزدا اولان دؤزومو گبزلت،
عذاب وئر منه.

من يئر اوزونديم، سنسه گؤيلرده،
بيزيم آراميزدا بير قارا پرده.
هله كى، دؤزورم بو اولو درده،
عذاب وئر منه.

ديليمدن دوشمه يهن آلخيشيم منيم،
قلبيمده حك اولان ناخيشيم منيم.
هردن ده نيفرتيم، قارغيشيم منيم،
عذاب وئر منه.

ايچيمده سيزلايان بير ظريف نئيم،
تپه دن ديرناغا سؤزم، گيلئيم.
درديمله هز آلان بير پروموتئيم
عذاب وئر منه.

قالبيدى ايچيمده هاييم، هاراييم،
داغيلير گونبگون كؤنول ساراييم.
علاج اونا قاليب گونلري ساييم،
عذاب وئر منه.

او بولبول هاردادى، تكجه من اونون،
ائتشيدم نغمه سين، دويايم نغمه سين.

هر شئى اؤيره نيلىدى، گبزلى نه قاليب،
هاميبلا بلليدى، داها سويرريميز.
دونيايا بلليدى، ندى، نئجه دى،
" قانادلى، قانادسيز راکتتيريميز "

ازلدن بئله دير، سن ايشه باخ بير،
گنجيكن دايانير، گئندن بويلانير.
قاباغا چيخيرسان بورنون ازيلير،
آرخادا قاليرسان، دابانين يانير.

تنز گلن هر شئيبن دژينه چاتدى،
آخيرا نه قالدى، گنجيكن دئير.
من نندن اينجيجيم بئله حياتدى،
مسله وار. " گنج گلن كيسه دن يئير "

نده گنجيكمه ديم سايييمي بير-بير،
طالعيبين يازديغي حسابا گلمز.
واللا، آشكارادا هر شئى گؤزلدير،
اما قاريشيقددا هئچ نه بيلينمز.

كيمه اوز توتدومسا، بير سؤز ائتيتديم،
هر شئى اؤز يئرینده، حالالدى، احسن!
اما كى، عزيزيم، بيليرسن نه وار،
بير آز تنز گلسيدين... چوخ گنجيكميسن.

اوز توتدوم داغلارا، توفان-چن اولدو،
دنديم دادا چاتار آخان بولاقلار.
گوردون گؤز ياشى تك دوپدورو سويو،
مندن اولكيلر بولانديريبلار.

قيشقيرديم، سسيمه سس وئردى دونيا،
-نييه چيغيريرسان، دليسن، نسن؟
نيى بيلمه ليبيديم، گؤستردى دونيا،
اينجيمه سؤيله دى: باخ، گنجيكميسن.

بلکه ائله ياشاياجاق ابدى.
بو سئوگىيە، بو سئوگىيە نە دئيىم؟!

ايمتاهانا چكدى منى - اينانديم،
طالعبيمى داشا چيرپديم - سينانديم.
اووخالاندى قوش اوميدديم - قاناديم،
بو سئوگىيە، بو سئوگىيە نە دئيىم؟!

هاردان دوشدو اورگيمه جوجردى؟!
ايلك گولونو، چيچگينى كيم دردى؟!
گوردوم ائله قهقهه لى قهردى.
بو سئوگىيە، بو سئوگىيە نە دئيىم؟!

مننن اوزگه اغريسيني كيم بيلدى؟!
گولوم، سنه اچمادىغيم نيسگيلدى.
ياشايبيرام، اورگيمده اينيلتى.
بو سئوگىيە، بو سئوگىيە نە دئيىم؟!

وطندن وطنه گنده بيلميرم،
عذابلار ايچينده هر ايليم، آيىم.
داغيلميش، تالانميش قاراباغام من
ايچيمده قاليبدى هايىم، هارايىم.

باشيمدا يورد ساليب بو چاخناشلار،
اولوم كاسبوسو تك فيرلانير ميدان.
بلکه بونون اوچون اوز طالعبيمه،
من اوزوم-اوزومه بو قدر يادام.

نه قدر اولارميش ساختاليق، يالان،
الدادان دا منم، آلدانان دا من،
قنىم كسيلميشم اوز وارليغيما،
اوزومه دوشمنم، اوزومه دوشمن.

دونيايا گلنن هميشه تكم،
اولمايىب سيمساريم، آرخا دورانييم.
منى اوز اليمله گولله بيبلر،
آخيپ يئر اوزونه توكولوب قانييم.

نه لر چكدىكلريم بلليدير سنه،
بنله ظولم ائله مز دوشمن دوشمنه.
ائله! اوميد قاليبسا بيز گوروشنه،
عذاب وئر، عذاب وئر، عذاب وئر منه!

گوناھكار

يوخدور بو دونيادا گوناھسييز اينسان،
هر كسين ايچينده بير گوناھى وار.
گولوم، آراميزدا گوناھ آختارسان،
نه من گوناھكارام، نه سن گوناھكار.

شئيتان قيليغيدير هر علميميز،
اونون حيله سيله ساتيلدى جنت.
او واختدان يوخ اولدو هر شئيدن عزيز،
اوجا بيلديگيميز سئوگى، محبت.

گوناھى اولان دا " گوناھسييز " اولدو،
هانى بو دونيادا گوناھسييز، هانى؟!
گوناھكار اولانلار ساتين آلدیلار،
توتدولار يئر اوزون، بوتون دونيانى.

بيزيم قليبمىز يين شوله سى تمىز،
اونون ايشيغيندا مين پاريلتى وار.
سؤندورمك ايستسك بيز اونو شكسييز
من ده گوناھكارام، سن ده گوناھكار.

گوناھسييز وار اولان هر آن بيزيمله،
بلکه ده، اونون دا، بير گوناھى وار؟!
اونون قارشيسيندا اوز سئوگيميزله،
نه من گوناھكارام، نه سن گوناھكار.

نه دئيىم

قفيل گلدى، يوخو ايدى، نه ايدى،
پيچيلدادى، قولاغىما نه دئدى؟

خانیم هاشم زاده اهر شهرستانیندا پئسیکولوژی
ریشه سینده لیسانس مدرکینی آلیب .

(یازدی علی طالبی)

ازل گوندن گوناھ منده دئییلدی
دردی یاشاتماغین خوشوما گلدی
اومودوم هر یئردن کسيلمیش ایکن
سنین اومودباغین خوشوما گلدی

یولوندا بیتسم ده من آلاق کیمی
یاپیشمادیم سنه یاپالاق کیمی
گئدیرم دئینده، بیر اوشاق کیمی
دونینای قاتماغین خوشوما گلدی

سورما سندن بوشام یاریمام یا توخ
سندھ چوخ گۆزللیک گۆردوم، دئمه یوخ
بوتون خوی لارینین ایچینده لاپ چوخ
کۆرپه جه یاتماغین خوشوما گلدی

اویونلار ایچینده اویونا دؤندوم
ایچمه دن سووموش چایینا دؤندوم
بیلمه دیم نه یین دیم نه یینه دؤندوم
بیلمه دیم نه چاغین خوشوما گلدی

اورتالیقدا تاییسیز جورابلارین تک
آلیب اوخوما یان کیتابلارین تک
منی مندن اؤنجه سئون یارین تک
سئویب اونوتماغین خوشوما گلدی

ائله بوراسی ایدی ایشین چتینی
بوغازیندان صنم آدلی چاتینی
سونوندا توپلاییب جسارتینی
چیخاردیب آتماغین خوشوما گلدی

بیر زامان آدینی دوست بیلدیکلریم،
منه دوشمن اولدو، قانیمی ایچدی.
قارداش، قارداش دئییب گؤوندیکلریم،
منی تاپدالاییب اوستومدن کئچدی.

ازدیله، سیخدیله، شیرم قالمادی،
قانیم شربت اولدو قیزیل جاملاردا.
منه هوجوم چکدی قودوز کۆپکله،
هارا اوز توتدومسا، یاشادیم هاردا.

باتمیشام ایچیمین سؤز عومما ئیندا،
قیشقیررام، کیمسه یه چاتمیر هاراییم.
داغیلیمیش، تالانمیش قاراباغام من،
ویرانه قالیددی کؤنول ساراییم.

رقیه هاشم زاده (خان صنم)

۱۳۶۱ اینجی ایله قاراداغین اهر شهرینده آنادان
اولوب ۱۳۸۰-جی ایلدن تورک ادبیاتینا ایلگیله نیب
و ادبی چالیشمالارا باشلامیشدیر. خان صنم ۱۳۷۵ -
جی ایلدن ده فارسی شعر یازماغا باشلامیشدی.
شاعیرین « قیرمیزیلار » آدیندا کیتابی ایشیق اوزو
گؤروب اهرده - تبریز ده و تهران ساتیلیر .



صنم کیمی کیمسه سئونمز اینان
من سنسيز دئیيلم منده سن هر آن

باخما منیم قوصوروما
آی آلاہ کوفور دئمیرم
بئزیکمیشم بو قیلیقدان
آدام اولماق ایسته میرم

اٹله بیر دون تیکیسن کی
یالان دیر اوزو آستاری
یاشاماغا محکوموق سا
قوی اؤزوموز سئچک باری

اورک وئردین قراری یوخ
بیر عاغیل کی چیخاری یوخ
بیز دئییلیک سن اؤزونسن
دؤزرمیسن بونلاری؟ یوخ

توت الیمدن اوجات منی
باغرینا باس یاشات منی
بیرده یاراتماق ایسته سن
ایلاهی ایت یارات منی

کوچه میزده قارا بیر داش واریدی
من او داشی سئویب عزیزله یردیم
کیمسه اونون اوسته اوتوردوغوندا
بو داش منیمکی دی، دیمه دئیردیم

بوتون اوشاقلیغیم اونونلا کئچدی
کدریم داشاندا یانینا قاچدیم
سئوینجدن اؤزومه سیغیشمایاندا
گئدیپ اوره ییمی او داشا آچدیم

داها داریخمیرام کئچن گون لره
من سنسيز دئیيلم منده سن هر آن
سئویلمک عینادین قویموشام یئره
نه قورخوم وارايندی نه شک نه گومان
من سنسيز دئیيلم منده سن هر آن

گؤزمو قالیب یاغام؟ دوداق می گولم؟
یاددان چیخیرسان می باش قویام اولم؟
اٹله سئومه دیم کی اونودا بيلم
بیرگون ایثبات ائلر سؤزومو زامان
من سنسيز دئیيلم منده سن هر آن

یاخدین اوره ییمی، داها دا بتر
سانیردیم یارا دیر، ساغالار، بیتر
ساغالما دی، آما سن ساغ اول یئتر
گئت اوره یین هاردا ایسته بیر دولان
من سنسيز دئیيلم منده سن هر آن

زامان بوش یئرینی چکیر اوزومه
بئله جه یاشاما ق دوروب گؤزومه
آما هئی دئیرم اؤزوم اؤزومه
الیم بوش اولسادا گؤزلریم دومان
من سنسيز دئیيلم منده سن هر آن

بو سئوگی یول دئییل کاریخام، آرام
رسمه ده بنزه میر پیس اولسا پوزام
آخی شعیردیرمی یئنی سین یازام؟
بدنیمده جان دی داماریمدا قان
من سنسيز دئیيلم منده سن هر آن

آرتیق سئومه بیرم اؤلوموشم سنه
آنان دا سئوگیده چاتانماز منه
بیردونی سئوه نین اولسادا، یئنه

هامیدان فرقیلی هامیدان غریب
یولومدا داش دئیل یولداشیم ایدی
منی دانلامایان منی آنلایان
بیرجه گووندیگیم سیرداشیم ایدی

ندنسه قالدیریپ بیر گون، یئرینده
اوجابیر گووی ده لن بینا تیکدیلر
ایسته یر ایسته مز منیم ایچیمده
او ائوین اهلینه نیفرت اکدیلر

نئچه باهار کئچیب، ایندی نئچه قیش
آما دوغولاریم او یاشدا قالیب
چین اولوب آرزولار بیر به بیر، آما
ندنسه اوره یم او داشدا قالیب

دووغوسوز یاشاما رغمن یئنه ده
من یئنی شعیرم یئنی بسته یم
ایلر ساچلاریم گلین کؤچسه ده
حله ده او یاشدا او هوسده یم

او داشی قلبیمده یاشاتماق اوچون
بیرگون قاناد آلیب بلکه قوش اولدوم
بیرقیزین اوره گی بوشالین دئی
بلکه ده- بلکه ده دؤنوب داش اولدوم

هم لاییقین اولسون، هم ده یاراشسین.
هم منی آپارسین فرش دن عرشه،
هم سنین قلبینین سئوینجی داشسین،
هم لاییقین اولسون هم ده یاراشسین.

او کؤنول ایسیدن اؤدو گزیرم،
تامسینا- تامسینا دادی گزیرم،
آن تمیز، آن اوجا آدی گزیرم،
اوقدر اوجا کی باشیمدان آشسین،

هم لاییقین اولسون هم ده یاراشسین .
اوزاقدان نه یاخین گلیرسن گؤزه،
محبت بولاغین ده یر دیزه،
قوی سنه دوست دئییم کی تانری بیزه،
دوستلوغون پایلاشیپ قوجاغین آشسین،
هم لاییقین اولسون هم ده یاراشسین .

دئییرلر دونیا یا یوخدو اعتبار،
دئییرلر دوست ائوین ائله دوست ییخار،
دوستا جان وئره رم بیر ائوه نه وار،
دوست ائله اوچسا، صنم قوی اوچسون،
هم لاییقین اولسون هم ده یاراشسین .

بیز

بیز دمیر یولونون ایکی یانلاری
نه قدر گئدک ده بیرلشنمه ریک
بیز ایکی بدنین آیری جانلاری
بیرله شیب بیرینده یئرلشنمه ریک

نه بیرجوت قیچیق کی اوست-اوسته دوشک
نه یاخین آل لریک قیفیلاناق بیز
دوداق دا دئییلیک چارپیپ اؤپوشک
دونیا یا گلمیشیک باخیب یاناق بیز

بیز ایکی اوموزوق بیر قورولوشدا
سن ساغا باخیرسان منسه سولدا یام
بیز ایکی قولاغیق بیر دلی باشدا
سن سوکوت مله یی من دولو هایام

بیز گونشله آیین اینسان اوزلری
اوزاقدان اوزاغا سلاملاشاریق
بیز گؤزل بیر اوزون ایکی گؤزلری

قوشولا بيلمە دن بلکہ يشاريق

نە يازيق اۋزگە نين پايلار يييق بيز
بیز-بیزی نە بۇلوب نە يئيه بيلليک
من سنين يازيندا يوخام سن منيم
يازيلميش طالعه نە دئيه بيلليک

اوره ييمدن کۆچن قوشون
اۋزو گئتدی ایزی قالدی
دونيا بویدا سئوگيميزين
نە ايسی نە توزو قالدی

اوجا توتدوم اولدو اوجا
باش گۆرتوردو يال ياماجا
الرينين داليسيچا
الريمين گۆزو قالدی

«صنم» دايان، گتير تابين
قويما داشا صبير قابين
عۇمور آدلی بو عذابين
چوخو گئتدی آزی قالدی

سندن سونرا

قالدير يملار بيله قالديرا بيلمە يە جک تنهاليجيمي
دوستاق اولاجاق سنده آزادليغيم
نە اعتيصاب انده جم نە اعتيراف
قوی کوفرو چيخسين بوتون ساوجی لارين
قوی شيلتاقلا نسین آنيلار يميز پوليس چارراهيندا
يئنی سۆزجوکلر يارانسین ديليميزده
هر کس شاعير اولسون
صمدلر بوغولسون اهر چاييندا
شيخ شهابی آرکه قاتیب داللا سينلار
من قورشونلانيم زيندان قاباغيندا

اودا چکسين بوتون شَهري تراژئديميز
گونش بير داها دوغماسين
دونيا داغيلسين
هر شئی_هر شئی بيتسين
سندن سونرا

سوپورگه چی عمی! نە دير بو حالين؟
سووقدان دونوبسان، چيخميردا سسين
گل سنه اوتوز ایل خاطيره وئريم
آپار ياندير، حله بئش اون گون ايسين

بيليرم اوره يين تمیزدير سنين
بير بئله زيبيلين چورون ايچينده
ألرين اود دولو اوجاق کیمی دير
آياغين دونسادا قارين ايچينده

باغيشلا ائويمه يول وئرنميرم
ايستى يوواميزين دادی پوزولار
من سنه بير اودوم چای وئرسم آير
اوستومه بير دنيز گوناہ يازيلار

باغيشلا آی عمی! باغيشلا منی!
نئيله ييم کی تانريم قادين ياراديب
غئيرتی جورأتی وئريب نە فايدا؟
اينسانليغين تکجه آدين ياراديب!

گل عمی! گل آپار بو آغير يوکو
قورخما! ياندير، ايسين، دينن دئييل لر
بو شکیل لر منيم غملي چاغلاريم
حله بو تئزليگه سؤنن دئييل لر

بير اينسانام دئيه، منی دونيادا
گۆرمه ينلر، شکلی، اومما کی گۆره

کیمدی باخان کیمدی یادینا سالان
کیمدی بیرین دوواردان آسی وئره

قادرین شکیلی دیر آپار چک اودا
قالسا مندن سونرا بیر بیر ایتیه جک
اعلانیمدا آدیم گله جک، آنجاق
شکلیمین یئرینه چیچک بیتیه جک

گۆره جکسن

دئییرسن ائله گئت ایزین قالماسین
ائله گئده جه یم، سن گۆره جکسن
ائله کی بیر عؤمور گۆزلی دولو
گئتدیگیم یوللاری چن گۆره جکسن

نه واختسا سنه ده بیر قییاچاق
طالعین پوزولوب، بختین اویاچاق
حسرتیم یاخانی بوراخما یاچاق
ساجیندا آرابیر دن گۆره جکسن

یوللارا باخاجاق گۆزون هر سحر
خاطریم یاخاجاق سنی بیر تهر
دوستاغین اولاجاق گئن گئیش شَهْر
بوتون قادینلاری من گۆره جکسن

سلاملار یورولمیا سیز هرواختینیز خیر بیر
چاغیریش گروپلارین بیرینده واریدی کی بو
آدرس خدافرین مجله سینین آدرسی دی و
شعرلریمزی بورا یوللایابیلرک
رحمان گل محمدی کلیر شهرستانیندنام

عاشق کی دئرم من پروانه یه
بیر آنلیق اود آلیر اؤز سئوداسینا

بیچاره بو قلبیم هر آن اودلانیر
هله ده چاتما ییب اؤز سوداسینا

گاه اود تک عشقینده بی تاب آغلادیم
گاه سو تک دؤزومله قلبی داغلادیم
بیر کلمه سؤزونه اورک باغلادیم
نه بیلیم توشموشم عشق جفاسینا

سوروندوم یاریمین سجده گاهینا
من ده باش آندیرم قبله گاهینا
گۆردوم چکبدر فتنه گاهینا
اویناییر عشقینده اؤز نواسینا

مست اولدوم گۆزونون پارلاق نورونا
او صیاد من شیکار توشدوم تورونا
سانکی اسرافیل چالیدی سورونا
روحومی تاپشیردی اؤز خداسینا

((سئوینمز))، عشقیندن پروانه یاندی
کیمسی لاغ اندیب کیمسی قاندی
بیر ایکی کرم تک عشقه دایاندی
چوخ آزی دؤزوبدور قان بلاسینا

شاعیر عباسقلی آقاپور سولغوندان شعرلر

نه یی وار دونیانین؟

نه یاخشی پنجرم باغلیدیر منیم
باخماغا دونیانین نه یی وار کؤنول؟
گول-چیچک قورخودان باش قالدیرانمیر
دولدوروب باغچانی کؤک لی خار کؤنول

گۆرمورم بولبولو، کوسوب دی باغدان
قیی وورمیر قارتال دا، کؤچوب دی داغدان
قایغی - محبت لر پوزولان چاغدان

کوسوب دی گۆی یئردن، تۆکمور قار کۆنول

دوغمالار دوغماسین توردا هورنده
قارداش لار قارداشا کینه تۆرنده
یئتیم لار آج قارین یاتیپ گۆرنده
جیریلیر-لاخلاییر یئردە زار کۆنول

عشقیین اوجاغیندا سۆندورمه کۆزون
آ سولغون یاز مودام اویالداں سۆزون
تانری باغلاما دان اینسانا گۆزون
دی آدام یاشاسین آداملار کۆنول

گۆرونور

کۆک اوسته کاسیب لار حئساب دا دئییل
پوللونون کۆک سیزی اصیل گۆرونور
دؤولتدی پئندیری پیلووا بنزیر
کاسیبین شوربا سی خشیل گۆرونور

یازیغین قلبینده مودام خال اولور
اوزون دیل پوللونون دیلی بال اولور
ادب دن دینمیین کاسیب لال اولور
دین سه ده چوخ آجی بیر دیل گۆرونور

کاسیبین قوجاسی بوز چالا بنزیر
جاوان پوللو پیر آغ ساققالا بنزیر
دؤولتدی قیزین دا چیل، خالا بنزیر
گۆزل خال کاسیب دا سپ چیل گۆرونور

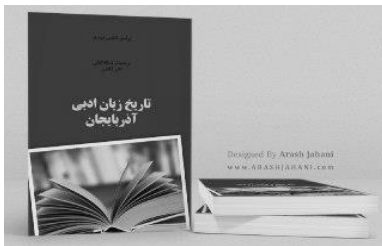
هئی پوللا گلیر ندن دیر دلیل؟
آژ لار هئی آجالیر کئچدیک جن هر ایل
یوز پیس باخته ورده بیر جه چۆپ دئییل
یازیغین بیر پیسی یوز میل گۆرونور

گۆزل گۆرسه نیل لر دؤولتدی شیل لر
جئیرانی دۆنده ریر گئچی یه ایل لر
گۆرونور اربابین چالیدی فیل لر
نۆکرین میرچه گی بیر فیل گۆرونور

خان چوبان حسرت دیر یارا گونلری
کئچیریر پول لویلا سارا گونلری
یازیغین چوخ آجی قارا گونلری
آ سولغون اوزانیر بیر ایل گۆرونور

دیرلی ائل صنعتکاری آشیق رشید آقایی و
رضا زاده لر عائله سی: باجینیز و آنانیز
حوری آقایی نین وفاتی سیزلر قدر ییزی ده
کدرلندیردی. ییزی ده اوز غمینیزده شریک
بیلین.الله رحمت ائله سین.درین حوزونله:
دکتر حسین شرقی وخدافین درگیسی
امکداشلاری.

یئنی چیخان کیتاب



تازه های نشر:
تاریخ زبان ادبی آذربایجان
مولف : پرفسور نظامی خودیف
مترجمان : رکسانا کافی و اکبر آقایی
موضوع : بررسی ریشه تاریخی زبان ترکی
آذربایجانی و پیدایش آن
ناشر : انتشارات سروش سپهر
وزیری ، ۳۳۶ ص

فلسفی دوشونجه لریمین پوئیک سطرلری

FƏLSƏFİ DÜŞÜNCƏLƏRİMİN POETİK SƏTİRLƏRİ

PROF. TOFİQ (FƏRİD) QULİYEV

توفیق (فرید) قلی اف

غیری-شفافلیغی شفافلیق کیمی آدلانديرماق،
ياخشى ايله پيسى قاتیب قاریشدیرماق،
غئیری-سوسیال، غئیری-اینسانی رذیلیکدیر.
کیم دئییه بیلر بو مئیار گؤزلیکدیر؟

موجود اولمایانین گئرجکلیگینی ایصرار ائتمک،
تاریخی مقاملاری بوش-بوشونا تکرار ائتمک،
یا اؤزونو بیلره رکدن، یا بیلیمه رکدن،
یا آلداتمادی، یا دا کئچمیشه داش آتمادی.

اگر گئرجکلیگین تظاهورو اونون ایناسی دئییلسه،
اگر تظاهور ماهیتین معناسی دئییلسه،
ماهیتین اؤزو پارادوکسالدیر،
اؤزو بوتؤولوکده پیس بیر حالدير.

اگر سن دوشمنی
ائده بیلیمیرسنسه رام،
اوندا صبرلی اول، بیر آز دایان.
یوخسا پیسلر سنی سالار تورا،
آپارار بیلمزسن هاردان-هارا.

اگر سن راحتلیغی تاپا بیلسن،
یا یاتاقدا، یا هئج اولمازسا کیتابدا.
اوندا فیکیرلش نه دانیشا بیلرسن
ساغلام گئرجکلیک حاقدا؟

اینسانلارین باجاریغی اولسایدی،
اونلارین اینکیشاف مئیارى، حؤرمتى، خترى



آیدین ذکالی. دوغرو سؤزلو.

لیاقت معیارلی اینسانلار

اصیل ملکدیر. میلته. اینسانلارا

بنله اینسانلار گرکدیر.

رئال گئرجکلیکده ایقتیصادی آزادلیق
عومومخالق ضرورتی دئییلسه،
لاکین بو آزادلیغین اؤزو حقیقت دئییلسه،
بو حالدا آزادلیق اختارماق منطیقیدیرمی؟
اگر سؤز آزادلیغی جمعیتده
ماددی بوشلوق یارادیرسا،
بیلیمه ینده کی آزادلیق و غیری-آزادلیق
بوتؤولوگون هاراسیدیر، هانسی نؤقطه سینده دیر؟
اوندا اینسانلارین سوسیال اؤزگلشمه سی
کیمین الینده دیر؟

اولمازدى يقين كى، ايستعدادسىزلارين
ايستعدادلىلار كىنى، نيفرتى.
اينسانلار دوشونمزدى كىمسە
اونون اينكىشاف يولونو كسر.
عكسىنە، يول كسنلر قانون قارشىسىندا
تير-تير اثر.

ايستە ييرسنىسە ايشلرلن قايدايا دوشە،
دېلىنى شىرىن ائت، رواج وئرمە سۇيوشە.
هر آداملا گئتمە گۇروشه،
سالما كىمىسە گوناها،
ساغلام دوشونجه ايله
گئت صاباحدان-صاباحا.

اگر اينسان اولارسا وحشى بير ناته ميز،
نئجه اولماليدير، دئ عونونلا ايشىمىز؟
دوشونك: گۇرك بو اينسان
نه واختى كارا گلە جك؟
اوندان نه گۇزلە يە بيلر
بىزىم گلە جك؟
اونا دا گوزشت ائدك،
بلکہ او دا عاغىللاناجاق،
دوزگون يولا گلە جك.

اگر اولارسا گنجه لر اينسانلارين
ساغى دا دومان، سولو دا قاتى دومان،
مئشه دن اينسانلارين آسانلىقلا چىخماسينا
اولارمى گومان؟

آز دوشونن چوخ دانىشار،
نئجه كى، پروانه دوشونمە مزليكدن
شاملا بيرگە آليشار.

پروانه نين آتشپرستلىگى ايله
شامىن آلوو بير-بيرينه قارىشار.

هئج دە جاذيبهدار اولمايان،
تئز ساراليب سولان چىچكلر

آلاق اوتلارى آراسيندا
داها گۇزل گۇرسە نير.
اينسانلار دا بئله دير.
بو سبىدنمى آز پيس اينسانلار
چوخ پيس اينسانلار آراسيندا
گۇرسنمك، اولماق ايستە يير؟
نه يە لازيم آلاق اوتلارلا يارشا گيرمك؟
هامى اينسانلاردا اولسايدى اخلاقى گۇزلىك،
آلاق اوتلارى اولمازدى پيسلر اوچون اۇزلىك.
هاميدا اولسايدى خجالت حيسى، آر،
اوندا گوللو اينسانلار اولاردى جاذيبهر.
بيرى آناومىك، او بيرى اخلاقى جاذيبهر،
آما هاميسى جلبئديجى، گركلى جاذيبهر،
هر ايكييسينده وار گركلىك، بير ايقتيدار.

آلاھين عاغىل پايى - آرتسا،
ذكاليلاين سايى اوللا بيلر
دونيانين، ميلتين خيلاصكارى.

سوېتر دۇولتەر - آمئريكا، روسيا
دئيرىك بىزىم ستراتژى طرفدارىمىز،
سانكى سئويملى يارىمىز.
آما نه فايدا؟ قاراباغى آزاد ائتمە يە
يوخدور ايختىيارىمىز.

اوللر بيزده لاپچين، كلبجر داغلارى،
آغدامين، فوضولى نين بركتلى باغلارى،
اينسانلارين گۇزل چاغلارى وار ايدى.
بو چاغلارلا دئديك " كۇلە ليك " ،
۲۵ ايل كئچدى ايشغالدان.
اونو آدلانديرديق " هله ليك " .

حقيقت يولونو نئجه سئچمك اولار؟
سئچيلمىش يولو نئجه گئتمك اولار؟
توفيق فريد، بازى قيشا دۇندرمە سە ك
اينسانلارى آيرى يولا گۇندرمە سە ك
حاق يولونو آسانلىقلا سئچمك اولار

درین چایلاری دا آسانلیقلا کئچمک اولار.

پیسلیگی اوراخ، چکیجه ده بیچمک اولار.

سوروشمایین هارالییام؟

آذربایجان کیشیسییم، مارالییام.

سوروشمایین هارالییام؟

هم آرانلی، هم داغلییام.

سوروشمایین هارالییام؟

هم ناخچیوانلی، هم لنکرانلییام،

آخی دئدیم کی، من هارالییام،

سوروشمایین من هارالییام؟

یانلیش دویغولار، ائموسیونال مقصدلر،

آرزولار، اینسانی اوچوروما آپارار.

ایذن وئر سندن سوروشوم:

من نه قدر یالانلاردان

یانیب سارالمیشام؟

اینجه دویغولاریملا سنین

چیرکین دویغولارینا بولاشمیشام.

گل، منی چیرکین دویغولارینا قاتما، آماندی.

آخی دویغوسوز اینسانلا همدام اولماق یامانلی.

اوزاقلاش مندن، ایندی زامان آیری زامانلی.

سن بئله حیسلرینله گل یاشاما، آماندی.

سون قویاق گیلئی-گوزارا،

لعت ائتمه سه ک مردیمزارا

سبب اولار بو حال خسته لیگه، آزارا.

گندریک واختیندان اول مزارا.

اخلاقیندا خطاسی اولمایانلار

اخلاقسیز وردیشلری ایسته مزلر.

بئینی بوشلار حیکمتملی سؤزلری دئییه بیلیمزلر.

حسیاتلی اینسانلار درد ایچیندیکن گوله بیلیمزلر

دونیا توتوب گئتسه بئله

دونیا مالینا اسیر اول بیلیمزلر.

حیاتلاری اوچون منفی کسیر اول بیلیمزلر.

قوجالدیم، چاتدیم ۸۳ یاشا

بو ایلرده سئوینجیم ده،

کدریم ده اولدو قوشا.

جاوان اولمارام بوندان سونرا

یقین کی، بیر داها

جاوانلاش، دوغما آذربایجانیم

تکی سن سئوینجیه یاشا،

اوغورلارین اولسون قوشا-قوشا.

قاراباغیملا بیرگه یاشا.

دئییرلر توفیق فرید، قاراباغ اوچون

قم ائیلیمسن

آما خئیری ندیر قم یئمیسن.

چونکی وطنینی سئومه یهنلره

اؤز دردینی بیان ائیلیمسن.

هرچند کی، قاراباغی، وطنی

سئومکله سحو ائيله ممیسن.

هرچند کی، وطن اؤولادلاریندان

بو حاقدا بعضن ده ضیان گؤرموسن.

قانمازلیق ذکایا، قافایا قصدی

اینسانلار، قانماز اولمایین، داها بسدی.

ندن ایندی قانمازلیق اؤزو ده

اینساندا بیر آمال، بیر هوسدی.

دئییرلر، حیات یولداشی اؤلنده،

کیشی یئتیم قالار.

رنگی سولار، پاییز یارپاغی تک سارالار.

بعضن سرسم اولار، قلبی قارالار.

وجودونو غوصه، قم آلا.

نرگیز، هر سحر سنی آنیرام.

دویغولو خیاللارا یوللانیرام.

ایندی سنسیر قالمیشام،

خیاللارینا یولداش اولموشام.

سئوینجی ده، کدری ده هر آن آنیرام.

هر بیر نین معناسینی قلبن قانیرام.

آما یئرسیز سئوینج و کدر اولدوقدا،

اود توتوب یانیرام.

اینسانلارین، خالقلارین دوغرو ایدئولوگیاسینی

زورلا دیشدیرمک، اونلارین یوکونو آرتیرماق،
ازیشدیرمک دئمکدیر.

سحو دیشکنلیک داینقلیلیغی داغیتماق
اینسانلارین حیاتیینی زهرله مک یولودور.
بلکه ده ایدئولوژی فاشیزمین بیر قولودور.

مندن سوروشدولار: شیللره، دوستوئوسکییه،
تولستویا، سابیره، میرزه جلیله قاییدیش اولاجاق؟
جاواب وئردیم: بیزیم نسیل اونلارین زامانینداکیلاری
تکرار ائتدیکجه، بو قاییدیش حتی چوخالاجاق.
بئله گئتسه تکرارولونما سونسوز قالاجاق.
گئری قاییتما – بیرى اوچون سادجه بیر تکراردی.
سوسیاللیق باخیمیندان ایسه دهشتلی هالدى.

مندن سوروشدولار: شوورلو داوانیشا اساسلانمايان
عشق ماجرالاری محبتدیر، یوخسا احتیراض؟
دئدیم: هر ایکیسی. بیرى محبت، او بیرى احتیراض
نئجه دئیرلر، هره سیندن بیر آز.
احتیراض ایسه بعضن شعورسوز بیان ائدیلن محبتدیر.
سونو زاوالیلیق و تهمتدیر.

شیطان اینسان اینساندان چوخ هئیوانا بنزر،
اوف دئمز، آیاغی نین آلتیندا نه اولسا از.
بئله گرکسیز حاقیرت بعضن بئله لرینه
گتیرر خاطیر، حؤرمت.
من بو ایشلردن لاپ یانیرام
گاه بو حاقدا دانیشیرام، گاه ساکیتجه
یئریمده اوزانیرام.

ایسته مزدیم بو حال منی یاندیریب یاخسین.
ایسترم حیاتیتم ساکیتجه آخسین.

بعضن دئییلن سؤز دوغرو اولسا دا،
هئیوره، بوش بیر سؤز اولور.
سؤزو دئین آنلامیر کی،
هامی اونا گؤز اولور.

دونیانی سالا بیلن لرزه یه هر هانسی،

دؤولت اولایلمز، نه آلاله، نه ده یاریم الله
اونا قنیم اولار یا ناله لر، یا دا الله.
آلاله آتومدان دا گوجلودور، ناله و قارغیش
آتوم قویماز اؤز صاحیبینه ده قالا
بیر تورپاق قاریش.

اولسا دا آرتار، ضبط ائتمک مئیلی.
بو حاقدا دوشونسه ده سوپئر خئیلی،
اونسوز دا دنیادا دولاشیق
ایشلر آز دئییلدیر.

اونداسورورام، بو سیویلزاسیالی دونیانی
داغیتماق کیمه خیردیر؟
باش وئر دنیادا آلو-یانغین
بیر قاریش تورپاق گزر
سوپئر یئر قویا بیلسین آیاغین.

قلبه دینلرین قلبینه دیرلر،
آغلایان سؤیود کیمی باشینی یئرله آیرلر.
وجودونو، بوتون نسلینی، سؤیرلر.
قلبه دیمه گوناهدی،
قلبه دینلره دوغوسوز دئیرلر.

اینسانلار حیاتیین ایستقامتترینی، شاخلمه سینی
آداملارلا قارشیلیقلى مونا سیبتلرین پرئدمئتینی،
مضمونونو بیلسه، گولودیو شئیلره اورکله گولسه،
آغلایاندا اوزونو قلبن سیلسه،
اعتیبارلیلیغین نه دئمک اولدوغونو آنلاییب بیلسه،
حیات داها اؤنملی اولار.
گؤزل خاطیره لر یاددا قالار.

بوتون وضعیتلرده، سیتواسییلاردا،
اینسانین اؤزونونکو اولماسی،
ماسکالانمیش اینسانلیقدیر.
رولا گیرمه، مانیپولیاسییا ایسه
اینسانین دوشودیو وضعیتدن
چیخما یولودور.
بو دا بئله اینسانلارین
حیات طرزی، یولودور.

Xudafərin



Türkçə - Farsca

MART-NİSAN-2018 – İL 15- SAY 162-ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ

telegram.me@XUDAFERIN
WWW.KHUDAFARIN.IR

31 MART 1918

SOYQIRIMI



۳۱ مارس به عنوان روز نسل کشی آذربایجانی ها برگزار می شود. قتل عام دسته جمعی، سرکوب شدید، رانده شدن از زادگاه و آواره کردن آذربایجانی ها بی شک یکی از فجیع ترین و هولناکترین صفحات تاریخ قرن بیستم می باشد. در این برگ از تاریخ خونین آذربایجانی ها، رد پای شوونیست های ارمنی که رویای "ارمنستان بزرگ" را در سر پرورانده و در راستای نیل به آن دست به هر اقدامی زده اند به وضوح دیده می شود. پیرو وحشی گری های ارامنه علیه اهالی غیر مسلح در شهرهای ارومیه، خوی و سلماس ایران، در ماه مارس سال ۱۹۱۸ از طرف گروه های مسلح داشناک ارمنی در باکو و همچنین در شاماخی، قوبا، خاچماز، لنکران، حاجی قبول، سالیان، زنگه زور، قره باغ، نخجوان و سایر مناطق قتل عام هایی صورت گرفت. تنها در شهر باکو بیش از ۱۲ هزار اهالی غیر مسلح به قتل رسیدند. محمد سعید الوزراء مراغه ای کنسول وقت ایران در باکو که برای متوقف نمودن قتل عام تلاش می نمود با ایجاد کمیسیون ویژه بیش از ۵ هزار جنازه را از کوچه و خیابان های شهر باکو جمع آوری کرده و به سیاق مسلمانان به خاک سپردند.

محمد سعید الوزراء مراغه ای با به تصویر کشیدن حوادث آن روزها نوشته است: "هر طرف پر از اجساد است - اجساد سوخته و خاکستر شده، تکه تکه شده و غیر قابل شناسایی" . . .